SANGIREESCHE TEKSTEN.

MET VERTALING EN AANTEEKENINGEN UITGEGEVEN DOOR

N. ADRIANI.

Inleiding.

De volgende teksten zijn uitgegeven naar handschriften, die ongeveer 10 jaar geleden, door de zorg van den heer E. T. Steller te Manganitoe, zijn opgeschreven door eenigen zijner Sangireesche kweekelingen en door Mejuffrouw C. Steller aan het K. Instituut zijn afgestaan. Op bl. 5 van de Inleiding van mijn Proefschrift heb ik ze reeds vermeld.

Deze verzameling bevat de voornaamste verhalen, die de Sangireezen elkaâr vertellen, wanneer zij na gemeenschappelijk verricht werk, zooals rijstplanten, rijstplukken, enz. (alleen niet bij de werkzaamheden die op zee geschieden) des avonds bijeen zitten in den maneschijn. Behalve deze Bio's of Bawio's zijn er Tatinggung's (Raadsels), die bij dezelfde gelegenheden worden gebruikt. De beschrijvingen van inlandsche plechtigheden en gebruiken zijn terzelfder tijd, op verzoek van den heer Steller samengesteld en staan dus buiten de eigenlijke Sangireesche Letterkunde.

Het poëtische gedeelte bestaat uit Sasambo's, zangen van twee regels, die achter elkaâr gezongen worden op de prauw, bij 't roeien, of ook door twee personen, die elkaâr toezingen — kakumbaede's of heldenzangen, alleen door mannen gezongen, bij offerplechtigheden en bij de begrafenis van een aanzienlijke en 't daaraan voorafgaande bewaken van het lijk — en kakalanto's of kakalanto's, die vooral bij shamanistische ceremoniën worden gebruikt.

Voorts zijn er nog bijgevoegd: tooverspreuken, dienende om kwade voortekenen te bezweren, of zich te beveiligen voor de vervolgingen van booze geesten. Ook worden zij uitgesproken bij

't zetten van de hoofdpalen van een huis. Ten slotte komen eenige versjes, door de kinderen gezongen bij sommige spelletjes, zooals aftellen en dergelijke.

Volledigheidshalve zijn ook opgenomen de teksten door Dr. Riedel in 1867 en '68 in druk gegeven. (Sang. Spraakkunst, bl. 4, N°. 17, 18 en 19). Daar Dr. Riedel de eerste is geweest, die iets van de letterkunde der Sangireezen uitgaf, is zijne spelling verschillend van 't door Mej. Steller en mij gevolgde stelsel, ik heb ze dus daarnaar veranderd.

De teksten zijn zooveel mogelijk geheel naar de handschriften uitgegeven. Enkele kleine veranderingen zijn gemaakt, zooals 't vervangen van een Maleisch woord door een Sangireesch of 't omzetten van een zin, die onder invloed van 't Maleisch of 't Hollandsch was opgesteld. De cijfers verwijzen naar de bladzijden mijner Sangireesche Spraakkunst.

In de volgorde der Bio's is de inhoud tot leiddraad genomen. 't Eerste verhaal (Bëken Nabałā) staat door zuiverheid van taal en belangrijkheid van inhoud bovenaan. Daarop volgen de verhalen waarin de Aap eene hoofdrol speelt, vervolgens nog andere dieren-sprookjes en daarop de verhalen waarin alleen van menschen wordt gesproken en die meer op geschiedenissen gelijken. Dan komen de stukken die op inlandsche plechtigheden en gebruiken betrekking hebben en ten slotte de raadsels, kinderversjes, tooverspreuken, sasambo's en kakałanto's.

Mij blijft nog over met hartelijken dank te spreken van het groote aandeel, dat Mej. Steller aan dezen arbeid heeft gehad, door het verleenen van hare welwillende hulp bij de vertaling en de verbetering der handschriften en bij de correctie der drukproeven.

Hilversum, September 1893.

I.

BĚKEN NABAŁA.

Tangú naun pią tau i řědua tahatuari, iakang e i Nabała, tuari e i Kaleło d. wawinen dědua e i Wěmbuang areng-e. Kawing i Nabała e i Měkonda, areng-e, ipag' i Nabała e i sire pitu esě kěbi, kų areng-e měngkatewe i Arałung, ěndaj i sire pitu e.

Tangú su sahěłlo i Nabała e měngkatewe něbera su tuarine r. su manga ipag-e e: "I kite den sumenggo, kų sarang ěni sio hěbi, měbuą e." Kutęu tuarine simimbang: "I kite mamundałě, kų ěndaj tą sakaeng i kite utě!" Angkúng i Nabała: "Be! pamilikang u sion katau e sarang sio hěbi relain tamasahawų?" Masé i Nabała e něbera si sire: "Diqěłlo i kite manuwang kalu." Dokeng kaěłonge i Nabała e měngkatewe něbangung kimaian su tukadě e r. něbera su tuarine r. manga ipag-e e: "Bałiung asa-kona, lonsong dioko kumbiwj." Ené tuarine r. manga ipag-e e měngkatewe němpangasa.

Sarang nasue, bawa naułi tuarine e u: "Bałiung sen bọu niasa, lonsong bọu kinumbiwj; kurang-e kate rumalęng." Tangú i Kaleło d. i Arałung pitu e nahundałengke nanuwang kalu. Arú taraie su rałeng e, kutęu kai nitondong u těmpu, namoto dałeng e: Sarang kai kerene, i Kaleło e sasae něsule naułi tuhang-e, batų pią lawę ene.

Sarang i Kaleło ěndaj mađangeng e, sen nipakiwałong i Nabała; angkúng-e: "Ią makiwałon hombang, makiułi u niěba, měnsang apaę hombang-u, Kaleło?" Tuarine simimbang u: "Kamageng makiwałon hombang, makiułi u niěba: hombangku e, těmpu namoto dałeng." Sarang i Nabała nakaringihě ene, kimakurung mase něbera: "Sen bọu takų niěnang, buaen nisipirang, kai lawę be mapia, Kaleło."

Bọu ene i Kaleło e měngkatewe tarał, kų i sire měngkatewe nědeą kalu. Sarang i sire nakareą kalu areng-e Lampawanua, kutęu nanuwangke, kų buhě sěngkapilj e, kai pią lěndu noghọ d. timělla sołong tanaę. I Kaleło e sasacewe naułi tuhang-e. Sarang nikasilon Nabała e, měngkatewe nipakiwałong, angkúng-e: "Ią makiwałon hombang, makiułi u niěba: kai hombangke kereapa?" Angkúng i Kaleło e u: Kamageng makiwałon hombang, makiułi u niěba: hombangku e manų lěndu noghọ timělla sołong tanaę."

Sarang i Nabaŋa nakaringihě ene, saŋewe něbera u: „Kamageng kai lawe ini e, Kaleŋo, lawebe mapia!” Kutu wawinene i Wembuang kai nakaringihě, ku ennae siměbang d. něbera: „Kai kere su naungku Kaka, pello su endumangku, ute pēdeae pato (sakaeng) waline.” Arawe i Nabaŋa e kai simimbang u: „Tawe mimang lawe, Běmbuang: lawe e kai ipaněnscho; lawe endu taku ipello su likudě.”

Boue i Kaleŋo e saŋewe tarai, ku sarang narěnta, i sire apidě nanuwang. Kutu sarang nahakae, lelang u kalu e kai nanimbuhung. Sarang kai kerenee wue, i Kaleŋo e saŋewe sasae nauli si Nabaŋa. Sarang kinasilon Nabaŋa e, mēngkatewe nakiwalo, angkūng-e: „Ia saŋ makiwalo sombang, makiuli u niěba.” Angkūng i Kaleŋo e u: „Kamagengu makiwalo hombang, makiuli u niěba; — hombangku e: lelang u kalu nanimbuhung.” I Nabaŋa simimbang: „Kamageng kai lawe ene, Kaleŋo, mēngkai tanae taha; lawe be mapia!”

Sarang keré i Kaleŋo taraje wue, ku i sire mēngkatewe nēmpanaha, hakilain napalintakubě. Buhue sasae nēngkapule. Kutu sēngkamalukade i sire saŋewe tarai nanaha, kutu sēngkakakella kai pia pontiēng, (manu pontiēng) nisahedě ku ta tēmbō-e sen, mēngkatewe nataho su sakaeng e. — Kai i sire semben tanasasae nauli si Nabaŋa; mēngkatewe nēmpanaha, ku nawoleng lai sahēllo ene. Sarang baulě e su rēllahe, i Nabaŋa ennae limintu nēkakella, ku i rēdua tahatuari saŋewe nahēngkiwalo mēnsang sombangkewe apa. I Kaleŋo simimbang u: „Sombangku e manu pontiēng nisahedě.”

Saraeng kerene, i sire mēngkatewe někoā sakaeng e masahawu-sahawu, hakju nasue su kaēnnung u elone. Sarang nasuen koa-e, i sire mēngkatewe nahumbisara, u: „I kite mēngkate ligha mēbua, endai sakaeng e semben nasuen koa-e.” Kai i Nabaŋa e ren madiri, arawe i Araŋung sire pitu e mēngkate nēmpěbera u: „I kite mēngkate mamundaŋě.” Sarang i Nabaŋa tanakarendehě manga ipag-e e, tangú i sie namōngken pamamundaŋ i sire u: „Mēntēhang kaēlōnge, mēngkate panondo, pēlurang d. pakariāhi; i kite mamundaŋe.”

Dokeng kaēlōnge i sire mēngkatewe nanondon sakaeng e, mase kaŋurange. Arawe i Nabaŋa e su likud'i sire nanondo e mēngkatewe kimui ellang-e, angkūng-e: „Kumui ellangku kadiŋ, dadolorang tanadekeng: diŋko kihie luwi, kēhude raŋēno-uta; luwiku kihin kanuku, sēndug' u madiatumpa, d. awike limu papotokang, samberaun lahēgitang; ia buhūe tanae mēndenŋ.”

Bou ene i rēduan Mēkonda e nēparingangke nēndenŋ, ku sarang su akē e, i Nabaŋa e mēngkatewe něbera si Mēkonda: „I kadua

rembeng mētamba mēndenō, mēdēm mohē mēlalo long; demben mēndenō su akē mēlələlang, su liwua napahia; buhūe mēdalahemē luwi, mēdarołosē bawuha, r. mēdalahemē lili. „Arawe i Mēkonda e kai simimbang u: „Ia kai madiri mēndenō su akē mēlələlang, su liwua napahia, madirin lēngkū ionodē, kundimang ianserē, madirin monodē su apeng, ianserē su lighareng, madirin mēsombang u lua, mēsaloḅa u rumo long; kawē mēndenō su akē bangka, liwua takumakēndi, kū buhūe mēdalahemē luwi, mēdarołosē bawuha, buhūe mēdalahemē lili d. mēpoto limu, Nabaḷa!“

I rēdua marēngu-dēngu su akē, hakī hēdo ēllo sen bawa, wuhu narēnta su wale. Sēngkakakēlla e meda e sen kapapato, kū i sire napatiraḷang nēpaparingang kimāng. Tangú i Nabaḷa e nēbera si Mēkonda: „Dembeng mētamba kumāng, mēdemohē manimokoḷē, dembeng mēpēdi pineda.„ Sarang ḅou kimāng e i Nabaḷa e saḅewe nēbera si Mēkonda: „Demben mētamba mēmama, mēdemohē mēsēlēpa, dembeng mēkiki rēlling, Mēkonda!“

ḅou ene i Nabaḷa e nēbera e wue: „Mēnsang pangukahē bantang, Mēkonda, pamungkaesē bioko, buhūe takateng mamundaḷē. ḅou ene i Nabaḷa e nēbera e lai: „Kamageng itēntang mamundaḷē, itunaning mamarasi, panindū bēbiren sara, podang goghaheng ia marēnta. Kumbahang mēbansi bawēllo, mēturali basanalū, dinga makagēnggang naung, makapapēmpang doko.„ ḅou ene i Nabaḷa e mēngkatewe limintū, ará tanaē kutē kai kinētokang, kai i sie tawe nēdian ene, man tanaē limintū. Bawaewe su tumbaḷatung e o, tumbaḷatung sēmbua napēdi, kai i sie man tawe napeto u manga ḷawē ēndai e, man sasae simake, sumbaḷi i Mēkonda e mēngkai mameto. Sarang i Nabaḷa nasake, rimasehe tahiti raha, r. palalaheng e naposo, kai i sire mēngkatewe nēhēngkasē baḷango, napatiraḷang namundaḷē. Ené sarang su ḷaudē e, i sire kai nihombangeng u wanua maiha, hakī tawe ligha nakatingara wanua.

Tangú i Araḷung sire pitu e kai pia kanaung-e mamate si Nabaḷa, tangú i sire mēmpēgēgighile si Nabaḷa e u i sire mēngkate mēmpētiki tēntaḷang den pia anging ipēsēsenggo e. Kai angkūng i Nabaḷa e u: „I kamene tanaē e pēmpētiki, ia e remben managhurihi sakaeng i kitē e r. mēlukadē si kamene.„ Ené i sire naraḷeng nahuntiki maraḷēnnabē, i Nabaḷa e utē mēsēsakaengke sēsane. Karēngu i sire su ḷaudē e uaḷue wuḷang, kai i Nabaḷa e man tanētētiki. Ara sēntaungke i sire su ḷaudē e o, i Araḷung sire mēngkatewe nanihasan Nabaḷa niapētiki. Sarang keré, i Nabaḷa e mēngkatewe nētiki, d. i Kaleḷo limiu nangulīng.

Tangú sarang i Nabała kapëtikje, tangú i Arałung sire pitu e mēngkatewe nētatabulu si Kalelə, niłahipen sire su laude e, kaí nēbarauntung u i Kalelə e tawe nate, u i sie kai nētimbang ułing u sakaeng i sire. Bəu ene i sire mēngkatewe nētatabulu mamate si Nabała; sio ɛllo i sire mamate si Nabała, kaí tawe nakatëti si Nabała. Arawe i Nabała e mang mëtëtikj, pia i sire mangawulu mamili si sie; hëdo su kapulo ɛlone i Nabała nēbangung. Sarang i Nabała nēbangung e i sie mēngkatewe simohə naiang, d. nēbera si sire mēmpamate si sie: „Kamageng i kamene mēngkawe mapulu mamate si sia e, pangalaɛ kirisëku ɛndaj e, buhje i kamene makapate si sia.” Ené i sire mēngkatewe nangała kirisë i Nabała e, kə pinančka si sie su kałisusun sēba-e.

Sarang i Nabała nate, i Kalelə e wuhje ɛndaj simake r. nēbera: „Be! i kamene kai namate tuhangku e ɛng?” I sire pitu e mēngkatewe lai nētatabulu si sie, kaí su rałung u pira ɛllo i sire man tawe nakaala si sie. Ará wəu ene, i sie wuhje namałisë si sire, kə i sire pitu e mēngkatewe nasue nate. Bəu ene i Kalelə nangała tuhang-e, niłataho su tēntangubë e, arawe i sire wałine niđarēmme, masé i sie nēsakaeng nəsule sołong banua.

Tangú ɛndaj pia i Nabała pinate, ene sen dimałoho su naung i Mëkonda e, hakiu i sie nipi. Tangú małuka-łukadë i Mëkonda e mēngkatewe kimui si Wëmbuang, angkûng-e: „Kënnangko łintu pakiwanti, lisadë pakitariang, mēnsang kai kere lunggon tikj, bałiawan pangangëna; i Nabała mēnsang kai nate tēngadë.” Tangú i Wëmbuang e mēngkatewe nakitariang; su tariang e simëhang u i Nabała e mamben nate. Sarang i Wëmbuang nawałi e mēngkatewe nēbera: „Ia sen bəu łimintu nakiwanti, lisadë nakitariang; ɛndaung kai kere tułan ipi, bałiawan pangangëna: i Kaka ku mamben nate tēngadë!”

Tangú tanararëngu bəu ene i Kalelə e naratingken banua. Sarang ɛndaj mađulung e, senggo e sen kinakirałan Mëkonda, r. i sie mēngkatewe nēbera: „Kai tamęsałan mata, tamęgałisan panutubë: ɛndaj senggo, daraung ɛndaj daraung (senggo), ɛndaj senggo i Nabała, daraung i Kaka-u, Wëmbuang! „Ará, ɛndaj nawuna, kutəu kai i Kalelə, kə kate sęsane. Tangú i Mëkonda rëduan Bëmbuang e sasae nanęsomahë d. nahunsake; sarang nasake, i rëdua mēngkatewe nakiwało si Kalelə: „Ia makiwałon tuhang-u, Kalelə! makiułi u kałëmonanu, mēnsang i Kaka-u kai suapa?” Angkûng i Kalelə u: „Kamageng makiwałon Kaka ku, manga wawine! makiułi i Kałë-

monaku: i Kakaku radë natëntang su aha, natana bañan humamping; natana nētiā nusa, nētatalakeh' u paruwe."

Kai i rēdua tawe nahimang habar' i Kalelō e, hakju nēsau ļai nakiwaļo su karuasulene: "Ia makiwaļon Kaka-u, Kalelō, makiuļi i Kalēmonanu, i Kaka-u kai suapa?" Tangú i Kalelō e tate nakakalirung, hakju i sie nauļi, d. nēbera: "Kamageng mēngkai makiwaļon Kakaku, makiuļi i Kalēmonaku: i Kakaku radë natëntang su ļaudë, natana bañan badoa; kai natana pinate, natëntang niñawihua; kate uta-e kinante, saupang-e kinurai, uta kinanten Kalelō, nikurain dapo-dapo (aghidë); kate nitaho su waļan epo, niwēnta bañan baruā, epone lohon sasau, bawēntane sasahe uta, sasae naļurang su kapalë."

Tangú sarang i Mēkonda nakaringihë kerene, mēngkatewe nēbera: "Ia mētikij sēntaung, mangēna sēngkabatiang, mētikij mēndahin epo, mēngalinsu baruā". Sarang kerene, kju i Mēkonda mētētikij e o, i Nabaļā e napaipiē si Mēkonda e u: "I kau mēngkate tarai su waļe, r. sēngkarēnta e pangaehë d. lēgahë pakapia-pia waļe r. pēdaļēnsung u kapepē, mase pamēllo u ļama uhisë lohon akē, su katēllu hēbine tiwoi: ia e sen biahë." Kutēu su katēllu hēbine sēngkakakēlla e i Nabaļā e sen maiang sene.

Naun pia i Nabaļā niñapaten sire su ļaudë e, tangu sarang nidarēmme i sire, kai niñasingka u tingge ratu, kju ene nangēntud'i tataghuang (i Nabaļā e) sarang banua e.

Tangú sarang kerene, i sire tahawawine mēmpēbēbaļe su waļe tēbe e; kju kai sen diō daļaki. I Nabaļā e nēbera si Kalelō e u: "I kadua ren mēkoā baļen kitē buhu." Tangú sarang i rēdua nēmpēkoā baļe, mēngkatewe masahawu-sahawu nasue.

Sarang bōuten nēkoā baļe, tangú kai pia kaļiawo (manu kaļiawo) i sire 9 (sio), kju nēmpēbera: "Baļenu e, Nabaļā! kai waļe nēsaja, banalanu e tanētatahino. Kawe kere su naungku, Nabaļā! pēllo su ēndumangu: baļenu e paļi su raļeng, onto su tatem pangeng; ute wuhie sēba baļen Nabaļā, banalaen Kalelō; buhūe mēbawatū toneng, mēsasahusu ļahumba, buhūe toneng i wuwenu, ļahumba i wawinenu, deake lawahan (pisō ļawaha) pungene, silember'u taniwang-e." Kutēu i Nabaļā e kai simimbang u: "Bodang uļi u i upungku, bēken lampuagaku, kai tau makahombang-hombang, tau kai makaēba, kai lauļikang, bawēken pia tau makaēba e."

Kutēu i Wēmbuang e kai nēbera: "Kēnnangko pēbiling likudë, panumbirj paļusang-u, Kaka! mēnsang kai apa ļulensehë su likud-u, sasaļiahë su paļusang-u". Kutēu i Nabaļā kai simimbang:

„Kakēdī-kakēdikona, dēmmasē-dēmmasēkona, u kawe wodan pēllin i upung, doken tēlling i lampuaga: kai weran tau makābera“. Masé i Kalelō kai nēbera lai: „Kai kere su naungku, Kaka! pēllō su ēndumangku, r. kere su ēnnaku e: i kadua ren dumaļeng, dumaļeng mēdeā kalu, tumempang mēdeā pato (sakaeng), mēkēliwū daļukang (sakaeng); buhūe mauļi mamundaļē, mēhabarē mamarasi; buhūe mēdaļahaghin tantang, mēdaļahumba u wioko (panamba); buhūe mēkata u wuwe, mētabeā u wawine; buhūe mamundaļē mēbawatū toneng, mēsasahusu ļahumba, Bēmbuang!“.

Kuteu i Wēmbuang e kai nēbera: „Kamageng kai mauļi mamundaļē, mēhabarē mamarasi, Kaka! panondon pato ļimpurusē, daļukang daļintogarē“. Sarang i Mēkonda nakaringihē beran Bēmbuang kerene, i sie mēngkatewe nēbera: „Abe pēbera kerene, ene kai pato pēlli, raļukang takasasēba; kū kawe kere su naungku, Nabaļa! pēllō su ēndumangku: kamageng i kau mamben mamundaļē, ute panondon patonu wuļang, daļukang-u kawe rauļu (buļang), bewē senggo-e winawa, daraung-e kawe kēngkomō; uļing-e kawe wituing, taghurihine (uļing-e) Pohiama (bituing Pohiama); buhūe kasēhū pamundaļē, kariadi pamarasi; buhūe pangukaheng liri (mamāng), pamungkaēsang sinia (mamāng), Nabaļa“.

I Mēkonda saū lai nēbera: „Ia makiwawan doho, makisaghēnnun (makiwawa) pawawa; doho otong su pung-e, sahampi (otong) su taniwang-e; doho onggō su ratun Baļanda, maļamben Kumpania; kuteu sarang Baļanda kimondō, Mawēndo kimakēndoā, — ene rohon Mēkonda, buhūe kisēhū pamundaļē, kariadin pamarasi, Nabaļa!“.

Arā, sakaeng i rēdua tahatuari e nasue, kū mamundaļe o, i Wēmbuang e mēngkatewe nēbera: „Kai kere su naungku, Kaka, pēllō su ēndumangku: patonu e suļe, daļukang-u e saū buā, sumbaļi kamaļirang; ia kai mataku u woba, magiantang u wadoa, ēndai boba nahēpingken senggo, narēndungken daraung; i saļe mētēnda i wuwenu, mēpaļawā i wawinenu, i saļe mētēnda u pintu; ia tumaļang suapa, Kaka? ēndai kai monan mangangalo“.

Kuteu sarang i Nabaļa nakaringihē kerene, i sie nēbera su wawinene: „Ia kai sumohō mētikī, mētikī kai mangēnna; kumbahang dingā pukōng, ari dingā bungkaesang; u ia kai mētikī mangēnna, mangēnna mēsipirē. Ari mataku-taku, Bēmbuang! giantang ai gaghi-antang, taku ļiwuhē su naung, saļombeng su ēndumang; ēndai monan mēndaruļagē, dumoļong u mananaļupi, kēnnangko tarai kasaka su pintu, kairengkang su kēmbitang, ēsangko tētatingang senggo, kēnnangko pēmpamatehē daraung, ēsang senggo iwunā

suapa, ituli su wanua sude, mēnsang senggo iwuna su lantehē.

Boue' i Mēkonda e nēberae wue: "Kumui ēllangu mihinu, darolorang mamamohang: Dakoko kasēbang su apeng, kailisadē lighareng (apeng), mēnsang pakiwaŋon mona, pakiuli u rumolong; mēnsang monan mangangalo, rumolong u mēlaŋiaha, mēnsang monan mangangalo pintu, mēlaŋiaha kēmbitang." Sarang mihinu sasae nakiwaŋo, kuteu i sire su sakaeng e kai simimbang: "Kamageng makiwaŋon mona, makiuli u rumolong, ēndaung e monan mangangalo pintu, mēlaŋiaha kēmbitang; pamile esē mapia". Tangú i Nabaŋa d. i Kaleŋo e nēndokæwe pangalo ēndaj e, kŋ nasue nipaten dēdua, nawaŋi e mang mahali-hali nakataŋang pinamawa uli.

Tangú sarang bou ene, i Nabaŋa dēduan Kaleŋo e wuhŋe nasēhu namundaŋē, kuteu su sēngkapundaŋē ini e i rēdua e sen tanawaŋi: u su pamundaŋeng e i rēdua kai nēbawuŋo, kŋ i rēdua e nawihua kēbi. Tangú, sarang i Wēmbuang dēduan Mēkonda nakaringihē u i Nabaŋa dēduan Kaleŋo kai nate, tangú i rēdua e mēngkatewe nēmpētumpate kēbi.

VERHAAL VAN NABAŋA.

Er waren eens twee broeders, de oudste heette Nabaŋa, de jongste Kaleŋo en hunne zuster heette Bēmbuang. De vrouw van N. heette Mēkonda, de zwagers van N. waren met hun zevenen, en die zeven heetten allen Araŋung.

Op zekeren dag zeide N. tot zijn jongeren broeder en tot zijne zwagers: "Wij zullen eens een zeereis gaan maken, heden over acht dagen zullen wij vertrekken." Zijn jongere broeder antwoordde: "Wij zouden een zeereis maken, en wij hebben geen vaartuig!" N. zeide: "Och wat! wanneer negen menschen er aan kappen, zou het dan in acht dagen nog niet afkomen?" Daarop zeide N. tot hem: "Morgen zullen wij een boom omhakken." Van 't aanbreken van den dag af stond N. op en gīng zitten op de trap en zeide tot zijn jongeren broeder en zijne zwagers: "Slijpt de bijlen, scherpt de houwers." Toen gingen zijn broeder en zijne zwagers terstond aan 't slijpen.

Toen zij gereed waren, zeide zijn broeder beneden: „De bijlen zijn reeds geslepen, de houwens zijn gescherpt; er ontbreekt nog maar aan, dat wij op weg gaan.” Toen gingen K. en de zeven Aralung's heen om een boom te vellen. En terwijl zij opgingen op den weg, daar overkwam het hun dat een slang dwars over den weg kroop. Toen dat het geval was, keerde K. naar beneden terug, om boodschap te brengen aan zijn ouderen broeder, omdat dit voorteeken er was.

Terwijl K. de trap op kwam, werd hij reeds ondervraagd door N.; deze zeide: „Ik zal vragen naar de bevinding, mij laten zeggen het wedervaren, wat of uwe bevinding is, Kalelo.” Zijn broeder antwoordde: „Wanneer gij vraagt naar de bevinding, u laat zeggen het wedervaren: mijne bevinding is dat een slang dwars over den weg ging.” Toen N. dat hoorde, boog hij het hoofd en zeide daarop: „Ik had het reeds overdacht, reeds is het door mij bepeinsd, het voorteeken is echter goed, Kalelo!”

Toen ging K. weder op en zij gingen een boom zoeken. Toen zij een Lampawanua-boom gevonden hadden, gingen zij aan 't hakken, maar reeds bij den eersten hak zuchtte er een lëndu en vloog naar beneden. K. ging het weder zeggen aan zijn broeder. Toen N. hem zag, ondervroeg hij hem en zeide: „Ik zal vragen naar de bevinding, mij laten zeggen het wedervaren; wat is het voor een bevinding?” K. zeide: „Wanneer gij vraagt, wat ik bevonden heb, u laat zeggen wat mij is wedervaren, mijne bevinding is dat een lëndu zuchtte en naar beneden vloog.”

Toen N. dit hoorde, zeide hij weder: „Wanneer het dit voorteeken is, Kalelo! dan is 't een goed voorteeken.” Zijne zuster Bëmbuang nu hoorde dit en kwam naar buiten en zeide: „Indien het naar mijn oordeel gaat, geschiedt naar mijne meening, zoo zoek een andere boot.” Maar N. antwoordde: „Wij zullen ons niet storen aan voorteekenen, Bëmbuang: voorteekenen dienen om van iets af te houden, voorteekenen zet ik liever achter den rug.”

Daarna ging K. weder op en toen hij was aangekomen, gingen zij terstond aan 't hakken. En ziet, toen hij viel, bogen de takken van den boom zich naar beneden. Toen dit alzoo was, ging K. het weder zeggen aan N. Toen N. hem zag, vroeg hij hem en zeide: „Ik zal weder vragen naar de ontmoeting, mij laten zeggen het wedervaren.” K. zeide: „Wanneer gij vraagt naar de bevinding, u laat zeggen het wedervaren: mijne bevinding is dat de takken van den boom zich naar beneden hebben gebogen.”

N. antwoordde: „Wanneer het dat voorteken is, Kalelo, ga dan maar voort met kappen; 't is een goed voorteken.”

Daarop dan ging K. weder op, en zij gingen [den boomstam] bekappen, zoodat hij nog kon omgelegd worden. Toen eerst keerden zij terug naar beneden. Den volgenden morgen nu gingen zij weder op, om verder te kappen, en daar zagen zij dat er een pontiëng (een wit soort van woudduif), die door een roofvogel was gedood en geen kop meer had, juist in de boot gevallen was. Maar zij gingen niet meer heen om N. bericht te geven, zij gingen maar voort met kappen, en de vorm kon nog denzelfden dag naar beneden gesleept worden. Toen de ruwe vorm op het erf was, kwam N. de trap af, om er naar te kijken, en de eene broeder vroeg weder den anderen wat hem wedervaren was. Kalelo antwoordde: „Ik heb een pontiëng aangetroffen, die door een roofvogel was gedood.”

Toen maakten zij de boot maar haastig af, zoodat zij gereed was op den zesden dag. Toen zij afgemaakt was, spraken zij samen af: „Wij zullen maar spoedig op reis gaan, daar de schuit reeds af is.” Doch N. wilde nog niet, maar de zeven Arafungs zeiden: „Wij gaan maar onder zeil.” Toen N. het van zijne zwagers niet kon winnen, stelde hij den tijd van hun vertrek vast: „Duw straks bij 't aanbreken van den dag het vaartuig dan maar af, laad het en maakt het gereed; wij zullen onder zeil gaan.”

Des morgens zeer vroeg duwden zij de schuit in zee, haar vervolgens ladende. N. echter, terwijl zij afwezig waren om haar af te duwen, riep zijn slaaf, zeggende: „Ik zal mijn geringen slaaf roepen, mijn geminachten dienstknecht: wil voor mij haarzalf raspen, voor mij afschrappen wat het haar glad maakt; mijne haarzalf worde geraspt met de nagels, afgeschraapt met de vingers, en haal mij citroenen af, haal dat, waarmee men 't vleesch rauw bereidt; dan eerst wil ik gaan baden.”

Daarop noodigden hij en Mëkonda elkander uit om te baden, en toen zij bij 't water waren, zeide N. tot M.: „Wij zullen te samen gaan baden, gezamenlijk een bad gaan nemen; wij zullen eens een bad nemen in een vertakten stroom, baden in verdeeld water; dan eerst zullen wij na elkaar de haarzalf gebruiken, elkaâr afwisselen in 't gebruik van den wrijfsteen en na elkaâr de lili-plant gebruiken.” Maar M. antwoordde: „Ik wil niet baden in een vertakten stroom, een bad nemen in verdeeld water, opdat niet het vuil afgedreven worde, de onreinheid met den stroom worde meegevoerd, opdat het niet aanspoele op het strand, aangevoerd worde

aan de kust, opdat het niet de golven ontmoete, de baren tegenkome; maar ik wil baden in kuilwater, in diep water dat stilstaat, en dan eerst zullen wij na elkaâr de haarzalf gebruiken, elkander afwisselen in 't gebruik van den wrijfsteen, dan pas na elkaâr de lilj-plant gebruiken en limoenen snijden, Naba!a!"

Een zeer langen tijd waren zij beiden in 't water, zoodat de dag reeds zonk, toen zij te huis kwamen. Daar zagen zij dat de tafel reeds toebereid was en toen noodigden zij elkaâr uit om te eten. En N. zeide tot M.: "Wij gaan nog eens gezamenlijk eten, met elkaâr 't maal nuttigen, nog eens de hardgebakken sago breken." Toen zij gegeten hadden, zeide N. weder tot M.: "Wij zullen nog eens gezamenlijk betel nemen, met elkaâr sirih kauwen, nog eens de pinang bijten, Mëkonda!"

Daarop zeide N. weder: "Wil de kist ontpakken, Mëkonda, de hoeden uitpakken, daarna zullen ze worden opgezet voor de reis." Hierop zeide N. weder: "Wanneer gij wordt achtergelaten terwijl ik op reis ben, eenzaam achterblijft als ik onder zeil ben, voorzie dan het erf van sara's, die eerst zullen vernield worden bij mijne terugkomst, en blaas niet op de fluit des avonds, laat geen fluitspel hooren laat op den dag, het zou het hart in beroering kunnen brengen, de borst doen kloppen." Daarna ging N. de trap af, maar naar beneden gaande, werd hij gewaarschuwd door 't geluid eener huis-hagedis, doch hij gaf er niet om en ging maar naar beneden. Terwijl hij op de trap was, brak er eene trede, doch hij werd niet weerhouden door al deze kwade voorteekenen, maar ging heen en begaf zich aan boord, hoewel M. trachtte hem tegen te houden. Toen N. aan boord was, viel er een bloedregen neer en brak de mast, doch zij haalden terstond de ankers op en roeiden daarop heen. En terwijl zij op zee waren, werden zij overvallen door een hevigen storm, zoodat zij niet spoedig land zagen.

De zeven Ara!ung's nu hadden 't voornemen om N. te doden, en zij trachten N. over te halen, dat zij maar zouden gaan slapen, zoolang er nog wind was om mede te zeilen. Doch N. zeide: "Gaat gij maar slapen, ik zal ons vaartuig sturen en over ulieden waken." Zij kwamen ten laatste in vasten slaap, en N. stuurde het schip nog verder alleen. Acht maanden lang waren zij nu op zee, doch N. had nog maar niet geslapen. Maar toen zij een jaar op zee waren, dwongen de zeven Ara!ung's N. om te gaan slapen. Daarop ging dan N. slapen en ging Kale!o langs hem heen en nam 't roer in handen.

Toen dan N. aldus in slaap was, vielen de zeven Ara!ung's

gezamenlijk op Kalelō aan en slingerden hem in zee, doch bij geluk stierf K. niet, want hij hing zich aan het roer van hun vaartuig. Daarop vielen zij gezamenlijk N. aan, om hem te dooden; negen dagen lang trachtten zij N. te dooden, maar zij konden N. niet verwonden. N. nu sliep maar door, terwijl zij hem aanvielen en naar hem hieuwen. Pas op den 10den dag stond N. op. Toen N. was opgestaan, ging hij achteruit, zette zich neder en zeide tot degenen, die trachtten hem te dooden: „Wanneer gijlieden mij volstrekt dooden wilt, neemt dan die kris van mij, dan eerst zult gij mij kunnen dooden“. Toen namen zij dan Nabaḷa's kris en staken hem in de hartkuil.

Eerst toen N. dood was, kwam Kalelō weer aan boord en zeide: „Zoo, gij hebt mijn ouderen broeder gedood, niet waar?“ Daarop omsingelden de zeven ook hem, maar in eenige dagen konden zij hem toch niet vangen. Daarna echter vergold hij het hun en zij alle zeven stierven. Daarna nam K. zijn ouderen broeder en legde hem in de hut, maar de anderen wierp hij weg, daarop voer hij terug naar zijn land.

Toen N. gedood werd, werd Mēkonda dit in den geest gewaar, zoodat zij droomde. En vroeg in den morgen riep M. Běmbuang en zeide: „Wees zoo goed en ga uit, om u te laten waarzeggen, ga naar beneden en vraag om orakel, wat of de droom des slaaps beduidt, het gezicht van den tijd der rust; of N. werkelijk gestorven is.“ B. liet zich daarop waarzeggen; bij het orakel bleek het, dat N. waarlijk gestorven was. Toen B. teruggekomen was, zeide zij: „Ik ben uitgegaan om mij te laten waarzeggen, naar beneden gegaan om orakel te vragen; het is zooals de droom het verraden, de slaap het geopenbaard heeft; mijn broeder is waarlijk gestorven.“

Niet lang daarna bereikte Kalelō het land. Terwijl hij dichter bij wal kwam, werden de zeilen herkend door Mēkonda en terstond zeide zij: „Indien mijne oogen zich niet bedriegen, mijne kijkers het niet mis hebben, komt daar aan het zeil, komt het zeil aan, het zeil, komt daar het zeil van Nabaḷa, het zeil van uwen ouderen broeder, Běmbuang!“ Maar bij de landing bleek het Kalelō te zijn en hij was nog maar alleen. Toen gingen M. en B. naar het strand, hem tegemoet en begaven zich aan boord; toen zij aan boord waren, vroegen zij aan Kalelō: „Ik zal vragen naar uwen ouderen broeder, Kalelō! mij laten vertellen van uwen meerdere in jaren, waar of uw oudere broeder is.“ K. zeide: „Indien gij vraagt naar mijn ouderen broeder, vrouwen! u laat vertellen van mijnen meerdere in jaren; mijn

oudere broeder is daar ginds achtergebleven op de eilanden, is gebleven in de diepte van 't geen nabij is; hij is gebleven om de eilanden te tellen, om de eilanden op te sommen."

Maar zij geloofden het bericht van K. niet, zoodat zij nog eens voor de tweede maal vroegen: "Ik zal vragen naar uw ouderen broeder, Kalelo, mij laten vertellen van uwen meerdere in jaren; waar is uw oudere broeder?" Toen kon K. 't niet meer geheim houden, zoodat hij 't zeide en sprak: "Wanneer gij blijft vragen naar mijn ouderen broeder, u laat vertellen van mijn meerdere in jaren, mijn oudere broeder is achtergebleven daar in de zee, is gebleven in de diepte van den oceaan; hij is gebleven, gedood zijnde, achtergebleven, vermoord zijnde; slechts zijn haar is afgesneden, zijn hoofdtooi is afgeschoren; zijn haar is afgesneden door Kalelo, afgeschoren met een wapen; 't is maar nedergelegd in het benedenste van de sirih-doos, onderin gelegd in 't diepste van de pinang-doos, de doos waarin de kam ligt, de bewaarplaats voor hetgeen door het haar gaat, beneden geladen in het schip."

Toen M. dit gehoord had, zeide zij daarop: "Ik ga een jaar lang slapen, rusten gedurende een jaar, slapen met de beteldoos op mijn schoot, onder één sarong rusten met de pinangdoos. Toen dit alzoo was en M. dan sliep, deed Nabaļa Mëkonda droomen: "Ga maar naar huis en aangekomen, veeg en versier het huis ter dege en stapel kussens op, zet vervolgens een wit bord neer met water gevuld. Bezoek het den derden dag, ik zal dan reeds levend zijn." En zie, den derden dag zag zij N. daar reeds zitten.

Toen N. op zee door hen gedood was en door hen was weggegoorpen, was hij opgevangen door een nautilus, en deze had hem (Nabaļa) aan land gebracht.

Daarop dan woonden zij met de vrouwen in het oude huis en dit was reeds een weinig slecht. N. dan zeide tot K.: "Wij zullen ons eens een nieuw huis maken." En toen zij een huis maakten, was dit zeer spoedig af.

Nadat zij het huis hadden gemaakt, waren er negen kaliawo's (kaliawo-vogels), die zeiden: "Uw huis, Nabaļa, is een verkeerd huis, uwe woning is niet goed. Als het gaat naar mijne meening, Nabaļa! zooals het in mijn hart is, bouw dan uw huis op den weg, steek de palen in op de plaats waar geloopt wordt, dan eerst noem het 't huis van Nabaļa, de woning van Kalelo, dan eerst volg wenschen op, jaag begeerten na, de wenschen uwer vrouw, de begeerten uwer zuster, haal haar een scheermes van de plaats

waar 't gemaakt wordt, een lemmet van zijnen oorsprong." N. antwoordde daarop: "Het is nog een spreuk van mijne voorvaderen, een verhaal mijner stamouders, dat niemand dit kan vinden, geen mensch 't kan aantreffen, en er is niemand aan wien 't verhaal is gedaán, dat iemand 't kan vinden."

Toen zeide Běmbuang: "Wil u achterom wenden, rugwaarts zien, Broeder, (om te zien) wat of daar klinkt achter uw rug, geluid geeft aan uwe achterzijde." N. antwoordde daarop: "Zwijg, zwijg toch, wees stil, wees toch stil, het is nog een verbodsbepaling mijner voorouders, nog een onthoudingsgebod mijner stamvaderen, het zijn woorden van iemand die waarzeggen kan."

Daarop zeide K. nog: "Indien 't gaat zooals 't in mijn hart is, Broeder, zooals 't in mijn gemoed is gelegd, en zooals 't in mijne gedachte is, laat ons dan heen gaan, gaan om hout te zoeken, heen gaan om een vaartuig te zoeken, eene boot te vinden, daarna zullen wij spreken van op reis gaan, zeggen dat wij onder zeil gaan, dan eerst zullen wij met verschillende hoeden pronken, ons allerlei hoofddekseis wenschen, daarop zullen wij afscheid nemen van de vrouw, vaarwel zeggen aan de zuster, en dan zullen wij onder zeil gaan om (uw) wensch op te volgen, na te jagen (uwe) begeerte, Běmbuang!"

Toen zeide B.: "Wanneer gij wilt spreken over vertrekken, praten over op reis gaan, Broeder, steek dan af met een hoos als vaartuig, met een waterhoos als schip." Toen Měkonda B. aldus hoorde spreken, zeide zij daarop: "Spreek niet aldus, dat is een verboden vaartuig, een schip dat niet genoemd mag worden; en indien het ging zooals het in mijn hart is, gelijk het in mijn gemoed gelegd is: wanneer gij volstrekt op reis wilt gaan, zoo steek af met de maan als uw schip, en uw vaartuig zij de maan, hijsch als zeil een wolk, (id. in Sasahara), gebruik als roer eene ster, als stuurriem de Pohiama, dan eerst worde de reis ondernomen, de zeetocht uitgevoerd, dan eerst is 't de tijd van vóór den dag halen van sirih, de tijd van 't ontpakken van pinang Nabaŋa!

Měkonda zeide nog weder: "Ik wil verzoeken een geschenk mede te nemen, een gave over te brengen; reik een geschenk aan den stam, ga eene gave brengen aan den wortel; geef een geschenk aan den koning van Holland, het hoofd der Compagnie, en wanneer de Hollander zich buigt, de Blanke er onderzoek naar doet, dan is dit een geschenk van Měkonda, dan eerst worde uwe

reis volbracht, uw zeetocht uitgevoerd." Toen nu hun vaartuig klaar was en zij op reis wilden gaan, zeide Bëmbuang: "Indien 't gaat zooals in mijn hart is, oudere broeder, gelijk 't gelegd is in mijn gemoed: breng dan uw vaartuig terug, trek het schip weder op, breng het weder terug; ik ben bang voor de zee, ben bevreesd voor den oceaen, de zee daar is afgesloten van zeilen, verdonkerd van zeilen, wie zal uwe vrouw verdedigen, uwe zuster beschermen, wie zal 't vrouwenverblijf beschermen, waarheen zal ik vluchten, Broeder? het zijn schepen van aanvallers."

En toen N. dit gehoord had, zeide hij tot zijne zuster: "Ik trek mij terug om te slapen, te slapen en te rusten, laat ik niet soms worden gewekt, maak mij vooral niet wakker, want ik ga slapen en rusten, rusten en stil liggen. Wees niet te bang, Bëmbuang, wees niet te zeer bevreesd, verdrijf de vrees uit uw hart, de angst uit uw gemoed, het zijn schepen van aanvallers, vaartuigen van vijanden, wil opklimmen in het vrouwentimmer, naar boven gaan in het prinsessenverblijf, kijk eens naar de zeilen, beschouwt eens de schepen, waar of de schepen aan wal worden gebracht, naar welk land zij worden gericht, of men de schepen soms tegenover (ons) zal doen landen."

Daarop zeide Mëkonda weder: "Ik zal mijn slaaf den politiedienaar roepen, mijn dienstknecht den omroeper: "Ga uit naar het strand, begeef u afwaarts naar de kust, wil daar eens vragen naar de schepen, u laten zeggen omtrent de vaartuigen, of het schepen zijn van aanvallers, vaartuigen van vijanden, of 't schepen zijn van belagers van het vrouwentimmer, aanvallers van 't prinsessenverblijf." Toen de politiedienaar het aan 't strand ging vragen, antwoordden zij die op de schepen waren: "Wanneer gij vraagt naar de schepen, u laat vertellen omtrent de vaartuigen, dit zijn schepen van beroovers van 't vrouwentimmer, belagers van 't prinsessenverblijf; zoek dappere mannen uit!" Toen streden Nabaļa en Kaleļ tegen de roovers en zij werden allen door hen gedood; slechts zeer weinigen keerden terug, die ontvluchtten om het bericht te brengen."

Daarna kwam er pas iets van de reis van N. en K.; maar van deze reis zijn zij niet terug gekomen, want op de reis hebben zij elkander gedood en beiden zijn omgekomen. En toen Bëmbuang en Mëkonda hoorden dat Nabaļa en Kaleļ gestorven waren, doodden ook zij zich beide.

AANTEEKENINGEN.

Het verhaal van Nabaḷa, den Sangireeschen vrijdenker, die de algemeen in acht genomen voortteekenen verwaarloost en minacht, en daardoor zichzelf en de zijnen in 't verderf stort, is door zuiverheid van taal en stijl onder de beste Sangireesche Bio's te rekenen. Ik heb het voorop geplaatst, omdat het belangrijk is wegens het Sasahara dat er in voorkomt. Het behoeft wel niet opgemerkt te worden, dat de wijze waarop de personen van dit verhaal spreken, in de werkelijkheid niet voorkomt; misschien wijst deze eigenaardigheid van dit verhaal er op, dat het eenmaal in poëzie heeft bestaan en dat deze tekst de nog overgebleven prozabewerking is. De vertaling der parallel-zinnen was in 't Hollandsch niet altijd mogelijk. Waar zij achterwege gelaten is, heb ik het aangeduid.

Tangú, zie Spr. bl. 265. Het is hier een onbeteekenend voegwoord, dat, gelijk Sanskr. *atha*, in den aanhef even dikwijls geplaatst als weggelaten wordt. — *naun*, partikel die het Praeteritum omschrijft en 't gewoonlijk tot Plusquam perf. maakt, Spr. bl. 177. — *piā* is hier het verbum subst. „er is“, met *naun* er voor „er was“, bl. 263. — *tau* „persoon, individu“ Mal. „orang“, tegenover *taumata* „mensch, de mensch“, Mal. „manusija“, in tegenstelling tot andere wezens. Indien de naam der woonplaats zonder genitief-partikel met *tau* verbonden wordt is deze naam een adjectief en duidt de nationaliteit aan, met de gen. part. bet. het „bewoner van —“, bv. *tau Sangihě* „Sangirees“, *tau Tawukang* „Taboekanees“, *taun Sangihě* „de bewoners der Sangir-eilanden“, *taun Tawukang* „de inwoners van Taboekan“. — *i rědua*, pers. v.n.w. 3^e pers. tweevd., bl. 236. — *tahatuari*, over deze bet. van *taha*, z. bl. 77. De uitdrukking *i rědua tahatuari* bet. dus „de oudere met den jongeren broeder“. — *iakang*. Over dit woord, zie bl. 244. Dergelijke

sasəŋgahi-termen zijn veel in gebruik onder personen, die elkaar dikwijls zien en veel met elkaar omgaan. Er zijn geen vaste woorden voor, maar woorden als *sambe*, „bekende” (minder ernstig dan *hapi*, „vriend”), *taking*, „boezemvriend” (*tumaking* „niemd. uit verknochtheid ook in ongunstige omstandigheden vergezellen”) worden er vaak voor genomen. Twee meisjes op Manganitu, die vaak berispt werden om hare langzaamheid, noemden elkaar met den *sasagəŋgahi*-naam *Doŋa*, Sasahara van *mahawesə*, „vlug”. ’t Gebruik van deze termen in waarschijnlijk een overblijfsel van een verbodsbepaling (*pəlli*) om iemands naam te noemen. Zie bl. 34. Het hangt dus met ’t Sasahara samen. — *tuari*. Over dit woord, zie bl. 137. — *Kaleŋo* komt in een *sasambo* voor als Sasahara van *bəŋko* en bet. dus waarschijnlijk „krom”. — *bawine* bet. in ’t Sang. „vrouw” in overeenstemming met de verwante talen, doch de *bawine* van een man is niet zijne vrouw, maar zijne zuster. — *Bəmbuang*, met de bl. 69 genoemde reduplicatie gevormd van *buang*. — *Məkonda* is waarschijnlijk eene vorming van den gewonen vrouwen-naam *Konda*. — *areŋge*, van *areŋ* „naam”, met pron. suff. 3^e pers. enkelvoud „zijn, haar naam”. — *ipagə* „zwager, schoonzuster”, vandaar de bijvoeging *esə*, om „zwager” aan te duiden. Zie bl. 217. — *məŋkatewe*, samengesteld uit *mang*, *kai*, *te* en *be* (*bue*). De gewone bet. is „terstond”, doch hier, en op meer plaatsen in dit verhaal, heeft ’t de bet. van „maar”, zoodat de vertaling wordt: zij heetten maar allen *Araŋung*, die zeven”, — *əndai*, met volgende *e*, aanw. v.n.w. „die”, zie bl. 242.

Sahəllo uit *sa* „een”, *n* „en” en *əllo* „dag”, oudtijds „zon”, zooals blijkt uit zinnen als: *əllo sen bawa*, *marange* „de zon staat reeds beneden, hoog.” De *h* is hier klinkerscheider. Zie verder bl. 41, Noot 1. — *məŋkatewe* is hier in ’t geheel niet te vertalen en een zuiver stopwoord. — *nəbera*, Praet. Perf. van *bera*, Fut. *məbera* „spreken”, bl. 212. — *d* en *r* zijn verkorte schrijfwijzen voor het voegwoord *dingangu*, *ringangu*, „en”. Zie bl. 264. — *manga*, partikel om het meervoud aan te duiden, bl. 218. — *ipag-e*, het woord *ipagə* (zie boven), voorzien van ’t pron. suff. 3^e pers. enkelv. De *ə*, die feitelijk niet tot den stam behoort, komt bij afleidingen nooit in rekening, zie bl. 11, Noot 1. Het lidwoord *e* is achtergevoegd omdat „de zwagers van hem” bepaalde, reeds vooraf genoemde personen zijn. In zulke gevallen mag het niet ontbreken. Zie bl. 245. — *Den* of *deng*,

afkorting van *bodang* „nog“ is, bij 't Fut. een aansporende partikel, waarmee de adhortatief wordt omschreven. Zie bl. 188. — *sumenggo* „zeilen“, Fut. met *um* gevormd van *senggo* „zeil“. — *ku*, voegwoord ter verbinding van zinnen, die eenigszins uit elkaar volgen, zie bl. 265. — *sarang ini*, egl. „van dien tijd tot nu.“ Naast *sarang* komt *saraeng* voor, alleen als voegw. gebruikelijk, in de bet. „toen“. De stam dezer woorden is *sara*, waarvan *manara* „afschieden“, vgl. ook *sara* „grens“. De beteekenis van *sarang* is dan ook „tot aan“. Bij de bepaling van een toekomstig tijdstip nemen de Sangireezen dit uitgangspunt aan en tellen dan naar zich toe. *Sarang ini sio hēbi* vertalen wij met „heden over 8 dagen“, omdat de Sangireezen den dag op welken zij tellen ook mederekenen en dus in dit geval zeggen „tot nu toe 9 nachten“. Over 't tellen bij nachten, de primitieve tijdrekening naar de schijngestalten der maan, zie Prof. Wilken's verhandeling, B. T. L. V. 1886, bl. 378—89. — *měbuā*, Fut. met volgend lidwoord heeft hier de beteekenis van onzen Infinitief, Zie bl. 171, 188. De zin bet. dus: „heden over 8 d. is het vertrek.“ *Měbuā* is eig. „opstaan uit een zittende houding“, doch wordt ook van schepen en groote prauwen gebezigd in den zin van „vertrekken“. — *kutēu*, verb. voegwoord, zie bl. 267. — *tuarine*, *tuari* met pron. suff. 3^e pers. enkelvoud. — *simimbang*, Praet. Perf. van *simbang*, Fut. *sumimbang* „antwoorden“. — *māmundaļě*, Fut. van den stam *pundaļě* „roeiriem“, w. w. vorm „roeien“, doch ook „eene kleinere zeereis maken“, *sumenggo*, „een grootere zeereis maken“. — *ēndai*, bijw. van plaats „hier (tusschen mij en u), hier voor mij (gezegd door iemand, die tegenover een ander staat te spreken).“ — *tā* gesloten vorm van 't ontkenningwoord, omdat het praedicatief gebruikt wordt in den zin van „er is niet“. Zie bl. 260. — *sakaeng* is 't algemeene woord voor vaartuig, terwijl voor iedere soort een afzonderlijke naam bestaat. 't Is omzetting voor *sakeang* (Bul. *sasakejan*) van *sake*, Bul. Pak. Sea, Dan. Saw. id. Mong. *takoi* „beklimmen“, dat in 't Sang. „instappen“ bet. en verder alleen gebruikt wordt voor „aan boord gaan“, en „te paard stijgen“. — *angkúŋg* of *ungkúŋg* (waarschijnlijk de stam *kung* met voorslag), „zeide-hij“, „zei-hij“, gebruikt als men iemands woorden aanhaalt. 't Is een zelfst. n.w. en staat in genitief-verband met 't volgende woord. Ook wordt 't met de pron. suff. verbonden, b.v. *kungku*, *kung-u*, *kung-e* — *pili* (*mamili*) „houwen.“ Volgens 't bl.

161 gezegde, beteekent *pamilikang* „plaats waar men een houw zal geven.“ Hier is 't als abstractum gebruikt, in denzelfden zin als ons „waar 9 mannen zullen kappen“, om de omstandigheden aan te duiden — *siongkatau*, Zie bl. 82. De *e* is hier geen lidwoord, zij dient slechts als rustpunt voor de stem; om den zin buigzamer, aangenamer voor 't oor te maken. — *sarang sio hëbi* „tot 9 dagen lang“; hier versterkt *sarang* de bet. van 't telwoord, zie bl. 231. — *relain*, uit den of *deng en lai*, zie bl. 255. — *sahawu* „spoed, vlugheid“, *masah*. „met spoed, vlug gedaan worden“, hier „op een gewenschten tijd afge- maakt kunnen worden.“ De ontkenning *ta* wordt dikwijls bij 't volgende woord proclitisch gebruikt. — *Masé*, zie bl. 19 en 267. — *si sire*, datief van *i sire*, pers. v.n.w. 3e pers. mvd. — *diq ëllo* „(de dag van) morgen“, van *diq* „klein, weinig“ en *ëllo* „dag“, dus „een weinig meer dag, morgen“. — *manuwang* Fut. van *tuwang* „omhakken, omhouwen“. *dokeng kaëlônge* „van af [den tijd] dat men door de zon of den dag getroffen wordt.“ Met *kaëlônge* wordt de tijd vroeg in den ochtend, tegen den morgen bedoeld. 't Woord is gevormd met *ka - en - ëng*; de *e* is waarschijnlijk het bez. v.n.w. 3^e pers. enkelvoud. Zie bl. 164 — *lonsong* is *Sasahara* van *baļung* „bijl.“ — *asa*, passieve Imperat. Perf. van *mangasa* „slijpen“, gevolgd door *kona*, bl. 180, Noot 1. Deze oude vorm van 't huidige *ko* zou beter in 't tweede (*sasahara*) lid van den zin passen. — *diqko* „eens een weinig“, wordt tot verzachting vaak bij den Imperatief gevoegd. — Daar *diq* hier bij den Imperatief behoort en voorafgaat, heeft het *ko* na zich, dat anders achter den Imper. komt. — *kumbiwī*, *Sasah.* van *asa*. — *ené*, zie bl. 266. — *němpangasa*, Praet. Perf. mvd. van *mangasa*. Ieder slijpt zijn eigen bijl, vandaar de meervoudsvorm. Zie bl. 194.

Nasue, Praet. Perf. van *sue*, *masue* „op raken, af, ten einde zijn“; als hulpw. w., zie bl. 207. — *bawa* behoorde eigl. tusschen *tuarine* en *e te* staan, omdat bedoeld is „zijn jongere broeder, die beneden d. w. z. buitenshuis, maar nog onder het dak zat“. Zie bl. 242. — *nauļi*, Praet. Pf. van *mauļi* „zeggen“ van den stam *uļi*. Zonderling is de intr. passieve vorm van dit w. w., die eene onwillekeurige handeling uitdrukt. Zie 't bl. 148 bij *kumāng* gezegde. 't Siauwsch gebruikt *manguļi*, dat in 't Mang. bet. „herstellen“ (trans.). — *u* is hier gebruikt bij directe aanhaling. Zie bl. 271. — *sen bōu niasa*, Praet. Pf.

van asa. Zie boven. — De bijvoeging van sen bou maakt den vorm tot een volkomen Perfectum. — kurange, 't Mal. kurang «te kort, te min, ontbreken», met pron. suff. 3^e p. e. is de bet. van «er ontbreekt nog maar aan, men behoeft nog maar». Een Sang. equivalent van kurang ontbreekt en daarom is het terecht in de taal opgenomen. — nahundaɭengke, Praet. Pf. mvd. van dumaɭeng «gaan». De meervoudsvormen met mahu* hebben een andere bet. dan die der andere vervoegingen. Zie bl. 215. Aanm. 15. De nadrukwijzer ke is hier in 't Holl. met «toen» weer te geven, daar dit den klemtoon op 't w. w. werpt. Zie hierover bl. 274. — Ara «doch, evenwel», bl. 268. Op bl. 73 is 't ten onrechte «onbekend» genoemd. Zie de toevoegsels en verbeteringen. — taraɭe «al opklimmende, bij 't opgaan». Over deze e (nadrukwijzer), zie bl. 274. — kainitondông. Kai schildert den toestand, z. v. a. «het gebeurde dat». Nitondông, lokaal passief van tondo, tumondo «voortschuiven, kruipen» (als slangen en planten). Het achtervoegsel ñng heeft hier betrekking op de personen, die door dit voorsteeken getroffen worden, het is dus, met kai, 't best te vertalen door «het overkwam hun dater een slang, enz.» Het onverwachte dezer gebeurtenis wordt door kutu uitgedrukt. u bij 't passief, zie bl. 189. — namoto, Praet. Perf. van potu «snijden», hier overdrachtelijk «dwars kruipen over.» Als werkwoord van een verklarenden bijzin, staat het in denzelfden tijd als nitondông. — sasae. Bij w. w. van «gaan» wordt gewoonlijk door bijwoorden van plaats de richting aangegeven. — tuhang, zie bl. 244. — batu, zie bl. 269. — pia, bl. 263.

Maɭangeng, Praesens van den intr. pass. vorm van dangeng dumaɭeng «naar boven gaan, (de trap opgaan)». Sarang met volgend Praesens, heeft de bet. van «op 't oogenblik dat gebeurde» of hier met 't intr. pass. «toen K. haast boven was». — Zie bl. 175, 176. Het lidwoord achter maɭangeng behoort eig. bij ñndai en maakt maɭangeng min- of -meer tot een appositie van Kalelo. — nipakiwaɭông, Praet. Perf. Loc. Pass. van makiwaɭo «vragen», eig. «doen geluid geven, doen aankondigen» van den stam baɭo, mɛbaɭo «klopgeluid maken om iemands dood aan te kondigen». De achtervoeging van 't suffix-ñng geeft de bet. van «vragen naar, ondervragen», daar 't achtervoegsel op 't object der vraag betrekking heeft. — i, de naamwijzer, verdrijft hier de partikels, die anders tusschen 't passief en den agens staan.

Zie bl. 192. — *niëbā*, Praet. Perf. Pass. van *ëbā*, *makaëbā* „vinden, aantreffen“, dus „het gevondene“ omschrijving in Sasahara, van *hombang*, stam van *maka hombang*, syn. van *makaëbā*. als zelfst. n. w. gebruikt, zie bl. 217. — *mënsang*, zie bl. 269. — *apae*, *apa* „wat“ met den nadrukwijzer *e*, die den klemtoon op de laatste lettergreep van *apa* werpt. — *takū niënâng*. Loc. Pass. Praet. Perf. van *ënnā*, *mangënnā* „denken, meenen“. Over dezen vorm van den 1^{en} pers. Pass. zie bl. 191, 193. Het suffix geeft hier meer de bet. van „denken aan, overdenken“, evenals bij 't parallele *nisipirang*, Praet. Perf. Pass. van *mësipirë* „nadenken“. — *buāen* stelt hier 't Sasah. van *bōu* voor; of het alleen een vermomde vorm van *bōu* is of het subst. *buā*, met den nadrukwijzer *e* en de genitief-partikel *n* is niet uit te maken. In 't laatste geval luidt de vertaling „'t is de vrucht van het door mij overdachte.“ — *Lampawanūa*, een boom die in verhalen voorkomt als grensscheider. — *noghō* Praet. Pf. van *moghō*; over dezen vorm, zie bl. 198. — De *lëndu* is een kleine woudduif, aldus genoemd naar zijn geluid. — *naulī tuhange*, hier is het voorzetsel *su* (of *si*) weggelaten; 't welk men kan doen, indien het eerste van de beide woorden waartusschen het is weggelaten, op een open lettergreep eindigt, welke dan gesloten wordt. Zie bl. 279. Daar *ulī* een half-gesloten eindlettergreep heeft, mocht het hier eigenlijk niet. — *nakaringihë*, zie bl. 115. — *mimang*, bl. 65. — Over de vormen met *takū*, zie bl. 193.

Manimbuhung, van *timbuhung*, zie bl. 126. — *sombang* en *hombang*, zie bl. 49.

Keré, samentrekking van *kere* en *ene*, bl. 256. — *hakīlain*, het redengevende voegw. *hakī*, bl. 270, met het encl. *lai* en de partikel *n*, die achter *lai* de plaats vervangt van het gewoonlijk achter *hakī* komende *u*, bl. 255. — *napalīntakubë*, zie bl. 140. Praet. Perf. van *mapalīntakubë* „kunnen omgekeerd worden, om te keeren zijn“, accid. vorm van *mëpalīntakubë* „omslaan“. *Ma* is hier in zijne potentieele bet. gebruikt. Zie bl. 114. De vorm der prauw was zoover af, dat ongeveer een derde deel van den stam was afgehakt tot een vlakke zijde, daarop werd de stam nu neergelegd, om de kiel en het beloop der buitenwanden te maken. — *sëngkamalukade* bevat het pron. suff. 3^e pers. enkelvoud. Over den vorm, [zie bl. 82. — *nisahedë*, pass. van het gr. w. *sahedë*, een roofvogel, kicken-dief. De bet. is dus „door een *sahedë* gedood. — *tatëmbōe*,

over 't proclitisch karakter der negatie, zie bl. 260. Ook het ontkennende praedicaatswoord *tə*, met half gesloten eindlettergreep, wordt proclitisch gebruikt. — *nahəŋkiwaŋo*, afgeleid van den stam *baŋo*, *məbaŋo* „verkondigen, luiden“. De vorm is dezelfde als de meervoudsvorm der *um*-vervoeging, zie bl. 145. De bet. van *mahəŋ-* (voor *mahung-*) *kiwaŋo* is eig. „gezamenlijk vragen“, zie bl. 154 en 215, Aanm. 15. Een andere vorm met dit voorvoegsel, die buiten de *um*-vervoeging staat, is *mahumbisara*, van den stam *bisara*, „gezamenlijk bespreken, met elkander spreken“. — *masue* als hulpw.w. Zie bl. 207. — *tamakarendehə*; *dumendehə* is „tegenspreken, zijne tegenspraak volhouden, het winnen door tegenspreken.“ — *naməŋken*, w.w. vorm van den stam *pəŋg* „grens, maat“; de w.w. vorm is „bepalen, vaststellen“; over *ke* zie bl. 274. — *pamamundaŋə* „tijd van vertrek“, over den vorm, zie bl. 93.

Dokəŋ kaələŋge „van af dat het daagde“, eene uitdrukking voor „s morgens zeer vroeg“. — *suŋlikud'isire nanondoe*, woordel. „achter den rug van hen die de prauw afschoven“. — *dadolorang*, met redupl. en suff. *ang* gevormd van *dolohə* (dum.), eig. dus een tijd- en plaatsaanduidend zelfstandig n. w., zie bl. 162. Doch hier is het Sasahara van *əllang*. — *tanadekəŋ*, ontk. vorm van 't Praet. Impf. van *marekəŋ*, stam *dekəŋ*, 't Holl. „rekenen“, *tanadekəŋ* is dus hier Sasah. van *kadiə* „gering“, dus „die niet geteld wordt, geminacht“. — *səndugə* Sasah. van *kihi*. — *matiatumpa*, Sasah. van *kanuku*. Vorm en afleiding van dit woord zijn niet duidelijk. De stam *tumpa* (tum.) wordt o. a. gebruikt van 't (zieh ontplooiën en) langer worden van de bloemkolf van de pisang. Iets dergelijks is hier misschien van de nagels bedoeld. — *diəko* bij den Imperatief dient om den Imperatief te verzachten; de eig. bet. van *diə* is „een weinig, een beetje“, zie bl. 258. — *awike*, zie over het achtervoegsel *ke*, bl. 166. — *limu papotokəŋ* is de fijnste soort van citroenen. — *lahəgitang*, als Sasah. woord met 't achtervoegsel *ang* gevormd (zie bl. 64), van den stam *həgi*, w. w. vorm *məhəgi* „vleesch rauw, met speerijen toe bereid, eten“. De reduplicatie maakt 't tot een werktuignaam, zie bl. 66.

Nəpaparingangke, wederkeerige vorm (bl. 99) van *maparingang*, zie bl. 203. — *dembən*, zie bl. 254. — *dəmmohə* is blijkbaar Sasahara voor *tamba*. Voor den vorm vergelijke men

dëmmung „varkensnest, bestaande uit een samenraapsel van takken, bladeren, gras, enz., voorts ëmmung „ophoopen“ en emong „oprapen“ — liwua is hier Sasah. voor ake, doch dit is zeer vrij gekozen, daar de bet. is „diepe plaats tusschen de steenen in eene rivier, maar 't water diep genoeg is om er in te baden.“ — napahia, van den stam hia, mamahia „verdeelen“. Naar 't schijnt hebben napahia en mëlëlelang van plaats geruild, daar 't eerste niet, 't tweede wel Sasahara is. — mēdalaheme, een wederk. w.w. van den stam heme, de „hampas“ van iets, in dit geval van de klapa en limoenen, die worden uitgeperst om de haarzalf te bereiden. De bet. van het w.w. is: „de hampas gebruiken, die een ander heeft overgelaten.“ — De lili-plant wordt gebruikt om het lichaam mee te wrijven; de bladeren geven dan een weinig schuim af, zoodat zij de plaats van zeep vervullen. — ake bangka „kuil-water“, bet. hier stilstaand water, zooals uit 't parallelle liwua takumakëndi blijkt. Over dit laatste woord, zie bl. 260, Noot 1. (men verbeterde daar kēd ko in kēdikō) — kundimang, Sasah. van lēngku „lichaamsvuil“, is afgeleid van kundi „soort van ongeselijken wratten“. — mēsaloŋa, Sasah. van sombang, van denzelfden stam, doch met invoegsel al (bl. 151), ongenasaleerd (bl. 30) en met ingeslikten in pl. van nasalen sluiters (bl. 35). — dumoŋong, Sasah. van lua. Men vergel. duŋung „wal, rand, zoom“ en mēnduŋung „oprollen“, zoodat dumoŋong waarschijnlijk bet. „'t geen zich naar de kust begeeft“, — kapapato zie bl. 84. Pato is Sasah. van sakaeng. Ipato is „in een lange rij gebouwd worden“, het gr. w. bet. dus iets, dat zich in de lengte uitstrekt“, vdr. dat het van tafels gezegd kan beteekenen „in een lange rij aan elkander gezet.“ — napatiraŋang is te vertalen met „terstond“. Het is een hulpwerk. zooals de bl. 207 genoemde. — Ook mētamba is hier als hulpw.w. gebruikt, evenals 't Sasah. dēmohē of demohē.

Pangukahē bantang „pak de kist uit“; hiermede wordt de groote kist bedoeld, die in ieder Sangireesch huisgezin tot bergplaats van kleeren, enz. dient. De parallel-zin „pak de hoeden uit“ duidt aan, dat N. de vroeger gemaakte hoeden naar de plaats van bestemming wil uitvoeren, daar de Sangireezen beroemd zijn voor de hoeden die de vrouwen maken en die ze te Menado altijd gemakkelijk kunnen van de hand zetten. Zij gaan dan ook nooit op reis, zonder eenige hoeden mee te krijgen. — sara

„grens“, sara (man.) „afschieden“, zie bl. 40; sasara „drempel“. Sara worden ook genoemd de jonge, nog niet ontplooid kokospalmbladeren (tuwo), die dienen om aan te duiden dat iets pelli is, bl. 54. Door het erf met sara's te omringen, maakt men het dus ontoegankelijk voor anderen.

Podang is een weinig gebruikt syn. van hëdo in de bet. „pas, niet eer dan, niet voordat.“ De gansche waarschuwing van N. aan M. dient om haar af te houden van verkeer met de buitenwereld. — kinëtokang „getroffen door 't geluid eener huis-hagedis (këto), een dergelijk woord dus als nitondông (zie boven, bl. 341). — tumbałatung bet. zoowel „trap“ als „trede“ — palalaheng, zie bl. 65.

Kanaunge; het meervoud is door 't voorafgaande i sire pitu genoegzaam aangeduid, daarenboven worden de 7 Arałung's hier als eene eenheid voorgesteld. Over de woorden met ka, zie bl. 80. Zuivere abstracta met ka, zooals 't bovengen. en kapulu „wil“ komen zeer weinig voor. — ipëšëšenggo is een voorbeeld van een instrumentaal-passief (bl. 95, 103, 209). — marałeng met volgend w. w. bet. „gaandeweg doen, hoe langer hoe meer in een toestand komen“; het kan dus bij de blz. 207 genoemde hulp w. w. gevoegd worden.

Mëtatibulu, van den stam bulu, met voorvoegsel ti, zie bl. 135. — nëbarauntung, w. w. vorm van barauntung, zie bl. 41. — mëtimbałong, zie bl. 126. — mamate is een duratieve vorm, die hier de bet. heeft van „trachten te volbrengen, wat 't gr. w. aanduidt“, daar hij staat tegenover een vorm met maka in de potentieele bet., voorafgegaan door eene ontkenning. — pia vóór 't Praesens versterkt de duratieve bet. daarvan, evenals wij met „zijn“ doen. Zie bl. 263. — kirisë is 't Mal. këris. Door invloed van de i in de laatste lettergreep, is de ë ook tot i geworden, in plaats van a, zie bl. 41.

Dimałoho, Praet. Perf. van dałoho, gereduplicateerde vorm van loho. De voorstelling is, dat de droom door de geesten wordt ingegeven. — mipi „droomen“ van den stam ipi, is van dezelfde vorming als de bl. 198 genoemde w. w. — kënnang is 't Mal. kënan, bl. 280. In 't Sang. wordt het gebruikt om den Imperatief te verzachten. Ook kan men er den Adhortatief mee omschrijven: „beproof eens“. — bałiawa is hier Sasah. van lunggo „droom“; de w. w. vorm mëbałiawa bet. „hardop droomen, slaapwandelen“, bl. 152. — pangangënnna, zie bl. 57.

Mëgaḷisa, zie bl. 57. — panutubë, bl. 62, 63. — daraung, bl. 57. — ëndaḷ senggə enz. Deze wijze van spreken is niet alleen in versierden stijl gebruikelijk, maar wordt ook in de dagelijksche taal gebruikt. In dit laatste geval ontbreken natuurlijk de Sasahara-termen. — sësa, zie bl. 40. — manënsomahë, een vorm der N. dialekten, voor Mang. mangënsomahë, van den stam somahë (vgl. sëmṃa, soma, sombang, simbahë en simbang, bl. 29), met de bl. 69, N°. 7 genoemde reduplicatie, sënsomahë. — mahunsake, meervd. van sumake, zie bl. 215. — kaḷëmona, zie bl. 141. Hier is 't gebruikt als Sasah. van kaka. — aḥa is een woord voor „de verre kust, die maar alleen in flauwe omtrekken zichtbaar is.“ — hamping, zie bl. 61. De parellel-zinnen zijn hier niet geheel gelijk. — Wat met „eilanden tellen“ wordt bedoeld, is niet duidelijk. Waarschl. is 't een verbloemde uitdrukking voor „op zee gebleven“. Paruwe is Sasah. van nusa. Misschien is 't eene vermomming van het woord dat in 't Mal. pulau luidt, met omzetting van de klinkers u—a, vgl. Mal. enz. tuba met Sang. lawuo. — kante, zie bl. 235, saupang, bl. 57. — epone lohon sasau; de pinangdoos is, evenals bij ons volk de tabaksdoos, de bewaarplaats voor allerlei kleine voorwerpen, die men medeneemt. — sasahë, als werktuignaam, met reduplicatie gevormd (bl. 66) van sahe, manahë „met een mes langs een liniaal snijden“ (de ouderwetsche wijze van kleeren te snijden) en sumahë „voorbijgaan“.

Mëndahin epo; deze beteldoos bevatte 't haar van Nabala en door haar op den schoot te houden, kwam dus Mëkonda in gemeenschap met hem. Zie Prof. Wilken's verhandeling „Über das Haaropfer, enz.“ Rev. Col. Intern. 1887, bl. 421, vlgg.

Tingge is de nautilus, die ook in de Middellandsche Zee voorkomt; de tingge ratu is de zoogen. papieren nautilus, die doorschijnend van schelp is. — i tataghuang, zie bl. 283.

I sire tahawawine, zie bl. 77. — mëtatahino, zie bl. 204. — banala, zie bl. 154. — buwe, zie bl. 61. — punge bevat het pron. suff. 3^e pers. enk. Pung is „stam“ van daar „oorsprong, plaats van herkomst“ en van ingevoerde waren „de plaats van waar zij gekomen zijn.“ Dit punge is het secundaire gr. w. van pungene. In dit geval is er Nederland mee bedoeld. — Bodang uli, enz., deze woorden van Nabala zijn onduidelijk; zeer waarschijnlijk is tusschen kai en lauḷikang de negatie ta weggevallen.

Kona, zie bl. 180, Noot 1. — mēdaḷahaghi, wederkeerige vorm van 't gr. w. haghi „soort“, met afwijkende bet. Omtrent den zin dezer woorden raadplege men 't bl. 344 aangeteekende. — mēkata is hier Sasah. van mētabea; de stam is 't Mal. kata. Andere voorbeelden van Mal. woorden als Sasah. gebruikt, vindt men bl. 59, 63 en 282. — lahumba; over *vorm en bet. van dit woord, vgl. bl. 67, r. 10 v. o. enz.

Kamageng kai mauḷi, enz. De bet. van Bēmbuang's woorden is niet duidelijk. Uit de woorden van Mēkonda blijkt, dat ze in ernst bedoeld zijn.

Pawawa, van den stam bawa, is Sasah. van dingō of doho „een geschenk dat men zendt, en wel door het te doen medenemen, (pakibawa) door een ander“ — pintu is het bek. Mal. woord voor „deur“. De Sangireezen duiden daarmee aan een prinsessenverblijf in de lucht, zooals dus alleen in verhalen kan voorkomen.

Mihinu is 't Port. marinho; op Sangir duidde men daarmee aan een politie-oppasser, in dienst van den onderwijzer, om de kinderen naar school te jagen. — mang mahali-hali nakatalang pinamawa uḷi is een veel voorkomende uitdrukking in de Sangireesche verhalen, om den afloop van een gevecht te beschrijven.

Sēngkapundalē is hier gebruikt in de eerste en oorspronkelijke beteekenis van dien vorm, en wil dus zeggen „bij deze eene maal dat er eene zeereis gemaakt werd“, dus „ditmaal“.

II.

VERHAAL VAN DEN AAP.

In de volgende verhalen (II, a—f.) speelt de Aap eene hoofdrol. Hij is in de Sangireesche sprookjes de groote leugenaar (zie het verhaal IIe, bl. 376 beneden) en bedrieger, die de andere dieren voor zijn dienst gebruikt, ze op alle manieren beetneemt en er ten slotte bijna altijd goed afkomt.

De teksten IIa—IIf zijn verschillende redacties van hetzelfde verhaal, de eene meer de andere minder volledig. Geen dezer lezingen heeft alle bijzonderheden vereenigd. IIa is reeds in 1869 door Dr. Riedel uitgegeven in zijne verzameling van Sangireesche verhalen en liederen (zie Sang. Sprkk. blz. 4, N°. 19), bl. 8, N°. IV. Met goedvinden van Dr. R. heb ik de spelling in overeenstemming met die der andere teksten gebracht. Deze lezing heb ik vooraan geplaatst, omdat zij de aanleiding tot den twist tusschen Aap en Reiger vermeldt, die de andere redacties niet hebben, n.l. 't gezamenlijk planten van den pisang-boom, waarvan de Aap alleen het genot heeft. Deze geschiedenis komt, met eenige verandering in N°. VI terug. Op merkwaardige wijze vinden we hierin de trekken van een verhaal, dat zoowel in Japan, als bij de voornaamste volken van den O.-I. Archipel teruggevonden is. Belangstellenden kan ik verwijzen naar Prof. Kern's studie hierover, in de „Actes du 8e Congrès International des Orientalistes, tenu en 1889, à Stockholm et Christiania“. Leiden, E. J. Brill, 1890, „The Tale of the Tortoise and the Monkey“.

Het visschen met een pan tot boot hebben alle 6 lezingen gemeen. Daarop volgt bij a, b, e en f het geval met den Haai, die den Aap van verdrinken redt, door hem op zijn rug naar land te brengen, en die daarna te dicht aan land wordt gelokt en bij de eb sterft. Bij b, e en f volgt dan het tooneel met den Reus, dat met eenige variaties, hierop neerkomt, dat de Aap zich door den Reus laat helpen in 't stuk snijden van den gestorven Haai, den

Reus wegzendt om water te halen in een bamboe-koker zonder bodem, in diens afwezigheid het vleesch steelt en zich voor de vervolgingen van den Reus zoo goed weet te vrijwaren, dat de Reus ten slotte sterft.

De Reiger is overal de medgezel van den Aap, behalve in e, waar de Aap alleen gaat visschen. In e en f wordt de Reiger nog voor zijn verraad (dat volgens a niets dan gerechte wraak is) gestraft door 't uitplukken zijner veeren. In d en e komt na 't zinken van de schuit, een tooneel met een poliep voor. In d wint de Aap, in e de poliep den strijd. Over 't algemeen zijn e en f 't volledigst, behalve dat zij 't geval met de poliep niet hebben en 't planten van den pisang-boom niet vermelden.

In de andere verhalen (III—XI) is de Aap niet zoozeer de hoofdpersoon, al speelt hij een belangrijke rol. Bij 't opsporen der herkomst van al deze verhalen, houde men wel in 't oog dat op de Sangir-eilanden geen apen voorkomen. De vraag blijft dus, of zij van de Filippijnen of uit de Minahasa zijn meegebracht. Het tooneel tusschen den Aap en den Haai is klaarblijkelijk van Indischen oorsprong, zie o. a. *Pāncatantra* (ed. Kosegarten) IV; *Kathāsarit-sāgara* X, 97 vlgg.; *Jātaka* N° 208 en 342.¹

De rol, die de Aap in de Sangireesche volksverhalen speelt, is die van den Kantjil in het Javaansche dieren-epos (vgl. bv. hetgeen de Aap met de slang doet, op bl. 359, met Kantjil II, 6, vlgg. van de herziene uitgave), die van den Pelanduk in de Maleische dieren-fabel, nl. de zwakke, die door zijne slimheid den sterke overwint, welke laatste dan ook evenveel argeloosheid en onverstand, als kracht en woestheid vertoont.

¹ Deze plaatsen dank ik aan Prof. Kern.

BEKEPIA I WAHA.

Tangú Waha r. Wahoia i rēdua hapī mapia. Kutēú nēgaghilē nēbaelē, nisuangeng u wusā i rēdua sēngkalu. Sen narēnnae, wusā ene nēbuāe. Sarang nasasā, Bahoa e man tamakatēng; mēngkai tumbau Waha sēsane kūkāng; Bahoa e tala. Bahoa e man tā kēndī-e, ta nēberan apa; kai i sie semben nakaēnna, u Waha e kai mēlēlongong si sie.

Sarang nararēnna, Wahoia e wuhue nakareā hingid-e. Kūng u Wahoia e: "I kadua mēlaudē!" Kūng u Waha e: "Ore, i kadua mēlaudē." Arawe Waha e man tanakaēnna, u Wahoia e kai mama-lisē, busā kawē kināng u Waha e sēsane. Ho, i rēdua nēlaudē. Sakaeng-e kahēmpeng, punda-e kakuahē, baļung-e puļingka sēm-bau. Kūng u Waha e: "Den mēbawa peda, i kadua." Kūng u Wahoia e: "Maningken tā peda; i kadua mamundaļe." Ho, i rēdua sasae. Sarang nīdating u isin saghe e, kūng u Waha e: "I kadua kuhae sasae." "Tala", kūng u Wahoia e "sasaeķo ļai!" Ho, i rēdua sasae nētēngkaļaudē, lēēnāng u Wahoia e u Waha e sen tamirating, kumalang. Ho, i rēdua rimaļētōe sene. Bahoa e nauļi su Waha e: "Ia" angkung-e "kai nahutung" — suapan Bahoa ē kai nangakaļē Baha e. Kūng u Waha e: "Tā peda; bēķāng u apa?" Kūng u Wahoia e: "Ensae su sakaeng e!" Ho, Waha e mēngkatewe nangēnsā. Sēngkaēnsā, sakaeng e nabēķa. Sarang nabēķa, kūng u Wahoia e: "I kau wuhue nakaēbā bawaļisē, — i kau kimāng busā sēsanu!" Ho, Wahoia e mēngkatewe timēlla. Kūng u Waha e: "O, Wahoia! ia diķo tēlla sarang duļunge!" — suapan Bahoa e sen tarimaringihē. Ho, Waha e mēngkatewe sūsangi, puhineng u i sie sen saļa mate.

Sarang kerenēe, kuteu piā tangihiang ļimēto. Sarang Tangihiang e nakasilo Waha e, kūng-e: "Heute! wuhue piā kinaku!" Kūng u Waha e: "Kinaseng, ia e, kaiso ia tawē gēsiku, tā ateku, tā tinaiku." Kūng u Tangihiang e: "Gēsīnu e kai suapa?" Kūng u Waha e: "Kai su ruļunge. I kau maeng mapulu, ia diķo

ěntudě su ruŕunge, ren mangala gěsiku." Ho, Tangihiang e mēngkatewe tarai naugěntudě. Sarang nirating u ruŕunge, kŕng u Waha e: "Ia den mangala gěsiku e; i kau pahědqe sini!" Utě Tangihiang e mēngkatewe nahědo sene. Kŕng u Tangihiang e, u pakaligha buē, Waha e mangala gěsine. Kŕng u Waha e: "Pahědóeko lai." Naraŕeng Tangihiang e kinaakaŕeng u Waha e, kinatěng, ku Tangihiang e nate.

IIa. VERTALING.

VERHAAL VAN DEN AAP.

De Aap en de Reiger waren goede vrienden. En zij kwamen overeen een tuin aan te leggen, in welken zij één pisangboom plantten. Na eenigen tijd kreeg de pisang vruchten. Toen zij rijp waren, kon de Reiger er maar niet van te proeven krijgen, de Aap at er telkens alleen van, de Reiger niet. De Reiger hield zich stil en zeide niets, maar hij had wel begrepen, dat de Aap hem bedroog.

Na eenigen tijd vond de Reiger pas eene list. De Reiger zeide: "Wij zullen gaan visschen". De Aap zeide: "Ja, wij zullen gaan visschen." De Aap begreep echter volstrekt niet, dat de Reiger wraak wilde nemen omdat de pisangs door den Aap alleen waren opgegeten. Zij gingen dan visschen. Hun vaartuig was een sago-pan hun roeriem een pollepel, hun teerkost een jonge klapa-vrucht. De Aap zeide: "Wij zullen een houwer meenemen". De Reiger zeide: "Laten we er maar geen meenemen; laten we nu maar gaan". Toen gingen zij dan naar 't strand. Toen zij de tanden van 't rif bereikt hadden, zeide de Aap: "Laat ons niet verder in zee gaan". "Neen", zeide de Reiger, "laat ons nog verder gaan". Daarop begaven zij zich in volle zee, totdat de Reiger dacht, dat de Aap het land niet meer zou kunnen bereiken met zwemmen. Daar lieten zij dan hun vaartuig drijven. De Reiger zeide tot den Aap: "Ik" zeide hij "heb honger", waarmee de Reiger den Aap bedroog. De Aap zeide: "Er is geen houwer, waarmee zullen wij de klapa-noot splijten?" De Reiger zeide: "Werp haar tegen de schuit aan!" Toen wierp hij haar er tegen aan. Met dat hij wierp,

brak het vaartuig. Toen het gebroken was, zeide de Reiger: „Nu hebt gij pas uw verdiende loon gekregen, dat gij de pisangs alleen hebt opgegeten“. En daarop vloog de Reiger weg. De Aap zeide: „Ach, Reiger! vlieg met mij als 't u blijft tot aan wal!“ waarnaar de Reiger echter niet luisterde. Toen weende de Aap voortdurend, omdat hij haast stierf.

Toen het er aldus mee gesteld was, kwam daar een haai boven drijven. Toen de Haai den Aap zag, zeide hij: „Zoo, nu heb ik pas eens vleesch!“ De Aap zeide: „Ik zou opgegeten worden, maar ik heb geen vleesch, geen lever en geen ingewanden.“ De Haai zeide: „Waar is uw vleesch?“ De Aap zeide: „Aan wal. Wanneer gij wilt, breng mij dan even naar land, dan ga ik mijn vleesch halen.“ Daarop bracht de Haai hem er heen. Toen zij den wal bereikt hadden, zeide de Aap: „Ik zal mijn vleesch halen, wacht gij hier!“ De Haai dan wachtte daar. De Haai zeide, dat de Aap zich moest haasten, met het halen van zijn vleesch. De Aap zeide: „Wacht nog een weinig!“ Al gaande weg werd de Haai door den Aap bedrogen, hij werd door de eb overvallen, en de Haai stierf.

IIa.

AANTEKENINGEN.

Met mēbaelē wordt gewoonlijk bedoeld: een rijsttuin maken, land ontginnen om er allereerst, in 't eerste jaar, rijst te planten. — tēng is een samengetrokken vorm voor temang, zie blz. 27. — sēsane. Sēsa wordt in 't Sang. altijd verbonden met de pron. suff., dus „in mijn, uw, zijn eentje“. Het is een gereduplicateerde vorm van het eenheids-woord sa. — makaēnna; dit is de bet. van makā, die bl. 114, 2a is besproken. — mēlēlongong is Teg. Tijd, omdat de handeling een tijd lang voortduurt, daar de pisangtros langzamerhand rijp wordt, van boven af beginnende. Doch de onvolm. verl. tijd wordt in 't Sang. altijd door het praesens voorgesteld, met of zonder naun, al naardat het noodig is. De stam longong bet. „dom“, mēl. bet. dus „voor dom houden“, of beter nog „dom maken, beetnemen“.

Makareā, zie bl. 115. — hingidē „gedachte, raadslag“ is

hetzelfde woord als 't Mal. *ingat*, doch dit laatste hebben de Sangireezen onnoodig overgenomen in den vorm *ingatě*, in de bet. van „aan iets denken“. — *kahuahě* is een werktuignaam van den stam *kuahě* (mang.) „roeren“. Het is een soort spatel, die voor pollepel dient en den vorm heeft van onze roeispanten. — *pulingka* is in de N. lijke tongvallen in gebruik voor Mang. *lewohě*, waarvoor de N. lijke tongvallen ook *lewə* gebruiken. — den bij den Adhortatief, zie bl. 188. — *isin saghe*, woordel. „tanden der riffen“ zijn waarschijnlijk de uitstekende gedeelten der klippen, die bij afnemend water zich het eerst boven water vertoonen. — Het gebruik van *suapa* in dit verhaal is verdacht, daar het Sang. dit woord niet in betrekkelijken zin gebruikt. Het is waarschijnlijk een Hollandisme, men zie de vertaling. — *iə dioko tēllə sarang dułunge*. — eigenlijk: „vlieg mij eens even (woordel. „een weinig“) tot aan wal!“ Zie over de beteekenissen en 't gebr. van *diə* verder bl. 258. Een aantal woorden, waaronder *dułunge*, komen nooit anders dan met het pron. suff. van den 3^{en} pers. voor. Dit heeft dan in de vertaling ongev. de bet. van ons lidwoord, doch de juiste betekenis is aldus te verklaren. Men denkt zich bv. het vaste land, naast de zee en met deze beide voor den geest, spreekt men van „den wal er van“ of kortweg „de wal“. Zulke woorden zijn: *bułude* „de berg“, *balane* „het dal, de vlakte“, *ułune* „(het bergachtige) binnenland“, *buane* „(de) vrucht“, *akene* „(het) sap“, *pūngene* „de stam onder aan“, met een dubbelen bezittelijken uitgang. — *puhineng*, zie bl. 269, 270. — *sałə* bet. „fout, schuld“, doch wordt bij w. w. en bijv. n. w. evenzoo aangewend als in 't Fransch „manquer de“. — *pakałighə* als bijwoord gebruikt, zie bl. 122 en 256. Het voorafgaande *kūng* krijgt door het gebruik van dezen vorm met *paka* min of meer de bet. van „bevelen“, zie bl. 187. — *kinatehēng* is een passieve vorm met 't voorvoegsel *ka*, 't invoegsel in en achtervoegsel *ēng*, van *tehe*, stam van *matehe* „droog, laag staand“ van 't water, in toestand van ebbe.

II/.

Ia mēbion Baha r. Waho. I rēdua nēgaghighilē nēlaudē; tangú sakaeng i rēdua kahēmpeng, pundalē kakuahē, senggo-e kakalabē, palalaheng-e sasusu, balung i rēdua lewohē. Sarəng su laudē, angkūng i Waha: „Ia kai narou“. Angkūng i Waho: „Pēlēšue inumang i kadua ēndai; tanaē e lēsū u palalaheng“. Ené mēngkatewe nanawū palalaheng, kutēu tanakatēti, kai napēdi. Angkūng i Waho: „Tanāē e bēkan pundalē e.“ Ho mēngkatewe namēkan pundalē e i Waha; napēdi kai tawe nakawēka. Angkūng i Waho: „Ensae ēndai su wiwih'u sakaeng“. Sarang i Waha nangēnsa, ute kahēmpeng e nabēka, kū niwonohē. Sarang nawonohē, su tatēlla i Waho; arawe i Waha kukalangke su taghaloang. Kutēu piāe tangihiang himaung, kaberane: „Heute, heute, i Waha takū e kinaseng!“ Ankūng i Waha: „Makoabe kerea, upung! ten ateku r. pēpusoku kai rala kaba-witing su pahēpa!“ Angkūng u Tangihiang: „Tarajewe alakeng!“ Angkūng u Waha: „ho“.

Ené mēngkatewe tarai, i Waha maiang su talētug' u Tangihiang. Ené sarəng sen su saghe, angkūng u Tangihiang: „Tumpae Waha! pangala pēpuso r. ate e; ia mahēdōe sini.“ Angkūng i Waha: „Kē! upung; ia malēmmissē buē; tarai kai ren maralung; taraike we lai rala apeng!“ Ené taraje wue Tangihiang. Sarəng sen su sēbu' lua, angkūng u Tangihiang: „Tumpae, Waha, ia mahēdōe si“. Ene Waha e wuhē timumpa, kū mēngkatewe nawi su koto u pahēpa d. kapanuladane Tangihiang: „Ene tamai luhēntimbalong ateku r. pēpusoku, upung!“ Kū itētēbō ene ten manga waes' u kanumpeheng su raung u pahēpa. Angkūng u Tangihiang: „Lighawe ēnnae, Baha, madirin ia katehēng.“ Angkūng i Waha: „Hēdo, hēdoko upung! ɔo kai mangala pai riɔ mapia.“ Ene mēngkatewe kumēse rumaki su sēngkalu; māeng i Tangihiang mangosa u pakaligha, sasimbang i Waha mangkere, u kai mangala pai riɔ kapiānge r. apidē dumaki su sēngkalu; kū mangkere, mangkere, kontin Baha. Napēpidē ten pahēpa, sēngkalidodo sene sarəwen natehe. Ene sarang natehe-tehe, i Waha wuhē ēnnāe dimēllusē.

Boue' nēbera i Waha si Tangihiang: "I kau taku nikaakaleng, bou namatakū kumina si sia; u tawē bēke, ta pinintu, ate r. pēpuso iwēbiting su manga kotō u kalu, mēngkawe su raḷung u wadang kai ipangakalē si kau e, nipauḷi tamai kabawiting su kotō u manga pahēpa, kū i kau e taku kinaseng! "Ene Tangihiang e mēbēngkasē tumalang, dadē saghe sen matatēnda namara-mara. Ene tatēe nakareā hēngange kū mēngkate mēñēnalang su lahe kadodo.

Boue' i Waha taraje soḷong baḷe, mangala aghidē ipangua Tangihiang: kutē kai nēsombang u Ansuang i rēdua tahañā mēm-pangeke; kū dēdahē e kalun bangō, iru-e ulang, pahurune kambing pēsēmbau. Angkūng i Waha: "Kai soḷong a', upung!" Angkūng u Ansuang: "Kai mangeke, Baha". Angkūng i Waha: "Mēdeā apa ren su wanuane, takaēnāng mēnsang piā arau tala; mapia sasaeko mēsasimbalako mangua ten tangihiang dadē e, upung!" Ene Ansuang i rēdua tahañā nikahēluasengke, pirua, kū mēngkatewe sasaē dingang i Waha, nangua tangihiang. Ana-e niapēsule nangala kâng, arawe i Waha nēlēsue wowong, kū kai niapatēpasē, tawe nēlēmben kihje. Ene sarang ana u Ansuang nasongo, mēngkatewe nirolohē niapanuhū ake, arawe i rēdua mēlē-laghae kinā e.

Mēngkate marēngu dariō nanuhū ake, tatedje sumongo, angkūng i Waha: "Mēnsangko tulūke, ana e, upung, iā mēhapa manga kâng d kinā tamai, madirin piā manga asu mēndotong." Ene Ansuang taraje nētuhū; kutē sēngkakēlla mapenē buē, o wowong kawe niapatēpasē, lēsū-e. Arawe i Waha su likud' i Ansuang mēngkatewe kimāng kimāng d. kimina apan gēsine, woue' lēmbon kinā d. kâng mēngkatewe nitataho su kumbuahē, boue' mawī su kotō u pahēpa, kū nitēntang kētaewen manga ruhine r. kâng mahafi. Ene su kotō u pahēpa, i sie mang kakānge kakinae, kapēpahimange Ansuang e.

Narēnna kadodo, bēdi ēnsae e. Saraeng sēngkakēlla kinā d. kâng sen nilēmbat' i Waha, nēberae: "Be, mahunē i Waha kai nangakalē e ēng! hēdo, i kau, mēng taku ikasilo, mambeng i-pēndaha isi, ipanēbu pangila." Boue' i rēdua tahañā nēmpēkângke, nanaḷemo e kâng d. manga ruhi nitēntang i Waha. Sarang nasuen kâng e, taraje nēkakawilo su kotō u pahēpa, kutē nakasiloe si Waha. Angkūng u Ansuang: "I kau kai rasī e mahunē ēng! bou nangakalē e, hēdo, i kau!" Ene Ansuang mēngkatewe nanuwang pahēpa lēlahowokang i Waha. Sarang masandigē mahaka, i Waha

mëngkatewe rimakı su sëngkalu, kų mangkere mangkere. Sarawen nasue nahaka, mëngkatewe nęsasahusu. I Waha mëngkatewe timalang timalang, kų nakačba baes' u katiupang, mëngkatewe naiang se'.

Nararënnę kadiq, o Ansuang ëndaj e. Sarang nakasilo si Waha, nęberęę: „Heute, i kau takų ipëndaha isi, ipanębu pangila!“ Angkûngben Baha: „Ię mëngkawe tębe si', upung; mënsang katewe waha wałine.“ Angkûng i Ansuang: „Kų kawe mëlęhapa a', i kau?“ „Kai mëlęhapa wansi i Wawų“. „Ię mënsangko mętių ho!“ „Bałę! pęberâng!“ „Tala, ię mętiųko!“ Angkûng i Waha: „Ho, pętiųę!“ Saręng nętių, ten katiupang mëngkatewe nangiki, kų Ansuang marasaje, arawe i Waha mëngkatewe timalang. Sarang nakačba tęmpu, mëngkatewe naiang se'. Nararënnę kadiq, Ansuang bęđjewe ëndaj. Sarang nakasilo si Waha, nęberęę: „I kau wų nangakalę si się, takų ipëndaha isi, ipanębu pangila.“ „Ię mëngkawe tębe si', Upung! mënsang katewe waha wałine.“ „Kawe mëlęhapa a?“ „Mëlęhapa papehę i Wawų“. „Ię mamehęko“. „Tamęğęlli, madirin pęberâng i Wawų“. „Tala, ię mamehęko“. „Pamehęę!“ Ene mëngkatewe namehę; tangu nikikjen tęmpu e, arawe i Waha semben timalang. Sarang nakahombang papęhaseng, naiangkewe se'. Nararënnę kadiq Ansuang ëndaję wue. Sarang nakasilo Waha maiang su papęhaseng, nęberęę: „Heute, i kau wų nangakalę si się, takų ipëndaha isi, ipanębu pangila.“ „Mënsang katewe waha wałine, Upung! ię mëngkatewe tębe si'.“ „Kawe mękękapú?“ „Kai mëlęhapa pęnanintakeng u kałuwaeng i Wawų.“ „Mahi, ię męnintako.“ „Bałę, madirin pęberâng i Wawų!“ „Tala, ię męnintako.“ Angkûng i Waha: „Maeng takasęding, mahje pętęngkataho!“ Ene nętęngkatahoę. I Waha wų nangiki u lałewang, mëngkatewe timalang. Ansuang mękękięmandagę makıluka, i Waha tawe nahimang, taraj mëngkai tųtalang. Tangú Ansuang e natępię kų nate. Nahępusę.

III. VERTALING.

Ik wil vertellen van den Aap en den Reiger. Deze beiden spraken af om op zee te gaan visschen; hun vaartuig nu was een sago-pan, de riemen waren pollepels, het zeil een keukenwaaier, de mast een bamboe-priem, hun teerkost een jonge klapa-vrucht. Toen zij op zee waren, zeide de Aap: „Ik ben dorstig.“ De Reiger

zeide: „Maak dan een gat in ons drinken daar, maak er een gat in met den mast.“ Daarop trok de Aap den mast uit, doch deze kon er niet door heen steken en brak. De Reiger zeide: „Ga haar dan splijten met de roeispaan.“ Toen trachtte de Aap haar te splijten met de roeispaan; zij brak, maar kon haar niet splijten. De Reiger zeide: „Werp haar dan neer op den rand der boot.“ Toen de Aap haar neer wierp, brak de sago-pan en zonk. Met dat zij zonk, vloog de Reiger weg; de Aap echter zwom in het ruime sop. Op eens kwam daar een Haai aan, zeggende: „Ziezoo, ziezoo, nu zal ik den Aap opeten!“ De Aap zeide: „Hoe zal dat gaan, voorvader: mijn lever en mijn hart hangen daar aan de rizophoren.“ De Haai zeide: „Wij zullen ze gaan halen.“ „Goed“ zeide de Aap.

Daarop gingen zij naar het strand, de Aap zittende op den rug van den Haai. Toen zij reeds op de riffen waren, zeide de Haai: „Spring af, Aap! haal het hart en de lever; ik zal maar hier wachten.“ De Aap zeide: „Maar voorvader! ik zal verdrinken; het is daar nog diep; ga nog wat naar 't strand toe.“ Daarop ging de Haai nog verder. Toen zij reeds in de branding waren, zeide de Haai: „Spring nu af, Aap, ik zal maar hier wachten.“ Toen eerst sprong de Aap af en klom terstond in den top van een rizophoor, terwijl hij aan den Haai wees: „Daar hangen mijn lever en mijn hart, voorvader!“ Datgene nu, waarop hij wees, waren bijen-nesten en dergelijke aan de bladeren der rizophoren. De Haai zeide: „Kom er nu spoedig af, Aap! opdat ik niet door de eb overvallen worde.“ De Aap hernam: „Wacht, wacht, voorvader, ik wil gindsche krijgen, die wat beter zijn.“ En dan nam hij telkens een sprong en wipte over naar een anderen boom, en wanneer de Haai hem aanspoorde om zich te haasten, dan antwoordde de Aap steeds hetzelfde, nl. dat hij ginds betere zou krijgen, en wipte dan meteen over op een anderen boom, en aldoor maar zoo waren de leugens van den Aap. Alle boomen ging hij rond, terwijl hij aldoor op de hurken rondsprong, totdat het eb werd. Eerst toen het zeer laag water was, kwam de Aap naar beneden. Daarna zeide de Aap tot den Haai: „Nu is het mij gelukt u te bedriegen, die mij bang gemaakt hebt, dat gij mij zoudt opeten; want er is geen verhaal of gelijkenis van, dat levers of harten ooit opgehangen werden aan boomtoppen; die zitten altijd binnen in 't lichaam; 't was om u te bedriegen dat ik zeide, dat ze daar aan de toppen der rizophoren waren opgehangen, en

nu zal ik u eens opeten!" Wat nu den Haai betrof: opspringen en wegvluchten — maar vóór hem strekte zich het rif reeds als eene omheining uit, reeds geheel droog zijnde. Toen was hij ten einde raad, en zwom maar heen en weer in een kleinen plas.

Daarop ging de Aap naar huis om een mes te halen ten einde den Haai daarmee in stukken te snijden, en daar ontmoette hij een Reus met zijn kind, die gingen hengelen; en hunne hengelroeden waren kokosboomen, hunne snoeren gumutu-touw, en tot aas hadden zij heele geiten. De Aap zeide: "Waar gaat ge heen, voorvader?" De Reus antwoordde: "Wij gaan hengelen, Aap." De Aap hernam: "Gaaf men iets zoeken op de plaats waar het thuis is, dan weet men niet of het er is of niet; laat ons gaan en elkander helpen dien haai daar stuk te snijden, voorvader!" Toen verheugden de arme Reus en zijn kind zich zeer en gingen met den Aap naar het strand, om den haai te snijden. Het kind werd teruggezonden om eten te halen, maar de Aap stak de knopen van een waterbamboe door, en doorboorde dien geheel en al, zonder den laatsten knoop over te laten. Toen nu het kind van den Reus terugkeerde, werd het daarop terstond uitgezonden om water te scheppen; zij beiden echter kookten met elkaâr de visch.

Toen het kind geruimen tijd aan 't water scheppen was en maar niet terugkwam, zeide de Aap: "Ga het kind eens achterna, voorvader; ik zal al dat eten en die visch wel bewaken, opdat geen hond er zich aan kome vergasten." Toen ging de Reus zijn kind achterna, en zag dat de bamboe niet vol kon worden daar hij geheel en al doorboord was. In de afwezigheid van den Reus echter ging de Aap terstond hevig aan 't eten, de spijsen en al het vleesch van den visch, daarop deed hij het overschot van de visch en de spijsen in een mand en klom vervolgens in den top van een rizophoor; hij liet slechts de graten enz. en weinig spijs achter. En in den top van een rizophoor zat hij maar spijs en visch te eten, al glurende naar den Reus.

Na verloop van eenigen tijd hoorde hij hem aankomen. Toen hij (de Reus) zag dat de visch en de spijsen door den Aap waren opgemaakt, zeide hij: "Wel zoo, de Aap heeft dus bedrogen! Wacht maar, wanneer ik u zie, zal ik mijne tanden met uw bloed verven, mijn gebit in uw bloed doopen!" Daarop gingen hij en zijn kind eten; de restjes opetende van de spijsen en de beenderen, overgelaten door den Aap. Toen zij klaar waren met eten, keken zij op naar de toppen der rizophoren, en daar zagen zij den Aap.

De Reus zeide: "Zoo! zijt gij daar boven, na mij bedrogen te hebben! — wacht jij maar!" Daarop ging de Reus den rizophoor omhakken, waarop de Aap zat. Toen hij haast omviel, sprong de Aap over op een anderen boom, en zoo ging 't steeds voort. Toen zij alle waren omgehakt, gingen zij elkaâr najagen. De Aap vluchtte maar steeds verder, en een wespennest vindende, zette hij zich aldaar neder.

Na een poosje kwam de Reus daar aan. Toen hij den Aap zag, zeide hij: "Ziezoo, nu zal ik mijne tanden met uw bloed verven, mijn gebit in uw bloed doopen." De Aap zeide: "Ik ben al van vroeger hier, voorvader! misschien was het wel een andere aap." De Reus zeide: "En wat bewaakt gij daar dan?"

"Ik bewaak de fluit van Mevrouw."

"Laat mij er dan eens op blazen!"

"Laat liggen, ik krijg knorren."

"Neen, laat mij blazen!"

"Welnu, blaas dan maar," zeide de Aap.

Toen hij blies, beten hem de wespen, en de Reus leed veel pijn, maar de Aap vluchtte terstond weg. Toen hij eene slang vond, zette hij zich daar neder. Na een korten tijd hoorde hij den Reus daar weer aankomen. Toen deze den Aap zag, zeide hij: "Gij hebt mij bedrogen! ik zal mijne tanden in uw bloed verven, mijn gebit in uw bloed doopen!"

"Ik was vroeger reeds hier, voorvader! misschien was 't wel een andere aap."

"Wat bewaakt gij dan?"

"Ik bewaak den gordel van Mevrouw."

"Laat mij hem eens omdoen!"

"Dat sta ik niet toe, opdat ik geen knorren van Mevrouw krijg."

Neen, laat mij hem omdoen!"

"Doe hem dan om!"

Toen deed hij hem om en werd door de slang gebeten; maar de Aap ging op de vlucht. Toen hij een olie-pers vond, ging hij daar zitten. Na een korten tijd kwam de Reus daar weer aan. Toen hij den Aap op de pers zag zitten, zeide hij: "Ziezoo, gij hebt mij bedrogen, ik zal mijne tanden met uw bloed verven, mijn gebit er in doopen."

"Misschien was het wel een andere aap, grootvader; ik ben hier altijd reeds geweest."

"Wat zijt dan aan 't doen?"

"Ik bewaak het werktuig waarmee Mevrouw zich slank maakt."

„Kom, laat mij me eens slank maken!”

„Blijf er af, opdat ik geen knorren van Mevrouw krijg.”

„Neen, ik ga mij slank maken!”

De Aap zeide: „Wanneer gij niet te verbieden zijt, kom dan hier en ga er in.” Toen ging hij er in staan. Na den hefboom vastgebonden te hebben ging de Aap op de vlucht. De Reus smeekte om losgemaakt te worden, de Aap luisterde niet naar hem; hij liep maar voort. Toen stikte de Reus en stierf. — Einde.

III. AANTEKENINGEN.

Inumang i kadua ĕndai, hiermede wordt de jonge kokosnoot bedoeld, die zij als teerkost hadden meegenomen. Mangaw i inumang is „jonge kokosnoten afhalen, om het water er uit te drinken”. Is de honger overwegend bij den Sangirees, dan spreekt hij van mangaw i lewohĕ of m. pu ling ka. Voor het eerste doel springt hij roekeloos met de kalapa om, ten minste indien deze niet op zijn eigen erf staat. Het kan hem dan niet schelen, of zij nog te jong is en dus nog geen vleesch gezet heeft, of wel reeds te oud is, om als lewohĕ gegeten te worden. — nanawu palalaheng, trok den mast uit, n. l. uit den bamboekoker waarin hij staat. — I Wahoā. Over 't gebruik van het persoon-aanwijzend lidwoord bij diernamen, zie bl. 243. — Sarang nawonohĕ, su tatĕlla i Wahoā. Deze constructie is gebruikelijk om aanteduiden dat twee dingen tegelijk gebeuren. Gewoonlijk gebruikt men voor het eerstgenoemde feit ook de constructie met su en het subst. met ka van den gereduplicateerden vorm gemaakt (bl. 81), dus su kawawonohĕ — su tatĕlla, en die constructie is de beste van de twee. — tagha loang is eig. Sasahara. Het gr. w. loang vindt men terug in de uitdrukking su loang-e „in volle zee,” en in ma loang „wijd” vgl. Tag. luang, Bis. haloag, Bal. loang, Mak. Bug. rowang, Mal. ruwang en 't Sang. loahĕ „ruimte” en lohang „gat.” De beste vertaling van tagha loang is dus „het ruime sop.” Over tagha, zie bl. 76, 77. — heute, uitroep van leedvermaak. — Over taku, zie bl. 193. — kinaseng is eigl. een lokaal-passief, dat hier in plaats van 't

eenvoudig passief is gebruikt. Zie bl. 190 en 191. Het gr. w. is in 't Sang. *kinə* „visch.“ De ingeslikte sluiters staat hier dus voor *s* (bl. 34), zooals ook blijkt uit Bent. *kinas*. De w. w. vorm *kumina* is in de oorspronkelijke beteekenis „visch eten“ en in de tweede plaats „vleesch eten.“ Voor *mədukə* „groente eten“ zegt men ook *kumina dukə*. — *kerea* is verkorting van *kerapa* „hoe?“, uit *kere* „als, gelijk“ en *apa* „wat“, dus „als wat?“ Zie bl. 27, 248. — *upung* is een titel, waarmee in de volksverhalen de dieren elkaar veel aanspreken of door de menschen aangesproken worden. Is de Sangirees in een omstandigheid, dat hij voor een krokodil vrees moet hebben, dan spreekt hij hem ook beleefd met *Upung* aan. Dit doet hij ook, terwijl hij eer bewijst aan 't jong van een krokodil, dat hij gedood heeft, het behandelende, alsof het het lijk ware van een mensch die hem nabestaat, en dat, om de ouders van 't dier met zijne daad te verzoenen. Dat noemen van dieren met den naam van „voorvader“ is dus een animistisch gebruik. — *pahəpa* is de naam van een strandboom (*Rhizophora conjugata*) in 't Mol. Mal. *lolaro* geheeten. Deze boomen groeien aan 't strand, in tijd van eb ziet men de wortels bloot, en dus den stam daarop staande.

Səbu' luə (voor *səbun luə* (de nasaal wordt vóór de *l* niet gehoord, vgl. bl. 51) is de schuimstreep die in eene lange lijn langs het strand aanduidt waar de golven breken. — *mangosa*, verkorting van *mangosagə*, zie bl. 27. Men lette op 't gebruik van 't Fut. in een zin als deze, waar wij den onvolt. verl. tijd bezigen. Zie verder bl. 171. — *Səngkalu* „één boom“ is hier „een andere boom“ zie bl. 233. — *Səngkalidodo* is hier onjuist gezegd, want dit bet. „met dat hij hurkende rondsprong“; de bedoeling is (en hiernaar is ook de vertaling gemaakt), *kəkəlidodo* of *səngkalidodo sene*, *səngkalidodo sini*, — in beter Sangireesch: *səngkalidodo pai*, *səngkalidodo əndaung*, „nu daar, dan hier neergehurkt in een boom zich vertoonende“. Dit w. w. wordt gebruikt van dieren, die bij het springen nederhurken, zooals de apen doen. — *Natehe-tehe* zie onder 2. blz. 71, over de woordherhaling. — *namatakə* is een Praeteritaalvorm van de vervoeging met *ma**, waarbij als grondvorm is genomen *patakə*, van *mapa(ka)takə* (zie blz. 203 over *paringang*, *mam*.) De Imper. van 't Pass. is *patakuteko*! — *sen mata-tənda*. Bij de beschrijving der omstandigheden, heeft de schrijver een zeekust als bij *Manganitu* voor den geest gehad, waar koraal-

rissen in een hoeg vóór het strand liggen en men bij eb dus niet in volle zee kan komen met een grooter vaartuig. De vorm *matatěnda* is hier voor „omheining” gebruikt, in plaats van voor iets dat omheind is.

Ipangua is een instrumentaal passief, zie bl. 95, 103. — *i rědua tahana*, zie bl. 77. — *měmpangeke*, uit 't gebruik van 't mvd. blijkt, dat de Reus en zijn Zoon elk van het noodige vischtuig zijn voorzien. — *kambing pēsěmbau* „telkens een geit”, „telkens als er aas moest worden aangeslagen, was dit een heele geit,” of „nieder een heele geit.” Voor welke visschen dit reuzen-vischtuig wel gediend mag hebben! — *Kai sojong a'?* is de echt Sangireesche groet, die langzamerhand door 't Skr. *Mal. tabea* (bl. 185) en 't *Mal. siambae*, *malambae* verdrongen is. — *mědeə* heeft hier weer de bet. van onzen Infinitief. — Het tusschenwerpsel *pirua* (bl. 281) wordt dikwijls gevoegd bij den naam van een persoon van wien men weet dat 't slecht met hem zal afloopen, of waar wij „de stakkert” zouden gebruiken. — *nika-hěluaseng* is van den stam *luasě* gevormd met het voorvoegsel *hě*, dat evenals het boven (bl. 354) voorkomende *hě** in *lqhěntimbalong*, een meervoudige bet. heeft. Zie nog boven, bl. 341. De passieve voorvoegsels geven aan de uitdrukking de bet. van „door vreugde bevangen over.” — *tawe nělěmben kihī e*. De bamboe-koker, waarin men 't water of zeewater voor dagelijksch gebruik schept, is een bamboe, waarvan alle tusschenschotten doorboord zijn, behalve 't laatste, dat voor bodem dient en dat, evenals de bodem van pannen, potten, vaten en derg. *kihī* heet, 't welk eigenlijk de zitdeelen aanduidt. — *sumongo* is hier niet 't juiste woord, daar het „thuiskomen” beteekent. Bedoeld is *mawali* „terugkeeren.”

Sěngkakělla, (*wowong e*) *mapeně bue* — *o kawenia-patěpasě*, *lěsu-e*. De meest met dezen vorm overeenkomende vertaling zou zijn: „Hij bevond, de bamboe, ja, vol zou ze wel worden, maar de holte (die door het doorsteken van de tusschenschotten nu één, door de geheele bamboe heen, geworden is) had men (of de Aap) dóór laten gaan” — of: „vol zou ze worden — en, men had de holte dóór laten gaan.”

Ipěndaha isi, *ipaněbu pangila* zijn de woorden, die de zoo zeer op menschen vleesch beluste Reuzen der Sangireesche sprookjes spreken, bij 't zien van een mensch of dier. *Ipěndaha*, Instr. Pass. is gemaakt van den stam *daha* „bloed”, en beteekent: „gebruikt

worden om (de tanden) bloedig er meê te maken." — ipanëbu dient als Sasahara daarvan en is van den stam sëbu, (man) „blusschen." Over pangila, zie bl. 56, 65.

Nanuwang pahëpa. De Rhizophoren zijn kleiner dan kokospalmen, die de Reus en zijn zoon voor hengelstokken gebruikten; maar het hout is zeer hard. — Baes' u katiupang. Dit verhaal is het eenige waarin het wespennest voorkomt. In de andere is het, zooals men ziet, de olie-pers die voor de bansi u Wawu fungeert en dit kan, om den vorm, met vrij wat meer succès geschieden. Het brommen van de wespen, 't geluid dat zij maken, is 't eenige dat recht geeft, om 't nest een muziekinstrument te noemen; doch dan heette het nog beter arababu dan bansi, om den vorm en om de muziek. Men zal dus hier wel met eene nieuwigheid te doen hebben.

Pëberâng zou ook kunnen beteekenen: „Gij zult berispt worden," doch uit de andere verhalen en het vervolg blijkt, dat de gegeven vertaling de juiste is. — marasai hier „zeer pijnlijk" en anders „zwaar ziek." Van het Skr. Mal. rasa woord is de zoogen. transitieve vorm tot gr. w. genomen in het Sangireesch. — bëdi is een woord, dat op allerlei wijzen kan vertaald worden: „ik hoor, ik gevoel, ik bemerk door middel van een der zintuigen." — pënanintakeng u kaļuwaeng i Wawu. Hier ziet men, dat de schrijver de juiste traditie kwijt was, daar hij de gangbare verklaring van de olie-pers al gebruikt heeft bij het wespennest; of hij heeft iets fraaiers, treffenders willen leveren, in ieder geval iets nieuws, door den reus dien dood in de pers te doen ondergaan, in plaats van hem, gelijk in de andere lezingen, te doen verdrinken. — mëkiāmandagë bevat het bestanddeel mëkiā. De bet. van mandagë is onbekend.

Tangú piä i Waha r. i Wahoä. I rëdua ene kai nëpaparingang nëbae, kü simake sakaeng-e kahëmpeng; pundaŋ-e kakuahë, palalaheng-e sasusu, daŋimas-e ariru, baŋung-e lewohë. Tangú saraeng sen kapëbae angkûng i Waha: „Iä kai narou, Wahoä!“ Tangú angkûng i Wahoä u: „Lësue lewohë ëndaŋ e.“ Angkûng i Waha: „Ëndaŋ kawe tä aghidë, uté!“ Tangú angkûng i Wahoä u: „Ëndaŋ pëlësuen palalaheng e.“ Tangú i Waha e mëngkate nëlësü; kutëu sarang nëlësü, tangú palalaheng e kai napëdi; sarang napëdi, inumang e wodan tanaŋësü, angkûng i Wahoä u: „Mëngkate tanaŋ änsie sar sakaeng-e du, Wäla!“ Tangú i Wäla e mëngkate tanaŋ nangënsä. Sarang nangënsä, tangu sakaeng i rëdua e nabëka, kü i Wahoä e nakatëllä soŋong duŋung-e kü dimoro su wowon batu, kü nësësisij sësane; arawe i Waha e kükalang, piruä. Kutëu sarang nakasilo si Waha ëndaŋ kakalange, i Wahoä e kai nëtendeng kondö su wowon batu e, mamanda si Waha e. Tangú sarang i Waha e napëllo su ruŋung-e, i sie namaringangken Bahoa e angkûng: „I kadua mëkakutu!“ Tangú angkûng i Wahoä u: „I kau, kutuang kaŋimona, Waha!“ Angkûng i Waha u: „Tala, mapia e i kau kutuang kaŋimona e.“ Tangú i Waha e mëngkate nëkutu. Sarang nëkutu, hëdöewen nangëdo u rukü i Wahoä e nasuen dëduŋ-e. Kutëu i Wahoä e semben tana-katëllä kü i sie mëngkate luŋunggi su wowon batu e, batu sen tä panid-e.

Tangú i Waha e mëngkate maiang. Kutëu i sie nakasilöe piä apa rüdaŋëto su ruŋung u sasi e; kutëu kai tangihiang. Tangú Tangihiang e nëberae: „Kai apae kapia, temang u ate e!“ Angkûng i Waha u: „Temang u ate suapa?“ Angkûng i Tangihiang u: „Tala! mëngkate temang u ate mapia“, kü i rëdua kapëbisarane kerene kai wëganben dadë kai sen kakohöe, kü i Tangihiang e kinatëhëngke su ruŋung u saghe e.

Tangú piäe sahiasa wou änsae këhu e, kutëu kai i Ansuang. Tangú angkûng i Waha u: „I Upung, i Upung! kai wou apa!“

Angkûng i Ansuang u: "Ai tataŋwa! mêngkai pinëndaha isi, pinanëbu pangila." Angkûng i Waha u: "E, e! abe kerene, Upung! Oo sasaeko mangua tangihiang dadë e!" Kutëu i rëdua e sasaë nangua. Tangú kai tã kâng d. tã ake. Tangú i Ansuang nanuhë ake, kũ nëlësü bowong e i Waha, kũ niapatëpasë sarang bawa pondol-e. Tangú angkûng i Ansuang u: "Endaung kai tamapene, Baha!" Angkûng i Waha u: "Ene katewe wou kaŋalo-ngong-u, waŋinebe pandeku tamakapene e; pakaliŋha bue manuhü ake e, ia e sasaë kaŋimona." Tangú saraeng i Waha e tamakakëdang mahëdo si Ansuang e, tangú e sie mêngkatewe nawü su kotö u kalu mararange e, namunin kinä e.

Kutëu sarang i Ansuang e kai tanakaëbä si Waha e, i sie mêngkatewe nanahusu; matangga su manga kalu mararange e, mapapëdi; arawe i Waha e sen tëbe maiang su piä lokong u katoang e. Kutëu saraeng i sie maiang, tangú i sie nakasilöe piä tau ëndai mëgongge; arakutëu kai i Ansuang e. Tangú i Waha e nakiwaŋöe: "Kai soŋong apa, Upung?" Angkûng i Ansuang u: "Kai manahusu si Waha." Tangú angkûng i Waha u: "Piä tau sasa-lupa taraŋ kere'." Angkûngben Ansuang e u: "I kau wue, Ka Baha! kai mëkëkapú?" Angkûng i Waha u: "Iä kai mahapa papehe i Wawuku." Tangú angkûng i Ansuang u: "Iä mëpapeheko ringang, Ka Baha!" Angkûng i Waha u: "Iä 'pëberangeng i Wawuku." "Tala," angkûng i Ansuang "ia mëpapehekowe ringang!"

Kutëu i Waha e nëgëllie si Ansuang e, tangú e sie mêngkatewe naiang su lokong e, ute tëmpu ene namëgasë si Ansuang e. Kamageng i Ansuang tumalang, tëmpu e maënnä, arawe i Waha e sen timalang, bou nangakaŋë si Ansuang e. Boue' i sie nakaëbä mamamëhasë ŋana, tangú i Waha e nëberäe: "Pamehoko, i kamene! iäko mamëhasë." Tangú saraeng i sie mëkëkudidj dalewangeng e, tangú piäwe tau ënsaë mëgongge, kutëu kai i Ansuang-ke wue. Piä tëmbo-e kinasilöe, tangú i Waha e nakiwaŋöe: "Upung! Kai soŋong apa, Upung?" Angkûng i Ansuang u: "Manahusu si Waha." Tangú angkûng i Waha u: "Piä tau sasaë kere', sasa-lupa." Arawe i Ansuang e nakiwaŋöe wue si Waha e: "I kau wue, Ka Baha, kai mëkëkapú?"

Angkûng i Waha u: "Iä kai mëlëlukadë bansi i Wawuku."

Angkûng i Ansuang u: "Iä mëbansikowe ringang."

Angkûng i Waha u: "Iä kai 'pëberangeng i Wawuku."

"Tala", angkûng i Ansuang "ia e mëbansikowe ringang."

Tangú i Waha mêngkatewe namala; kutëu saraeng i sie mëkë-

kudidi, tangú i sie nahepesě; arawe i Waha e semben nakatalang kapia, tangú i sie rimalleng. Nakěba dano ghěgere, i sie naiang sene. Sarang i sie mañang, tangú nakasilowe pia taumata endai męgongge; arakuteu i Ansuangkewe kapia. Tangú i Waha e nakiwaloe: "Upung! kai sojong apa, Upung?" Angkûng i Ansuang u: "Kai manahusu si Waha." Angkûng i Waha u: "O, kai pia tau susalupa tarai kere'." "O, i kau wue, Ka Baha, kai mękě-kapura sini e?"

Angkûng i Waha u: "Kai mahapa pahighin Bawuku."

Tangú angkûng i Ansuang u: "Ia męndenoko wue, Ka Baha!"

Angkûng i Waha u: "Ia kai pęberangeng i Wawuku."

Boue' i Ansuang e nęberae, angkûng: "Kai wou apa, raralengang-e?"

Tangú i Waha e nędeae lenteng, nitalembare kalimona, masé nikandang su rano e, tangú wou ene i Ansuang e tamaje limente. Sarang kalentene, kuteu lenteng e kai napędi. Sarang napędi, i Ansuang e nanawo su ralung u rano e, tangú i sie nate. Sarang nate, i sie nikañ u wuala su ralung u rano e.

Nahępusě.

IIc. VERTALING.

Er was eens een Aap en een Reiger. Zij hadden elkander uitgenoodigd om te gaan visschen (met angelsnoeren) en gingen in een vaartuig, hetwelk een sago-pan was; de roeiriemen waren pollepels, de mast een keuken-bamboe-priem, het hoosvat was een scheplepel, de teerkost een jonge klapa-vrucht. Toen zij nu reeds aan 't visschen waren, zeide de Aap: "Ik heb dorst Reiger!" De Reiger antwoordde: "Maak een gat in die kokosnoot". De Aap zeide: "En er is hier geen scherp werktuig!" Toen zeide de Reiger: "Maak er dan een gat in met den mast!" Toen ging de Aap er een gat in maken, en toen hij boorde, brak de mast; en toen de mast gebroken was, en er nog geen gat in hun drinken was, zeide de Reiger: "Werp het dan maar tegen de prauw neer". Toen hij het deed, brak hunne prauw en de Reiger ontkwam vliegende, naar land, en zette zich op een steen en ging zichzelf in zijn eentje pluimstruiken, doch de Aap zwom, de stakkerd! Toen de

Reiger den Aap daar aan zag komen zwemmen, ging hij met 't hoofd in de hand op den steen naar den Aap zitten staren. Toen de Aap aan land was gekomen, noodigde hij den Reiger uit, zeggende: „Laat ons elkander luizen!“ De Reiger zeide: „Gij zult eerst geluid worden, Aap.“ „Neen“, zeide de Aap, „laat gij 't eerst geluid worden!“ Toen ging de Aap aan 't luizen en toen hij het deed, hield hij eerst op, toen de veeren van den Reiger alle uitgetrokken waren. Daar kon nu de Reiger niet meer vliegen, en rolde maar heen-en-weer op den steen, omdat hij geen vlerken meer had.

De Aap nu zat daar maar. Daar zag hij op eens iets in de zee drijven en het bleek een menschenhaai te zijn. En de Haai zeide: „De smaak van lever, wat is die toch goed!“ De Aap zeide: „De smaak van welke lever bedoelt ge?“ „Ach neen“, zeide de Haai, „ik meen maar, dat de smaak van lever goed is“ — en aldus met elkander aan 't spreken zijnde, wisten zij niet, dat het reeds aan 't ebben was, en de Haai werd binnen de riffen door de eb verrast.

Toen was daar een gedruisch van den kant van 't bosch, en het was de Reus. De Aap zeide: „Voorvader, Voorvader, van waar komt ge?“ De Reus zeide: „Maak geen praatjes, ik zal mijn tanden in uw bloed doopen en ze er in blusschen.“ „Nu, nu, niet zóó, Voorvader! ga mee naar 't strand, dien haai daar snijden!“ Toen begaven zij zich naar 't strand en gingen aan 't snijden. Maar er was geen spijs en geen water. Toen ging de Reus water scheppen, maar die de waterbamboe doorboorde was de Aap en hij stak die geheel en al door, tot het beneden-eind. En de Reus zeide: „Hij wordt niet vol, Aap!“ „Dat komt alleen van uwe domheid“, zeide de Aap, „aan mijne knapheid ligt het niet, dat hij niet vol wil worden; haast u wat met water scheppen; ik ga vooruit naar het strand.“ En toen de Aap het niet kon uithouden op den Reus te wachten, klom hij in de toppen der hooge boomen en verborg de visch.

Toen nu de Reus den Aap niet kon vinden, zat hij hem achterna, en als hij stootte tegen de hooge boomen, dan braken zij aan stukken; de Aap echter zat al lang bij een gekronkelde slang. En terwijl hij daar zat, ontwaarde hij dat daar iemand kwam aanwaggelen, en zie het was de Reus. De Aap vroeg: „Waar gaat gij heen, Voorvader?“ „Ik zit den Aap achterna“, zeide de Reus. Toen zeide de Aap: „Er is iemand hijgende dien kant op (naar

het binnenland toe) gegaan." De Reus zeide toen: "En gij, vriend Aap, wat zijt gij bezig te doen?" "Ik bewaak den gordel mijner Meesteres", zeide de Aap. De Reus zeide: "Laat mij hem meê gebruiken, vriend Aap!" "Daarvoor zou ik knorren krijgen van mijne Meesteres", zeide de Aap. "Neen", zeide de Reus, "laat mij hem ook maar eens omdoen".

Toen stond de Aap het den Reus toe, en deze ging in de kronkeling zitten, en toen wrong die slang den Reus. Als de Reus op de vlucht wilde gaan, rekte de slang zich uit; maar de Aap was reeds gevlucht, nadat hij den Reus bedrogen had. Daarop trof hij olie-persers aan en toen zeide de Aap: "Gaaf eens op zij! laat mij eens persen!" En toen hij den hefboom zoo kraken deed, kwam daar weer iemand aangewaggeld, en het was de Reus weer. Toen zijn hoofd te zien was gekomen, vroeg de Aap: "Voorvader, waar gaat ge heen, Voorvader?" De Reus zeide: "Ik zit den Aap achterna." — Toen zeide de Aap: "Er ging daar iemand zóó heen, hijgende." De Reus echter vroeg weer aan den Aap: "En gij, vriend Aap, wat doet gij?"

"Ik bewaak de fluit mijner Meesteres", zeide de Aap.

De Reus zeide: "Laat mij ook eens meê fluiten!"

"Ik krijg er knorren voor van mijne Mevrouw", zeide de Aap.

"Neen", zeide de Reus, "laat mij ook maar eens fluiten."

Toen stond de Aap het toe, en toen hij den hefboom hanteerde, knelde hij zich; doch de Aap was al weder ontvlucht en had zich op weg begeven. Een groot meer gevonden hebbende, zette hij zich daarbij neer. Terwijl hij daar zat, zag hij weer dat er iemand kwam aanwaggelen, en zie, het was weer de Reus. De Aap vroeg nu: "Voorvader, waar gaat ge heen, Voorvader?" "Ik jaag den Aap na", zeide Reus. De Aap zeide: "Er is iemand hijgende daar naar boven gegaan." "En gij, vriend Aap, wat doet gij hier?"

"Ik bewaak den put mijner Meesteres", zeide de Aap.

"Laat mij eens baden, vriend Aap!" zeide de Reus.

De Aap zeide: "Ik krijg er knorren voor van mijne Meesteres."

Daarop zeide de Reus: "Van welken kant komt men er in?"

Toen zocht de Aap eene brug, maakte daar eerst kerven in, leide die vervolgens over het meer, en daarop ging de Reus er over. Terwijl hij er over ging, brak de brug. Toen zij brak, viel de Reus in het meer en stierf. Toen hij gestorven was, werd hij opgegeten door de krokodillen in het meer.

Einde.

IIc.

AANTEEKENINGEN.

Měpaparingang is van den stam dingang, zie bl. 203. Het is een wederkeerige vorm, met het voorvoegsel pa gemaakt; de bet. is „elkander opwekken tot het gezamenlijk doen van iets, boete (komaan) zeggen“. — mēbaē is „uit de prauw visschen met een hengelhaak (bawae)“, 't geen bij donkere nachten geschiedt. Men vischt dan met een lang en zorgvuldig gedraaid touw (taḷin bawae) op groote diepte. Het touw is gewonden op een klos (saḷěngka). Syn. met mēbaē is mēnoru. In volle zee visschen heet mēlaudě. — sasusu (werktuignaam van susu, man. „steken, prikken“) is een lange priem van bamboe, in het huishouden gebruikt als een één-tandige vork, waarmee men bv. beproeft of het pisang- en batata-kooksel al gaar is, of waarmee men uitpikt iets dat in de pan ligt te bakken. — inumang „drank, drinken“, is hier weder de kokosnoot, die als teerkost was meegenomen. — tanaē wordt ook verlofgevend gebruikt, bv. tanaē pēkoā „doe het maar“, mēngkate tanaē „ga je gang maar“; hier wijst het de richting naar beneden aan. — mēsasisi „zich pluimstrijken, met den bek de veeren in orde brengen“ is een wederkeerige vorm van den stam sisi (man.) „luizen tusschen de vingertoppen vangen.“ De bet. is dus reflexief geworden, doordat het alleen van vogels wordt gebruikt en deze dieren niet, zooals de apen, elkander luizen, maar zichzelf helpen. Daarom brengt dit den Aap op het denkbeeld van mēkakutu, dat naar vorm en bet. wederkeurig is. — dēduḷ-e, zie bl. 217.

Sahiasa is de naam van een onbestemd gedruisch, dat hier de nadering van iets groots aankondigt. — o o is een aanwijzende partikel en komt veel voor met de woordjes pai, ěndaung, dadē, enz. Alleen voorkomende beteekent het „hier“ („als 't u belieft, daar hebt ge 't!“). Doch hier heeft het niet de juiste plaats in den zin. — manuhū (suhū) akē is „waterscheppen, door het vat tegen den stroom in te bewegen“; het doet denken aan suhudě „duwen“. — mararangē; over den meervoudsvorm der bijv. n. w. zie bl. 68, 225. — mapapēdi is een frequentat-

tieve vorm „in kleine stukken breken“, zie bl. 197. — su piā lokong u katoang, bet. „bij de kronkeling van een reuzenslang“ Lokong is een enkelvoudige winding (bv. een hoepel), lakung een meervoudige (bv. een spiraal, opgerold touw), zie bl. 28. — Over su piā, zie bl. 278. — Ka, een titel waarmee alleen de Aap in de sprookjes wordt genoemd. Zonder twijfel is dit woord identisch met het oude M. P. woord voor „oudere broeder“, dat bv. in 't Jav. raka luidt, van den stam ka¹. In 't Sang. heeft 't gewoonlijk den vorm akang, zie bl. 35, noot 1 en bl. 244. — pëberângeng heeft het achtervoegsel êng (stam bera), maar daar het voorvoegsel i is weggelaten, heeft ang zijne eigenlijke kracht verloren en wordt als teeken van 't passief beschouwd (bl. 190), zoodat men, om er een lokaal-passief van te maken, er nog eens -eng achtergevoegd heeft.

Mëgëlli in den zin van „toestaan“, is een Malayisme. Ook mangonggo vindt men soms in die bet. Het juiste woord is bala (mam.). — mëkëkudidì is een grappig woord, op goed geluk af gevormd, om het zacht knarsend geluid na te doen, dat de Aap met den hefboom der olie-pers maakt, bij 't hanteeren. — mëgongge is de Teg. Tijd van den stam ongge en is met klankverandering gevormd van ingge, om eeneforschere beweging aan te duiden, zie bl. 27, 198.

Nitalëmarë is vertaald in overeenstemming met nikaletabë van de andere redacties, een frequentatieve vorm van ken-tabë „kerf“, dus: „werd op verschillende plaatsen gekorven“. Tembarë is overigens aan Mej. Steller niet bekend. — Bij de antwoorden van den Aap sasae (tarai) kere' denke men zich, dat hij met den vinger wijst in de aangeduide richting; dit blijkt uit de bijvoeging van kere'.

Daralëngang „de weg dien men, waarlangs men gaat“ naast dalëng, dat eenvoudig „weg“ beteekent.

¹ Vgl. Kern «Klankverwisseling in de M. P. talen», B. T. L. V. 1887, bl. 334.

Kuteu i Wahoā kai namaringang i Waha nēbaē. Tangú i Waha napulu wue, kú sakaeng i rēdua e kahēmpeng, pundaŋ-e kakuahē, senggo-e kakalabē, palalaheng sasusū, balang-e ariru, kai tawē aghid' i rēdua. Sarang i Waha napulu mēbaē, angkūng i Wahoā u: „I kau Waha, pēdeako pahurun kadua.” Angkūng i Waha u: „Pahuru apa, mapia?” Angkūng i Wahoā: „Pahuru komang, tawē ligha maŋuku.” Tangú i Waha e sasaeuwe nēdeā komang, arawe i Wahoā nēdeāewe pakakas' u sakaeng, bōue' nanadia wawaē, bōue' sasae nanondōn sakaeng i rēdua. Tangú i Waha narēntae, woue' nēberae si Wahoā, angkūng: „Sasae, i kadua ēndaj sen piā pahuru.” Kuteu kapēbaē, i Waha kawē narou, kaiso piā baŋung i rēdua lewohē darua. Angkūng i Wahoā: „Lēsuen palalaheng — napēdi. Kaiso kaŋaud' i rēdua e, tau su ruŋung-e kakēlāng e kere meo kasariane. Angkūng i Waha u: „Ēndaj kai napēdi. Saŋ nangaŋa pundaŋē — napēdi. Angkūngkewen Wahoā e u: „Pilj u senggo.” Nipiljēwen senggo — naghēde. Angkūng i Waha u: „Bēdi iā kai sen narou, o kawē tamaŋsu, lewohē ēndaj; lēsukang u pakakas' u sakaeng, o ēndaj kai sen nasue naghōlō. Angkūng i Wahoā u: „Ēnsae su sakaeng e.” Tangú i Ka Baha mēngkatewe nangēnsa su sakaeng e, kuteu sakaeng kai nabēka, u paniring kai sakaeng kahēmpeng, kú kai kinoā bōu lēbo ēntana makēti. Tangú sarang manga pakakas' u sakaeng kai nasue naghōlō, d. sakaeng kai nabēka, tangú i Wahoā e nakatēlla, arawe i Waha e kai kimalang. Sarang napēllo su saghe, kuteu i sie kai rimarisj su wowon bāta.

Tangú su watu ene kai piā baes' u kuhita. Enē sarang kuhita e kai sumēbang mēdeā káng-e, tangú kai kinasilon Baha e, kú nipa-kelē, kuteu wisj-e ēndaj pinamakelē e kai nilawung u hamen kuhita e. Bōue' i Waha e saŋ namakel' u wisj-e sēmbēka, kuteu kai saŋ nilawung u hamen kuhita e, tangú kuhita e kai tanaē mamōŋeng. Angkūng u Waha u: „Pēlōe, iā; mēntēhang kai saukang u pakelē.” Tangú i Waha e saŋ namakelē, kuhita saŋ nēlawung, bōue' man tanaē kaŋōŋenge. Tangú i rēdua man kapēbawōŋenge. Tangú i Waha

saŋewe namakel'u sěmběka. Kutęu kuhita e man kapamolęnge tanaę. Arawe wisj i Waha e ute sen nasue pinamakelę kuhita e, kų sen tų kuat-e i Waha mamolęng u wadang-e, tangú i Waha e tanaę e naurung su sasi, kų maļěmmise. I sie męngkate maņgiki maņgiki hamen kuhita pinělawung si sie e. Kų i rědua man męķę-kakiki su ļohang u watu, waes'u kuhita e, tangú hamen kuhita e nadehọ nasue nawawęsu, kěkikiang u Waha e. Kų sarang kaka-węsę hamen kuhita e, i Waha mang kakinę, tangú kuhita e nadehọ nate.

Tangú i Waha nakakalangkewe kapia soļong duļunge r. kuhita e niwawaen tataghuang, kų nitongkų kinę-e. Arawe kasarian kuhita ene, utę těmbọ-e kere wangọ gaghuwų sěmbau; kutęu kinapaten Baha sumbaļi u i Waha sen maļěmmisę; kų kai taněkoų akaļ-e taghaļę nangiki nangiki u kuhita e, ute angkěng i Waha e nate. Arawe i Waha ute piąbe panid-e kų nakatělla bue.

II. VERTALING.

De Reiger noodigde eens den Aap uit om te gaan visschen. En de Aap gaf daaraan gehoor en hun beider vaartuig was een sago-pan, de roeiriem was een pollepel, het zeil een keuken-waaier, de mast een bamboe-priem, een andere roeispaan was een schep-lepel, maar zij hadden geen scherp werktuig. Toen de Aap genegen was om uit visschen te gaan, zeide de Reiger: „Ga gij, Aap, eens aas voor ons zoeken!” De Aap zeide: „Wat voor aas is goed?” De Reiger zeide: „Kolang-krabben; dat gaat niet spoedig van den haak af.” Toen ging de Aap naar de kust, krabben zoeken, maar de Reiger zocht gereedschap voor de prauw, maakte daarna het vischtuig gereed, en duwde daarop hunne prauw in zee. Daarop kwam de Aap thuis en zeide tot den Reiger: „Laat ons nu naar 't strand gaan, er is al aas.” Terwijl zij nu aan het visschen waren, kreeg de Aap dorst; doch zij hadden als teerkost twee jonge klapa's meê. De reiger zeide: „Steek ze door met den mast” — deze brak. Zóó ver nu waren ze in zee, dat de menschen op den wal voor het gezicht zoo groot waren als katten. De Aap zeide: „Hij is gebroken!” Nu nam hij de roeispaan — zij brak. Weder zeide de Reiger: „Houw ze met het zeil open!” Hij hiew

weer met het zeil — het scheurde. De Aap zeide: „Ik gevoel mij dorstig, en nu kan ik die klapa niet doorgeboord krijgen; er een gat in maken met de gereedschappen der prauw, — en alles is vernield!“ De Reiger zeide: „Werp ze op de prauw neer!“ toen wierp vriend Aap ze op de prauw neer en daar brak de prauw, aangezien die prauw een sago-pan was, en gemaakt was van harde klei-aarde. En toen het gereedschap der prauw geheel en al was te loor gegaan en de prauw gebroken was, ontkwam de Reiger door te vliegen, maar de Aap zwom. Toen hij aan de riffen gekomen was, ging hij op een steen staan.

In dien steen nu was het hol eener poliep. En toen de poliep naar buiten wilde komen om voedsel te zoeken, zag de Aap haar en gaf hij haar een trap, en toen werd zijn been waarmede hij den trap had gegeven, omstrikt door de vangarmen der poliep. Daarna gaf de Aap weer met een ander been een trap, en toen werd dat been weder omwonden door de vangarmen der poliep, en de poliep trok hem naar beneden. De Aap zeide: „Laat mij los, of ik schop straks weer.“ De Aap nu schopte weer, de poliep omstrikte hem weder en trok hem telkens verder naar beneden. Toen trokken zij elkander wederkeerig. En weder schopte de Aap met één zijner pooten. De poliep echter bleef maar naar beneden trekken. Doch de Aap had reeds met al zijne pooten de poliep geschopt en hij had geen kracht meer om zijn lichaam terug te trekken, en toen raakte de Aap onder water en verdronk haast al. Hij beet maar aldoor de vangarmen der poliep, waarmede deze hem omstrengeld had. En zij beiden beten elkander, in het gat van den steen, het hol der poliep, en de vangarmen der poliep gingen ten laatste geheel en al stuk, door het bijten van den Aap. En als de vangarmen der poliep stuk gingen, at de Aap ze op, zoodat de poliep ten slotte stierf.

Toen kon de Aap weder naar land zwemmen en hij bracht de poliep mee en braadde haar (op kolen) voor zijn vleeschmaal. Wat de grootte van die poliep betreft, haar kop was als een groote kokosnoot en de Aap heeft haar (overmocht en) gedood, hoewel de Aap al bijna verdronk en indien hij niet de list gebruikt had van de poliep voortdurend te bijten, dan zou de Aap gestorven zijn. De Reiger echter had vleugels en kon vliegen.

II d. AANTEKENINGEN.

Een kakalabë is een waaier, waarmede het vuur in de keuken wordt aangewakkerd, gewoonlijk — en hier — van de bast van den echten sagoboom, maar ook wel van stijve bunu, d. w. z. het omhulsel van den kokosboom bij de kroon. — komang is een kleine soort van landkrab, met scharen, die een zwart of grijs huisje met zich omvoert, evenals een slak. — tawe ligha maŕuku „dat gaat niet zoo spoedig van den haak af“, wanneer de visschen bijten, het is dus voordeelig voor de vischvangst. — pakakasë, naar de uitspraak pëkakas uit 't Mal. overgenomen, heeft in 't Sang. het equivalent kakoa, in gevallen, waar men een bepaling er bij kan geven, bijv. kakoa u sakaeng, u wale, u tukang kalu, of waar een bepaling onnoodig is, bijv. in tawe makakoā ia, u tawë kakoa-e „ik kan het niet maken, want ik heb er geen gereedschappen voor.“ — paniring is van den stam siring (man.), hangt samen met sihing (man.) „gelijken op“ en zegt zooveel als „(want) bedenken (dat).“ — kinoa bou lëbo ëntana makëti is een Hollandisme. Goed Sangireesch is: ku kawelëbon ëntana makëti kinoa (pinëkoā) kahëmpeng e.

Deho (mënd.) is „een sarong ombinden“, eigenlijk „vastmaken“. mareho bijv. n. w. is „sterk“, van een touw gezegd, zoo als maëdang „uithoudend“ van een stof. Als w. w. beteekent mareho ook „ergens achterblijven“ (een voorwerp) door aan iets te blijven hangen. Nadeho bet. dus eig. „(ten laatste) bleef het“ „het bleef er bij, dat“; het heeft in 't taalgebruik de bet. van „ten laatste, eindelijk“ en is dus een hulpwerkwoord geworden.

Mëtongka (N. tongv. manongka) is „op de kolen bakken“. — kina is „visch“ en „vleeschspijze“, tegenover kâng, waaronder gewoonlijk sago, pisang of batata verstaan wordt, die de hoofdspijzen der Sangireezen uitmaken. Rijst is eene lekkernij. Kumina is dus „visch, vleesch eten“, kumâng wordt van 't eten der andere spijzen gezegd.

IIe.

Tangú pia i Waha nēbae sēsane, sakaeng-e kahēmpeng. Ené, kapēbae e, kú kina e napene, tangú kai niwonohē, u paniring kai sakaeng kahēmpeng! Tangú niwonohē, kú kinawonohang e kai su saghe. Tangú i Waha mēngkatewe kimalang kú dimarisi su himang, u mahēdōe sasi 'apakoho. Kutē kai nangaŋing su watu sēmbau, tangú kai limandohē bou himang e, kú nakatahida kuhita, kere wangō sēmbau, kasariane. Naŋindan bisi-e sēmbēka o, kutē kai nilawung u hamen kuhita, wisī-e sēmbēka nakatahida e. Ang-kūng u Waha e u: "Pēlōe iā, kuhita! mēntēhang kai takū tēm-paŋeng, pakelang u sēmbēka e ěng!" Kai tala, kuhita e man tamamēllo. O i Waha ěndai mēhēngkasē, kai tawe mahēngkasē, u kuhita man tamamēllo; i rēdua man mēbēbawoŋeng.

I Waha ěndai mamōŋeng, i kuhita tanaē mamōŋeng soŋong baes-e su lohang u watu e. Tangú i Waha mēngkate namakel' u laed-e sēmbēka, kutē kai saŋ nilawung u kuhita; ěndai mēlēhēngkasē kai tawe mapēllo. O i Waha e mang ěndai mamōŋeng u wisī-e, kai mēngkai makēti, tangú kate wisī u monane duanbēka ipēpēpa-paed-e. Tangú i Waha saŋ nēbera: "Pēlōe kuhita! mēntēhang i kau kai takū kikiang." Kai kuhita e man tamamēllo u wisī-e ruambēka naun pinamakelē e.

Boue' nēsaŋ namakel' u wisī u monane sēmbēka. Saŋewe nihapus' u kuhita, tangú kate sēmbēka wisī-e ipēpēpapaed-e; sen tēllunbēka nilawung, bisī i Waha, kutē katēlue suŋene namakelē, i rēdua man mēpēpapaedē, o i Waha e timēngō e, mēnsang kai 'akaŋeng kereapa, tadeau i tataghuang ipēllo u kuhita e; kai kuhita e mang kapamōŋenge tanaē soŋong liang u himang e.

Tangú i rēdua mēbēbawoŋeng doken den kakohōe, kai hēdo nate Waha e, u kai semben saŋ kaŋanabe. Tangú i Waha semben tana-kareŋ hēngang-e waŋine, kú mēngkatewe saŋ namakel' u sēmbēka e, ute saŋewe nilawung u kuhita e. Tangú sarang nilawung kēbi bisī-e, ute Waha e mēngkate māngiki kuhita e r. māngiki hamene nēlawung si sie e; u sarang badang u Waha kai mēngkatewe nasue

nilawung u kuhita e. Ené i rēdua mēdēdarariha su raḷung u sasi, kai Waha e tawe nakauntung kuhita e. Kū nadehō nate, i Waha, apa keren kakontine! Arawe kinā u Waha e nāun nasue nailang, sakaeng-e ute niwonohē su sasi e.

II. VERTALING.

Er was eens een Aap, die in zijn eentje ging visschen. Zijne boot was een sago-pan. Terwijl hij aan 't visschen was en zij vol werd van de visschen, zonk zij, want bedenk, de boot was een sago-pan! Zij zonk, en wel op de riffen. Toen ging de Aap maar zwemmen, en ging staan op eene rots in zee, om de eb af te wachten. En toen is hij ineens van steen gaan verwisselen, is van de rots afgegleden en trapte op een poliep, zoo groot als een kokosnoot. Hij trapte haar met een zijner pooten, en die poot waarmee hij trapte, werd omstrengeld door de vangarmen der poliep. De Aap zeide: „Laat mij los, Poliep! straks zal ik u een trap geven, u schoppen met mijn anderen poot!“ Maar neen, de Poliep liet hem niet los. De Aap trachtte zich los te rukken, maar hij kon niet los komen, want de Poliep wilde maar niet los laten; zoo trokken zij elkander over-en-weer. De Aap trok naar boven, de Poliep naar beneden, naar zijn hol in een gat van den steen. Toen trapte de Aap met zijn anderen poot, en die werd weder omvat door de Poliep; hij trachtte zich voortdurend los te rukken, maar kwam niet los. De Aap rukte maar met zijne pooten naar boven, doch zij bleven vastgehouden en nu hield hij zich nog maar met zijne beide voorpooten vast. Toen hernam de Aap: „Laat nu los, Poliep, straks zal ik u bijten!“ Doch de Poliep wilde de beide pooten waarmede hij getrapt had, maar niet loslaten.

Daarop trapte hij weder met zijn eenen voorpoot. Wederom werd hij gebonden door de Poliep, en nu had hij nog maar één zijner pooten om zich vast te houden; drie pooten van den Aap waren reeds omvat. En toen, voor de derde maal getrapt hebbende, en terwijl zij elkaar zoo vasthielden, staarde de Aap in ééns nadenkend

voor zich uit, (overleggende) hoe hij de Poliep zou bedriegen, opdat deze hem zou loslaten, maar de Poliep bleef hem maar naar beneden trekken, naar het hol van de rots.

Zij beiden nu waren bezig elkander over en weer te trekken, van dat het nog ebbende was, maar de Aap stierf eerst toen het weder vloed werd. Toen vond de Aap geen andere uitkomst meer, en trapte weder met dien eenen poot, en toen werd die weder door de Poliep omvat. En toen al zijne pooten omvat waren, beet de Aap de Poliep, en beet hij hare vangarmen, die hem omstrikt hielden, voortdurend, want tot zelfs het lichaam van den Aap was geheel omwonden door (de vangarmen van) de Poliep. Toen worstelden zij beiden in zee, maar de Aap kon de Poliep niet overwinnen. En ten laatste stierf de Aap, die groote leugenaar! Maar de visschen van den Aap waren geheel verloren gegaan en zijne prauw was gezonken in zee.

IIe. AANTEKENINGEN.

Bisi u monane is eigenl. onjuist; in zuiver Sang. moet bij de aanvoeging van een pron. suff. aan eene samenstelling welks leden door u of n zijn verbonden, het hoofdwoord tweemaal staan, de eerste maal met het pron. suff. Zie bl. 240. Bij eene prauw, waar men van een werkelijke monane en petone spreken kan, zou het juist zijn om bijv. te spreken van het dwarshout van monane; dan is monane niet met een ander zelfst. n. w. verbonden, maar is een bepaling van het voorgaande substantief. — Mědēdarariha is eigenlijk „elkander afranselende” of „afstraffende.” — Apa keren kakontine bet. woordelijk: „het ding, welks leugenachtigheid zoo groot is!” (apa, kerene, kakontine!). Apa is zeer verachtelijk, en wordt, jegens een mensch gebezigd, hoogst kwalijk genomen, niet minder dan binatang. Den zin der woorden geeft de vertaling boven weer. Men kon ook vertalen: „Zoo’n groote leugenaar!”

Bio pia lai Waha nangakaļē Ansuang. Tangú humotong e i Waha e kai sasae nēbaē, kuteu ringang u Waha ene kai i Wahoia e. Sarang nēbaē, tangú sakaeng e kai kahēmpeng. Kuteu i Waha kai narou. Ho piabe lai baļung i rēdua ļewohē. Sarang kai narou, angkūng u Waha u: „Ia bēdi kai narou, anu!“ Angkūng u Wahoia u: „Ēndai ļesū u pundalē“. Kuteu kai napēdi pundalē. Saļ angkūng u Wahoia u: „Kēnnangko ļesū u palalaheng“. Saļ napēdi. Angkūng u Waha u: „Ēndai kai tamalēsū e, ute kai koateng kereapa, anu?“ Tangú i Wahoia nēbera u: „Mēngkate ēnsa su sakaeng e“. Ho, Waha nangēnsae wue, kuteu kai nabēka sakaeng i rēdua. Sarang nabēka, angkūng u Wahoia u: „Enide anu! ia tumēlla. Arawe, Waha e mēngkate mēķēkalampang, kŭkui si Wahoia makibēbe kadiōngeng; kai Wahoia e tawe nahimang, mēngkai timēlla d. nēbera u: „Nēgahumpase, ia mangambang; baļinewe saļaku ene, kawe saļanu, batu kawe i kau nangēnsa u ļewohē su sakaeng i kadua“.

Boue' i Waha mēngkate lai kimalang su sasī, nētimonaewe watu niirorokang u Wahoia. Tangú Wahoia e sēngkakēlla e mēsēsasisi su wowon batu e, tangú nahaungke i Waha, r. simengkangke su wowon batu ene, r. nēberae i Waha si Wahoia u: „Mahi, i kadua mēkakutu, Wahoia“. Angkūng i Wahoia u: „Ia mēkutū si kau kaļamona, anu!“ Sarang i rēdua mēngkai mēdēdarendehē, tangú Wahoia e tanakatahang dimendehē, kŭ i sie nakutē kaļamona si Waha. Kuteu sarang i Waha nakapēkutē, tangú hēdoewe nangēdo u patikŭ dukŭ u panid'i Wahoia, r. rukŭ u awa-e nasuen dēduļe. Tangú i Wahoia e sen tanakatēlla, kŭ mēngkate rūdarisi su wowon batu ene.

Boue' Waha e mēngkate saļ kimalang, nangaļing su watu waļine, kuteu sarang i sie mēngkate rūdarisi su wowon batu ene, i sie kai mēbēbera u: „Eļku, kai apa kapia, temang u ate“. I sie ēndi u māngawe tēllu suļe mēbēbera kerene, kate pia apa nēbera u: „Ēi tēngadē ēng! apaē mapia, temang u ate, arau?“ Kaiso i sie rūdarisi ene kai su himang u saghe, boue' kai lai sen kaķohoe,

sasi e, hakjewan batu sen luholong, ku piawen nirarisikang-e. Tangú i Waha nêkakawiloe r. nêbera u: „Ore, anu! ia doken kanini mêngkai maanu lain temang u ate kawe kaŕênggihe“. Kutu i sie nakasiloe, pia dudaremma bawa bena su alung u himang dëdarisikang-e e. Sêngkakella e kai tangihiang. Kutu i rëduan Tangihiang ene mêngkate mahumbisara. Angkûng u Tangihiang e u: „Kai temang u ate suapa, Ka Baha, 'kêkawohang-u?“ Sinimbang i Ka Baha: „Ia mêngkate mabohang, u kai makatahëndung“. Tangú Waha e nakiwaloe kapia si Tangihiang, angkûng: „I kau wue, Upung, kai rudulon temang u ate suapa?“ Sinimbang i Tangihiang u: „Tala, Ka Baha, ia malain makatahëndung kere i kau“. Kaiso i rëdua mahumbisara kerene, kai sasi e semben kakohoe, hakj namara enne rëdarëmmaheng u Tangihiang e. Tangú Tangihiang e naraŕeng kinaakaŕeng i Waha, ëndaï bou mahumbisara e.

Sarang kinamarang Tangihiang e, tangú i Waha mêngkate mëtë-timbang, mënsang ute Tangihiang ene koatengken sie kerea', kate sêngkianu pia saghiasa ënsae; kutu kai Ansuang. I Waha, sarang nakasilo Ansuang e, tangú nêbera u: „Upung, Upung! kai wou apa?“ Angkûng u Ansuang e u: „Ai tataŕanu, ai tataŕewa, mëntëhang i kau ren buhye ipëndaha isi, ipanëbu pangila“. Angkûng u Waha e u: „E! e! Upung! abe kerene, sasaeko i kadua mangua komboŕeng dadë e, Upung; den ipëndaha isi, ipanëbu pangila i kadua“. Ansuang e nakiwaloe, mënsang Tangihiang suapa. Angkûng i Waha u: „E radë se“. Boue' i rëdua ene mêngkate sasaë nangua tangihiang ene.

Nasuen uane, kutu kai ta kang i rëdua, tangú i Ka Baha nêbera si Ansuang e u: „I kau pahëdoko sini, Upung! ia den sumagha kang i kadua“. Tangú marëngu u apa, weran bio, ënsae e nawaŕi, i Ka Baha, ringangu wusa duan kalu, wusa boŕan-këhu. Boue' nïtatung. Sarang nasasa, kutu kai lai ta ake inumang i rëdua, enë i Waha e nêberae si Ansuang: „Iako mëlagha kinä i kadua e, Upung! i kau panuhuko ake: mëntëhang kumang boue' ta inumang-e!“ Angkûng u Ansuang u: „Ëndaï kai ta bowong-e Ka Baha!“ Tangú i Waha nêdeae wue wowong, kutu i sie nëlësu bowong e kai niapatëpasë su kih-e, woue' nighëlli si Ansuang. Tangú Ansuang e tarai nanuhu ake.

Su likuden Ansuang nanuhu ake e, kinä nilëllu d. nitongka e nasuëe nasasa, tangihiangkewe sëmbua ene. Boue' i Waha e mêngkate nawi u kinä e su kotu u kalu sêngkalu, patchangkewe Ansuang e tamakareä. Kaiso i sie mëgëganasang mamunin kinä e, kaiso

Ansuang e man bēdan tādise wou nanuhū akē. Sarang nasuen bunine kinā d. kâng ene kēbi, tangú i Kā Baha e taraje nētuhū si Ansuang. Sēngkarumating-e nēberae su Ansuang e, i Kā Baha: „Kâng d. kinā dadē sen hakī nasue nasasa, o kawe taligha sumongo“. Angkúng u Ansuang e u: „Akū tawe ligha mapenē doken kanini!“ Tangú i Waha e nēgēllien bowong-e si Ansuang e, pinaki-panuhuke akē. I sie ēndai nētuhū e, kaiso kēbi kinā e sen nasuen bunine, r. i sie nēbawawe bowong-e, u ene mang māngakalē su Ansuang e. Tangú wuhūe napenē, bowong niwawan Baha e, arawe wowong niwawan Ansuang e sen nībawala, u tawe ligha napenē. Sarāeng nasasaēe sojong apang e, Ansuang e, tangú i Waha e sen timalang, arawe Ansuang e sarang nakasilo kinā d kâng kai sen nasue tādīe, tangú wowong akē mapapasāng su wēmbang-e mēngkatewe nihipe, woue' i sie nētuhū si Waha. Ansuang ene makatangga manga kalu ghaguwa e, hakī mapapēdi.

Arawe Waha e, sarang dūdaleng dūdaleng, kutēu kai nakaēba mamēmhasē lana, tangú i sie naghēlle namēhasē, arawe taghuang e utē niapasohō sojong balene. I sie nēbera u: „Rakoko sojong bale maligha, iako mamēmhasē lana e.“ Ho, nakoabe kerene. Boue' i sie mēngkate rimarisi su ļalupitē, kū mēngkatewe mēkēkakaruti, papēhaseng e, o kate piā tau ēndai mēgongge, lupa, r nēbera tau ene si Kā Baha, angkūng: „I kau e ēng, Baha! nangakalē siā; kinā d. kâng nasue niwuninu e, ēng?“ Angkūng u Waha u: „Eiku, Upung! iā tala wue. Doken maļukadē iā mēngkai sini. Harusēbe piā tau tūtalang tarai kere', lupa, takū pakībalōng kai semben tanakasimbang, ute mahunē kai naun nangakalē si kau e, ēng, Upung? Dakoko tarai tuhuke; wuhu-wuhu sasahe.“ Angkūng u Ansuang e u: „O i kauwe, kai mēkēko'a?“

„Kai mēlēhapa wansi i Wawuku.“

Tangú Ansuang e kai nangaho, u i sieko mēbansi, kai i Waha e tawe mēgēllī. Sarang tanakarendehē si Ansuang, tangú i sie namalae r. nēbera u: „I kau, Upung! darisi su taļoarane, kū iā mangangobi-e. Sarang nararisi, tangú mēngkate nilupitē Ansuang e. Man kapēkiaratage u: „abe raļaiha!“ kai i Waha e semben tawe nahimang, mēngkate nihakidē, papēhaseng e; woue' i sie timalang kapia kū nakahombang ļakung u tēmpu. Arawe, teng Ansuang utē man mēkēkaļumpling, kū mapoto kaļuwaeng-e. Tangú papēhaseng ene naraļeng naghoghahē pinēkaļumbiageng u Ansuang. Boue' Waha e nētēngkataho su ļakung u tēmpu ene. Sengkianūewe piā tau ēndai mēgongge, kutēu katewe i Ansuang, d. kaberrane

u: "I kau e, ĕng, Baha, mahuneu i kau man mapakasilaka u ia e, eng!" Angkũng u Waha u: "Be! i kau, Upung, tilang bue arau kawe pulu; ia taumatawe tarimẽdaleng suapa, rokeng kanini, woue' i kau mẽhodatẽ kerene sia. Kẽtaben ia nakasilo tau tutałang tarai kere'; taku pakibałong, kai tawe nakasimbang, u kai lupa." Angkũng u Ansuang e u: "I kau kawe mẽkẽkapu?" Sinimbang u Waha u: "Ia kai mẽlẽhapa papehe i Wawuku." Kuteu Ansuang kai naghẽlle mẽpapehe dingang, kai i Waha tawe mangonggo. Sarang i sie tanakarendehẽ si Ansuang, tangũ i sie mẽngkate nangonggo. Sarang i Waha nangalẽng boue', i Ansuang naiang su lokong u tẽmpu e, tangũ tẽmpu ene mẽngkate nẽlawung kałuwang u Ansuang. Tẽmpu ene, kasariane kere kałun tiladẽ kawuhuang. Boue' i Waha sawe timałang tarai, ku nakasilo mendararang. Boue' i sie nendarangke wue, arawe apan mẽdendarang kałamona e utẽ niapakapułeen Baha e. Sengkakella piaewe tau endai mẽgongge, kuteu kai semben i Ansuang d. kałberane u: "Enide! i kau e, ĕng, Baha! i kau kai apaẽ kapiane, ĕng, pane! mẽngkate kẽta manganakałẽ sia." Angkũng i Waha u: "Be! Upung, kai wou nakiwingihẽ su anun sai; kawe wukang, endai kai manganẽsil' u papate. Ia e samatang nakasilo tau nasahe, ku lupa tarai sen sała tamakałalẽmpang." Angkũng i Ansuang u: "I kau kai mẽkẽkapura sene?" Angkũng i Waha u: "Kai mẽdendarang."

"Ku kawe apa nakahamu pẽnnad-u?" Sinimbang u Waha u: "Kai nẽtongka u uase, niapakahamu, boue' nirẽka su pẽnnadẽku."

Tangũ Ansuang nẽberaẽ u: "Sia koako lai kerene". Tangũ i Waha e nẽberaẽ u: "I kau makakẽdang bue', pẽndẽkateng e?" Nẽbera Ansuang e u: "Makakẽdang bue". Tangũ i Waha e mẽngkate nẽtongka u uase arẽgan 'sẽsałeng darua. Sarang nahamu, tangũ i Waha nẽberaẽ, angkũng: "Mapia, i kau kai 'hapusang, tadeau tawe kumanoa". Tangũ Ansuang ene nihapusẽ su łimane r. su wisie r. niapakatana marẽmmasẽ, dũdałoka. Sarang nahamu-hamu kẽbi uase ene, mẽngkatewe nitatẽka su sẽndihang u Ansuang e; woue' i sie timałang sa. Kuteu Ansuang e nẽbansage, r. nẽberaẽ: "Enide Waha! i kau kai nangakałẽ, hunẽ, ĕng!" Enẽ i sie nẽkalumpiringke, tangũ ułang lahapusẽ si sie e nãbẽsue, woue' i sie tarai nẽtuhũ si Waha. Arawe uase nãun nitẽka e utẽ man surałung u wadang u Ansuang e. Kaiso tarai mẽtẽtuhũ si Waha e sen kakin-doree, u mamben 'patẽng i Waha ene.

Kuteu i Waha e kai nãun sen nakaẽba pahighi, loang-e manga pitun dẽpa. Kuteu i sie mang kũkaiang su wiwih'u pahighi e, o

səŋkianɤewe ɛndaj, Ansuang e, kɤ məŋkatewe narasai sen kəlāŋe, r. kəberane u: „Enide! Baha ɛŋg? matee iə bɛdɪ. Tawɛ daɭeng-e waɭine: i kau man sen məmate siə, ene. Kaɭamona i kau e nanga-kaɭɛ siə, bəue' samurine i kau məmatee siə. Hɛdoko, i kau! abe taɭang! iə ini demben mangaho waɭisɛku. I kau man takɤ patɛŋ kahɛŋgang“. Baha e, sarang kai nakaringihɛ beran Ansuang e, kai sen ene kasɛgad-e, man kai saɭa ɭimɛgodɛ d. nəbera u: „Kate, kai, Upung! i kau kai məbɛbera siə kerene unu? Saɭaku kai a', Upung? Arau i Upung kai ɛndaj dimagang sarang ini, watɤ kai məmate siə e? a, roken maɭukadɛ iə məŋkai sini, tawe rimɛda-ɭeng suapa“. Baha e utɛ kai mənɛnalang u konti. Boue' Waha e nəbera saɤ angkūŋ: „Kanini piə tau taraj kere', lupa, kɤ sen tanakasimbang pakɪbaɭōŋ“. Tangú Ansuang e nakiwaɭo, mənsang i sie kai məkɛkapura sene. Angkūŋ u Waha e: „Kai məɭɛ-hapa pahighin Bawɤku“. Angkūŋ u Ansuang e: „Kai mapulu məndenɔ su pahigi ene.“ Kai Waha e man tamamala, u madirin i sie uade 'pɛberāŋ i Wawɤ-e. Sarang i Waha tanakarendehɛ su Ansuang e, tangú i Waha məŋkate namala pinakipɛdenoi su Ansuang e. Sarəŋg Ansuang e tanaɛe timumpa, kuteu uase su wadang-e e simahokɛ. Sarang simahoka, tangú i Ansuang naraɭeng nate, suwɤ u kontin Baha ene, r. 'pangangkakɪ i tataghuang su Waha ene.

Nahɛpusɛ.

II/. VERTALING.

Een verhaal nog van den Aap, die een Reus bedroog. — Eerst ging de Aap uit visschen, en de metgezel van dien Aap was de Reiger. Toen zij gingen visschen, was de boot een sago-pan. Daar werd de Aap dorstig. Doch zij hadden ook een jonge klapa-noot tot teerkost meê. Toen hij nu dorst had, zeide de Aap: „Ik gevoel mij dorstig, vriend!“ De Reiger zeide: „Maak er dan een gat in met de roeispaan.“ Maar zie, de roeispaan brak. De Reiger hernam: „Probeer hem eens door te krijgen met den mast.“ Deze brak ook weer. Toen zeide de Aap: „Nu zij niet door wil, wat moet er nu

aan gedaan worden, vriend?" Toen zeide de Reiger: "Werp haar dan neer op de schuit!" De Aap wierp haar toen neer, en daar brak hun vaartuig. Toen het brak, zeide de Reiger: "Au, vriend! ik ga vliegen!" De Aap echter sloeg maar met armen en beenen, den Reiger roepende om hem ten minste te willen ophouden; maar de Reiger luisterde er niet naar, en vloog maar heen, zeggende: "Ik bedank er voor om te helpen; 't is niet mijne schuld, maar de uwe, omdat gij het zijt, die de klapa op onze prauw hebt geworpen."

Toen ging de Aap ook maar zwemmen in de zee, koers houdende naar een steen, waarop de Reiger was gaan zitten. Hij zag den Reiger zich pluimstrijken op den steen; toen naderde de Aap en klom op dien steen en toen zeide de Aap tot den Reiger: "Kom, laat ons elkaâr luizen, Reiger!" De Reiger zeide: "Ik zal u eerst luizen." "Kom!" zeide de Aap "laat ik u 't eerst luizen, vriend!" Toen zij beiden maar met elkaâr aan het redetwisten waren, kon de Reiger het in 't redeneeren niet volhouden en werd hij eerst door den Aap geluisd. En toen de Aap dan in de gelegenheid was, hem te luizen, hield hij eerst op toen alle veeren uit de vlerken van den Reiger en de veeren van zijn lichaam uitgetrokken waren. Toen kon de Reiger niet meer vliegen, en stond daar maar op dien steen.

Daarna zwom de Aap weder naar een anderen steen, en terwijl hij daar maar zoo op dien steen stond, zeide hij: "Ach, hoe lekker is toch de smaak van lever!" Ongeveer drie maal had hij aldus gesproken, toen er opeens iets zeide: "Hè ja! 't is iets lekkers, de smaak van lever, nietwaar?" Hij nu stond daar op de klip van het rif, en de zee was reeds aan 't ebben, zoodat de steen reeds boven water uitstak, en hij iets had om er op te staan. En de Aap keek ijverig rond en zeide: "Ja, vriend, ik sprak den heelen tijd ook al daarover, dat de smaak van lever toch zoo lekker was." En toen zag hij dat daar iets plat lag op den bodem der zee onder den steen waarop hij stond. Hij zag dat het een menschenhaai was. En hij en de Haai vingden een gesprek aan. De Haai zeide: "De smaak van welke lever is het, vriend Aap, waarover gij riept?" De Aap antwoordde: "Ik riep het maar, omdat ik 't mij herinnerde." Daarop vroeg de Aap weder aan den Haai: "En gij, Voorvader, naar den smaak van welke lever watertandt gij?" De Haai antwoordde: "Ach, ik herinner 't mij ook maar alleen, evenals gij, vriend Aap!" Maar terwijl zij aldus aan 't spreken waren,

was het reeds eb geworden, zoodat het zand waarop de Haai lag, droog was geworden. En de Haai was ten laatste bedrogen door den Aap, nadat zij zoo met elkander gesproken hadden.

Toen de Haai door de droogte was verrast, overwoog de Aap langen tijd, wat hij met den Haai zou doen, toen er plotseling een gedruisch aankwam, en zie, het was een Reus. Toen de Aap den Reus zag, zeide hij: „Voorvader, Voorvader, vanwaar komt gij?“ De Reus zeide: „Bazel niet zoo, verkoop geen gekkepraat; straks zal ik mijne tanden pas in uw bloed doopen, en er mijn gebit in blusschen“. De Aap zeide: „Nu, nu, Voorvader, niet zóó; laat ons naar het strand gaan, dien haai daar snijden, Voorvader, wij zullen onze tanden eens in 't bloed er van doopen; ons gebit er eens in blusschen“. De Reus vroeg, welke Haai of het was. De Aap zeide: „Een Haai daar voor aan 't strand.“ Daarop gingen zij naar het strand, dien Haai snijden.

Toen het snijden was afgelopen, hadden zij geen spijsen, en vriend Aap zeide tot den Reus: „Wacht gij hier, Voorvader! ik ga naar den tuin, eten voor ons halen.“ En, wat zou het wel lang duren in 't verhaal van een sprookje — daar keerde vriend Aap terug, met twee pisangboomen, en met de soort *bo-lan-kě-hu*. Daarop werden zij gekookt. Toen zij gaar waren, hadden zij ook al geen drinkwater, en toen zeide de Aap tot den Reus: „Laat mij nu onze visch stoven, Voorvader; ga gij eens water scheppen, wij gaan straks eten, en er is geen drinken!“ De Reus zeide: „Er is geen water-bamboe, vriend Aap!“ Toen ging de Aap maar weer op de zoek uit naar een water-bamboe, en wat deed hij — toen hij dien doorboorde, stak hij ook den bodem door en gaf hem daarna den Reus. Daarop ging de Reus water scheppen.

Terwijl de Reus weg was om water te scheppen, werd de visch in de bamboe-kokers en op het kolen-vuur gaar, die geheele haai, weet ge? Daarop klom de Aap met de visch in den top van een boom, waar hij dacht dat de Reus hem niet zou kunnen vinden. Doch terwijl hij aldus gedruisch maakte bij het verbergen van de visch, was de Reus nog steeds niet terug van het water halen. Toen al de visch en de spijs was verborgen, ging de Aap heen, den Reus achter na. Met dat hij bij hem aankwam, zeide de Aap tot den Reus: „Al de spijs en de visch is er al gaar door geworden, (door het verloopen van dien langen tijd) en nog komt gij niet spoedig terug!“ De Reus zeide: „Hij wil ook niet spoedig vol worden, van straks al!“ Toen gaf de Aap zijn bamboe-koker aan

den Reus; om hem daarin water te laten scheppen. Doch hem zoo achterna komende, had hij al de visch reeds verborgen, en hij bracht een bamboe-koker mee, want hij was steeds den Reus bedriegende. En toen eerst werd de bamboe-koker, die door den Aap was meegebracht, vol, maar de bamboe die door den Reus was meegebracht, was reeds opgegeven, omdat hij niet spoedig vol werd. Toen de Reus naar het strand ging, vluchtte de Aap reeds. De Reus echter, toen hij zag dat al de visch en de spijs er niet meer was, wierp den bamboe-koker, dien hij over den schouder droeg, weg, en ging daarop den Aap na. Als die Reus tegen de groote boomen stiet, dan braken zij in stukken.

De Aap echter trof, toen hij steeds zoo voortging, olie-persers aan, en hij vroeg om te persen en liet den eigenaar naar huis gaan. „Ga voor een korten tijd naar huis! ik zal de olie eens persen“, zeide hij. En zoo geschiedde het. Daarna ging hij op den hefboom staan, en terwijl de pers maar zoo kraakte, kwam daar iemand aanwaggelen, hijgende, en die zeide tot Vriend Aap: „Gij, niet waar Aap, zijt het die mij bedrogen hebt; al de visch en de spijs hebt gij verborgen, niet waar?“ De Aap zeide: „Neen toch, Voorvader, ik heb het niet gedaan. Van den vroegen morgen af was ik steeds hier. Natuurlijk was het dus, dat er iemand zoo heen (dàár naar boven) vluchtte, buiten adem; ik ondervroeg hem, maar hij kon al niet meer antwoord geven. Zoo! hij had u dus bedrogen, Voorvader? Ga hem achterna! hij is pas voorbijgegaan“. De Reus zeide: „En gij, wat doet gij?“

„Ik bewaak de fluit mijner Meesteres.“

Toen wilde de Reus het hem uit de hand rukken, want hij zou eerst fluiten; doch de Aap wilde het niet toestaan. Toen hij tegen den Reus niet op kon, stond hij het dan toe en zeide: „Gij, Voorvader, ga in het midden staan, en ik zal de bespeler zijn“. Toen hij er in stond, ging hij hem knellen. Wel jammerde de Reus, dat hij niet te hard moest doen, maar de Aap luisterde er niet naar; hij bond de pers vast, en ging weder op den loop en trof een gekronkelde slang aan. De Reus echter wong zich in bochten en zijn middel brak al haast door. Ten laatste was die pers vernield door het wringen van den Reus. De Aap zette zich vervolgens neder in de kronkeling der slang. Daar kwam plotseling weer iemand aanwaggelen, en zie, het was weer de Reus en die zeide: „Gij Aap, gij tracht mij dus steeds in 't ongeluk te storten, niet waar?“ De Aap zeide: „Wel Voorvader,

zijt gij nu bij uw verstand of zij gij gek? ik ben iemand die nergens heengegaan is, sedert straks, en nu zoudt gij mij zoo belasteren. Ik heb alleen iemand dáárheen naar boven zien vluchten; ik ondervroeg hem, maar hij kon niet antwoorden, want hij was buiten adem." De Reus zeide: "Wat zijt gij dan bezig te doen?" De Aap antwoordde: "Ik bewaak den gordel mijner Meesteres." Toen is de Reus hem gaan vragen om zich ook eens er mee te mogen omgorden; doch de Aap stond het niet toe. Toen hij 't niet tegen den Reus kon volhouden, liet hij het maar toe. Nadat de Aap van zijne plaats was gegaan, ging de Reus in de kronkeling der slang zitten, en toen omving die slang het middel van den Reus. Die slang nu had de grootte van een pinang-stam, die nog jong is. Daarop vluchtte de Aap weder verder weg naar boven, en zag lieden, die zich bij een vuur warmden. Daarna ging hij zich warmen, maar zij die zich daar te voren warmden, zond de Aap naar huis. Daar zag hij, dat er weer iemand kwam aanwaggelen, en het was alweer de Reus en die zeide: "Au, gij Aap! wat een beste zijt gij toch, niet waar kameraad! gij doet niets dan mij voortdurend bedriegen!" De Aap zeide: "Wel Voorvader, bij wien hebt gij u laten inschenken? ge moet wel dronken zijn, dat ge mij beticht van doodslag. Ik heb alleen maar iemand zien voorbijgaan, en hij was buiten adem; hij kon bijna niet meer voortstappen, daar naar boven gaande." De Reus zeide: "Wat doet gij daar?" De Aap zeide: "Ik warm mij."

"En wat heeft uwe billen rood gemaakt?"

"Ik heb ijzer in 't vuur gelegd en gloeiend laten worden en heb het daarna tegen mijne billen aangeplakt," antwoordde de Aap.

Toen zeide de Reus: "Maak de mijne ook zoo!" De Aap zeide: "Kunt ge 't wel uithouden, als het op u geplakt wordt?" "Ik kan 't wel uithouden", zeide de Reus. Toen gloeide de Aap een stuk ijzer, waaruit men twee houwens kon smeden. Toen het rood was zeide de Aap: "t Zou goed zijn dat gij werdt vastgebonden, opdat gij geen beweging maakt". Daarop werd de Reus aan handen en beenen gebonden en moest rustig op den grond blijven liggen. Toen dat ijzer geheel en al rood gloeiend geworden was, stak hij het in de zijde van den Reus; daarna ging hij weder op de vlucht. Toen schreeuwde de Reus en zeide: "Au, Aap! gij hebt mij dus bedrogen niet waar?" Toen wrong hij zich heen en weer, en het gumutu-touw, waarmee hij gebonden was, brak, en daarop ging hij den Aap achterna. Maar het ijzer dat ingestoken was, zat nog

in het lichaam van den Reus. Doch den Aap achterna zittende, dreigde hij al, dat hij dien Aap zeker dooden zou.

De Aap nu had al een put aangetroffen, met eene wijde van ongeveer 7 vadem. En toen, terwijl hij daar voortdurend zat op den rand van den put, kwam daar plotseling de Reus weer aan en 't was hem aan te zien, dat hij veel pijn leed, en hij zeide: „Au Aap, he? ik gevoel me alsof ik ging sterven. Het is bepaald niet anders: gij woudt mij den dood aandoen! Eerst hebt gij mij bedrogen, en daarna zocht gij mij te dooden. Wacht gij eens! vlucht niet! ik zal nu mijne wraak eens nemen. Ik zal u zeker dooden.” De Aap nu, toen hij hoorde, dat de woorden van den Reus bepaald reeds zoo stellig waren, keek eenigszins verbluft en zeide: „Hoe nu, Voorvader, waarom spreekt ge zóó tot mij? Wat heb ik misdaan, Voorvader? Of is Voorvader tot hier gekomen omdat hij mij wilde dooden? En toch zit ik van den morgen af reeds hier en ben nergens heengegaan.” Maar de Aap speelde met leugens. Daarop hernam de Aap: „Straks is iemand zóó heengegaan, hijgende, en hij kon al niet meer antwoorden, toen hij ondervraagd werd.” Toen vroeg de Reus, wat hij daar deed. De Aap zeide: „Ik bewaak den put mijner Meesteres.” Toen wilde de Reus een bad nemen in dien put, doch de Aap wilde het volstrekt niet toestaan, om niet, zooals hij zeide, knorren van zijne Gebiedster te krijgen. Toen de Aap niet tegen den Reus kon opspreken, stond hij den Reus toe er in te gaan baden. Zoodra de Reus er in gesprongen was, siste het ijzer dat hij in zijn lichaam had steken. Toen het ging sissen, stierf de Reus ten laatste nog, tengevolge van de leugens van dien Aap, en zijn eigen bedriegerijen jegens dien Aap.

E i n d e.

II/. AANTEKENINGEN.

A n u is een woord, waarbij menschen die gemeenzaam met elkander omgaan, zonder een inniger vriendschap te sluiten, elkaar roepen; 't is zooveel als „kameraad.” Door iemand met wien men gelijk

staat voor een derden zijn anu te noemen, bewijst men hem een beleefdheid, en eene zekere mate van vriendschap. Men zal het echter niet licht van de aanzienlijksten hooren; die geven elkaar den hun toekomenden titel. Anu kan ook tot een sasenggahi gemaakt worden, maar is dan niet eigenaardig. — Voor mēkalampang zegt men ook mēkalampuang. Het is het geijkte woord voor een kind, dat met armen en beenen zwaaiende, naar zijne moeder toe wil (mēlalo si ninang-e). — nēgahumpusē alleen of met volgend Fut. bet. „Ik bedank er voor om te” De afleiding en de bet. van den stam zijn onbekend.

Mētmona, van den stam mona „voorsteven”, is blijkbaar met een voorvoegsel ti gevormd, welks genasaleerde vorm bl. 135 besproken is. — makatahang is van 't Mal. tahan gevormd, dat in den vorm mētatahang „lijden, ondergaan” en „uithouden” het burgerrecht heeft verkregen in 't Sang., hoewel dit met kēdang dezelfde gedachte kan uitdrukken.

Mángawe „ongeveer” is samengesteld uit manga (in den onbepaalden zin; zie bl. 218) en wue. Het nadrukteeken op de eerste a moet het helpen onderscheiden van māngáwē „gelijkende op”, van den stam awē. — Tumaļewa is een syn. van tumaļanu (waarschijnlijk van tanu, gemaakt tot taļanu) maar is groffer, en een jongenswoord. Over den vetatieve vorm waarin deze woorden hier voorkomen zie bl. 182.

Kēmboļeng of kombōļeng is eig. een ander dier dan de tangihiang of „menschenhaai”, het is n.l. de haai die gegeten wordt, en dien de Sangireezen, als zij hem gevangen hebben, achter hunne prauw aan voorttrekken (mamōļeng), daar hunne prauw soms kleiner is dan het dier of de dieren die ze gevangen hebben, naar welke wijze van naar wal meenemen de visch waarschijnlijk genoemd is.

Marēngu u apa, weran bio, gewoon: marēngube apa, weran bio: „wat zouden ze wel lang duren, de woorden van een sprookje,” m. a. w. „in een sprookje heeft men het maar voor het zeggen”. — Welke pisang boļan kēhu (grijze van het bosch) heet, kan ik niet zeggen; boļan sasi is ook eene boomsoort.

Su likud' u of su likuden „achter den rug van”, is een gewone uitdrukking voor „tijdens de afwezigheid van”. — nilēllu bet. „in een lēllu (bamboekoker van slechts één lid) gedaan.” Zulk een bamboe, met vleesch, rijst, of een hutspot van spijzen gevuld, wordt schuin staande over 't vuur gehouden, totdat

men haar er af pellen kan; dan blijft er een soort van worst over.

Mangobi is „tokkelen, met de vingers bespelen” en kan dus van eene fluit niet goed gezegd worden. — kalun tiladë kawuhuang. De stam van den pinang is in zijne jeugd het dikst. De vertaling van kawuhuang is op goed geluk; het komt van den stam buhu.

Arëgan 'sësaŋeng darua „waaruit er twee kunnen gesmeed worden”, nl. peda's, houwens of hakmessen, het meest gewone smidswerk, dat op Sangir gemaakt wordt. — Beter dan dëka (mënd.) „plakken, kleven” zou hier tēmpelë „tegen aan drukken” zijn. — lingodë „verbluft rondkijken”, is waarsch. een bijvorm van ligō „met opgespalkte oogen rondkijken.”

III.

BAWIO, PIÅ I WAHA, I MATJAN, I MEO D. I KAMBING.

Tëta-e: piå i Waha, kù piå ëllang-e i Matjan, i Meo d. i. Kambing. Tangú piå baļen sire su rëduh' u apeng. I Waha e tangú kai piå daļombone. I sire tahëllang kai sasæ næpaparingang nëlombo. Tangú ľëmben bõu kininaseng i sire kai tinapa. Sëngkariqëllone næsaļ nëlombo, r. nahumbisaræ, mënsang i sai mëhapa waļe e. Angkûng u Meo e u: "Iako mëhapa waļe." Kai, su honda u waļe kai piå batang masaria. Kûng u Waha e u: "I kau Meo! kënnaṅko pëhipen batang e su panindu." Tangú i Meo e mëṅkate nangahū batang kù mëṅkate pësẽmpare. Tangú Waha e næberæ si Meo e u: "I kau pëhapæ waļe e, Meo!" Tangú i sire waļine sasæ næmpëlombo.

Su ľikuden sire nëlombo e, tangú kate sëṅkianu piå apa ghuga-ļëgehë, ënsæ bõu këhu; matangga su kalu, mapapëdi, mitangga su watu, maraļõe. Kuteu kai Ansuang. Sëṅkarënta mëṅkate nægëlli u tabea si Meo; bõue' Ansuang e mëṅkate himaung paha e, kù kimina. Ute ho, Meo e mëhipe tamakahipe, mëṅkatewe nangahū Ansuang e; kù 'kahukangkewe rasj bõu palang-e hëdo iëdo u wawa bisj; gësi mëṅkate pësẽnsaing. Kûng u Ansuang e u: "Mëṅkai kahū, Meo! i kadua hëdo mëlaļia u iā masuen kinæ." Sarang i sie nangëdo kimina e, Ansuang e mëṅkatewe namele su Meo; Meo e sasæ nawintuing soļong ļaudë. Tangú Meo e mëṅkatewe ëndaļ kimalang soļong duļunge; kù nipelen Ansuang doken maļukadë, Meo e hëdo narënta u semben bawëllo. Sarang narënta su ruļunge, mëṅkatewe taraj kapia soļong baļe.

Meo e napëllõ su waļe, ute mëlaļombo e narënta. "Piå apa, Tuang, pahan kite tahamawu kanini kai nisongõṅ u Ansuang, tangú iā kai nipapele soļong ļaudë, kù iā ëndaung kai lai wuhu sasongo, ëndaļ saļ kimalang bõu ļaudë." Tangú angkûng u Kambing e: "Iako riqëllo mëhapa waļe." Tangú saue su sëṅkariqëllone, angkûng u Waha, næbera si Kambing e: "I kau kënnaṅko panapua batang bawa e." Tangú Kambing e mëṅkatewe nanunge watang ene, kù

sinalone tamai-ramahi. Boue' i sire wałine naněntangken Kambing e, niapěhapa wałe, woue' i sire sasae saų nělombo.

Sulikudewen sire nělombo e, sěngkakělla Ansuang e semben saų simongo, sěngkatoto man su pahan kina e, kų kimina. Tangú i Kambing e měngkate nanunge Ansuang e kų kětaewen gěsin Ansuang pěsěmbaing. Angkűnge u Ansuange u: "Měngkai sunge Kambing! ia hědo mamalıse u wou kumina." Nasuen kinae, Ansuang e měngkatewe namele Kambing e, kų nawintuing kapia sołong laudě. Tangú sěngkakělla i Kambing endai e wue tuta pu wou laudě, naun, kų hědoewe nasongo u nėsion sire němpělombo e. Tangú i Kambing e něberae wue si sire němpělombo e, u: "Piabelai apa, Tuang! kina su paha e: i Ansuang saų diměnta kanini, kų sěngkahumpa sen su paha." Angkűng u Masang u: "Hědoko wue! riqello iako měhapa wałe e."

Ho, sěngkaričelone, tangú i Matjang něhapa wałe e, kų sulikud' u němpělombo e, sěngkakělla Ansuang e semben saų diměnta. Sěngkahumpa małain su paha. Tangú i Matjang měngkate nanapua Ansuang e kų ilěhipe; sarəeng sen masapua, angkűng u Ansuang e u: "Hědoko, ia den mamaměda." Bouene, měngkate lai nihipe, i Matjang, nakoə lai kere i Meə d. i. Kambing.

Tangú angkűng i Waha u: "I kamene sasae pělombo; ia e měhapa wałe e." Tangú i Waha e měngkate nangambung u kalu lawo lawo, piněndarangeng-e. Tangú Ansuang e saųewe éne, tangú i sie něberae: "Be! pěnnad' i Waha kai mahamu; kai kinoa kerea?" Angkűng i Waha u kai nitěmpelang u uase mahamu. Ansuang e něberae: "Siə koako lai kere?" Angkűng i Waha u: "Ia botongewe makakoə." Tangú Waha e měngkate nětongka u sěsałeng sěmbua, su pana-něsałeng, niapakahamu. Tangú Waha e něberae su Ansuang e: "Kai hědo 'hepesang su papěhaseng kałamona, mapia 'pěnděkateng e." Ute Ansuang e měngkate nětěngkataho su papěhaseng, boue' i Waha měngkate naması u sěsałeng si Ansuang e, woue' i sie timałang kų naiang su wiwil' u pahighi. Tangú angkűng i Ansuang u: "Be! i kau e Waha! bou nangakałě siə, ęng! kų ia e wědi matee." Angkűng i Waha u: "O, harusě! bědi pia tau timałang tarai kere, 'pakibalōngku, kai tawe simimbang." Angkűng i Ansuang u: "I kau kai mělěhapa apa?"

"Mělěhapa pahighin Bawuku."

Angkűng u Ansuang e u: "Ia měndenoko."

I Waha něbera u: "Ia taměgělli, u kai 'pěberang i Wawuku."

Tala, i Ansuang e tawe nahimang, měngkate timumpa něndenə,

kuteu nase su raŋung u wadang u Ansuang e simëbue; kuteu natëe, i Ansuang, ku i sie kinaakalengken Baha, wou nangënsue kina i sire tinapa.

Nahëpusë.

III. VERTALING.

Verhaal van den Aap, den Tijger, de Kat en de Geit.

De Aap had tot slaven den Tijger, de Kat en de Geit. Hun huis stond dicht bij de kust. De Aap nu had een werpnet, en hij en zijne slaven wekten elkaar op om te zamen te gaan visschen. Het overschot nu van hun vischmaaltijd werd gerookt. Den volgenden dag gingen zij weder visschen en spraken er over, wie het huis zou bewaken. De Kat zeide: „Laat mij het huis bewaken.” Onder den drup nu van het huis lag een groote omgevallen boomstam. De Aap zeide: „Probeer gij eens, Kat, om den boomstam op het erf te gooien.” Toen krabde de Kat aan den stam en haalde er heele stukken uit. Toen zeide de Aap tot de Kat: „Bewaak gij het huis maar, Kat!” De anderen nu gingen naar het strand om te visschen.

Toen de visschers vertrokken waren, was er plotseling iets dat klotste, en het kwam uit het woud; wanneer het tegen een boom stiet, dan brak die in stukken, en kwam het tegen een steen aan, dan vloog die er uit. En het was een Reus. Bij zijne komst groette hij de Kat; daarop naderde de Reus de rook-vliering en at van de visch. De Kat nu trachtte hem weg te werpen, maar daar hij hem niet kon wegwerpen, krabde hij daarop den Reus en krabde hem boven van de dij en hield pas op beneden aan de kuit, het vleesch ging er in heele stukken af. De Reus zeide: „Krab maar toe, Kat, wij zullen pas met elkaar worstelen, als ik klaar ben met eten.” Toen hij had opgehouden met eten, gaf de Reus de Kat een slag met de hand; de Kat werd zeewaarts opgeworpen; daarop zwom de Kat maar weer naar land, en door den Reus weggeslingerd zijnde des morgens, kwam zij pas terug toen het

reeds avond was geworden. Toen zij op het strand was gekomen, ging zij weder op naar het huis.

Toen de Kat thuis gekomen was, kwamen de visschers aan. „Er is iets gebeurd, Heer, uwe en onze rook-vliering is zoo even door een Reus bezocht; die heeft mij in de zee geworpen en ik ben nu ook maar pas weer thuis gekomen, uit zee weer hierheen gezwommen zijnde.” Toen zeide de Geit: „Laat mij morgen op het huis passen.” En den volgenden dag weder zeide de Aap tot de Geit: „Probeer jij eens den boomstam beneden op te tillen.” Toen nam de Geit dien boomstam op de horens en dauste er mede heen-en-weer. Daarop lieten de anderen de Geit achter om het huis te bewaken, en daalden af naar het strand om weer te visschen.

Nadat zij aan het visschen gegaan waren, kwam plotseling de Reus weder aan 't huis en meteen was hij op de rookvliering der visschen en at ze op. Toen stiet de Geit den Reus, en slechts het vleesch van den Reus stiet hij er bij stukken af. Toen zeide de Reus: „Stoot maar, Geit, ik zal 't u betaald zetten nadat ik gegeten heb.” Toen hij klaar was met eten, gaf de Reus de Geit een slag, en deze werd in een boog in zee geslingerd. En daarop kwam de Geit aanplassen en kwam pas thuis, tegelijk met degenen, die uit visschen waren geweest. De Geit zeide tot degenen die gevischt hadden: „Wat is er over Heer, van de visch op de rookvliering; de Reus is straks weder gekomen en meteen was hij ook op de rookvliering.” Toen zeide de Tijger: „Wacht maar, laat mij morgen het huis eens bewaken.”

Den volgenden dag nu bewaakte de Tijger het huis, en nadat de visschers weggegaan waren, kwam de Reus plotseling weder en was in een wip weder op de rookvliering. Toen trachtte de Tijger den Reus op te tillen en weg te gooien. Toen hij al opgenomen werd zeide de Reus: „Wacht, totdat ik gegeten heb,” en daarna wierp hij ook den Tijger weg, en het ging hem ook evenals de Kat en de Geit.

Toen zeide de Aap: „Gaaf gij af naar 't strand om te visschen, ik zal het huis bewaken.” Daarop hoopte de Aap veel hout op en warmde er zich aan. En daar was de Reus weder en zeide: „Wel wat zijn die apen-billen rood, hoe is dat gedaan?” De Aap zeide: „Er is een rood ijzer tegen aan gehouden.” De Reus zeide: „Doe het mij ook eens.” Toen zeide de Aap: „Ik kan het wel doen.” Daarop maakte de Aap een stuk ijzer heet op de kolen in de smidse, en liet het rood worden. En de Aap zeide tot den Reus:

„Gij zult eerst geklemd worden in de pers, dan wordt het goed geplakt.“ Daarop ging de Reus in de pers en toen plakte de Aap het smeedijzer op den Reus en vluchtte weg en zette zich op den rand van een put. Daarop zeide de Reus: „He, jij Aap, je hebt mij bedrogen, he? Ik heb een gevoel, dat ik sterf.“ De Aap zeide: „O, dat komt uit, ik bemerkte dat iemand dáár naar boven vluchtte; ik heb hem gevraagd, maar hij antwoordde niet.“ De Reus zeide: „Wat bewaakt gij daar?“

„Ik bewaak den put mijner Meesteres.“

„Laat mij een bad nemen“, zeide de Reus.

„Dat sta ik niet toe“, zeide de Aap „want dan word ik beknord, door mijne Meesteres.“

Maar neen, de Reus gehoorzaamde niet en sprong naar beneden om te baden, en het ijzer in het lichaam van den Reus schuimde en de Reus stierf en zoo werd hij, die hunne gerookte visschen had opgemaakt, bedrogen door den Aap.

Einde.

III. AANTEKENINGEN.

Dit verhaal heeft het laatste gedeelte met II (en vooral met de lezing /) gemeen. Daarom heb ik 't hier laten volgen.

Těta-e is waarschijnlijk navolging van 't Mal. saběrmula aan 't begin van verhalen. Het wordt op deze wijze zelden gebruikt, wel vindt men gewoonlijk aan het slot der verhalen nahěpusě „'t is geëindigd“. — Matjan is de uit het Jav. in 't Moluksch Maleisch overgenomen vorm; naar de Sangireesche uitspraak wordt het masang, 't welk wij ook boven (bl. 391) vinden. — su hondā beteekent: in de goot die door het water dat van 't dak druipt, op het erf gevormd wordt — kěnnangko pěhipen; de Aap onderwerpt zijne slaven eerst aan een krachtproef, om te zien, of zij 't huis kunnen verdedigen — pěsempare; de stam pare (mam.) bet. „hout hakken“, kalu sěmpare „een stuk gehakt hout“, pěsěmpare „telkens een stuk, zoo groot als er

met een hak afvliegt, bij heele stukken", n.l. nangahy "krabde hij er af."

Matangga su kalu, enz. behoort tot de vaste dingen, die van de Reuzen verteld worden, ook in de verhalen II komt het voor. Het verschil tusschen matangga en mitangga is zeer gering, 't eerste is "stooten tegen" (intr. passief), 't tweede "komen te stooten tegen, in onzachte aanraking komen met" (accidenteel). De boomen zou de Reus kunnen vermijden, dus daartegen stoot hij met meer opzet dan tegen de steenen, die in den grond liggen. — paha is de naam van eene horde, die gewoonlijk aan eenige touwen boven de stookplaats hangt en waarop alles gelegd wordt, dat men wil rooken. 't Is zeker een der oudste stukken huisraad der M. P. volken, want het woord komt in bijna alle talen voor. Zie Brandes, Proefschrift bl. 46, 47. — mēhipe is een voorbeeld van de conatieve bet. van 't Futurum. Dat een duratieve vorm zulk eene bet. heeft, is op zich zelf natuurlijk; zie ook Kern, Kawi-studien, bl. 36, 37 en vgl. hierboven, bl. 345. — saing, de stam der uitdrukking pēsēnsaing, moet wel "afgescheurde reep, gedeelte" beteekenen. Het komt overigens niet voor, wel sai (zie S. Spr. bl. 35), in de uitdrukkingen sai pakēsa, sai karuane, sai katēlune, benoemingen van den 17^{den}, 18^{den} en 19^{den} dag der maan-maand. Vgl. ook sahing en sahe.

Sasongo "tijd, wijze van thuiskomen" (zie bl. 68), hier te vertalen met "thuiskomst". — salo (sum.) bet. "een krijgsdans uitvoeren" (tjakalele); "dansen" (mēnari) is sałai (mēs.) — mamamēda is den stam pēda, en heeft niets met meda "tafel" te maken. De stam kan samenhangen met pēdi; zie boven bl. 325, r. 14. Het is een Sasahara-woord, dat in scherts gebruikt wordt.

Sēsajeng sēmbua "een stuk ijzer, waaruit één peda kan gesmeed worden." Zie hierboven, bl. 389. — Over 't gebruik van harusē, zie bl. 187.

IV.

De beide volgende verhalen (IVa en IVb) zijn feitelijk dezelfde, behalve dat de tweede persoon bij a de Reiger, bij b de Setan is. Daardoor is de afloop dan ook eenigszins verschillend, maar de gelijkheid is toch te groot, om ze niet onder één nummer te brengen.

IVa.

BIO, PIA I WAHA REDUAN BAHOA.

Humotong pia i Waha, reduan Baha mētētataedē tawe mētiki, kutēu kaḷaḷoarane hēbi, tangú i Waha kai maponggen tiki. Kai i redua mēbēbataru kerene, kai i redua man mētētēngo. Tangú angkūng i Waha u: "E! e! i kau Waha, kai sen mētētiki!" Kutēu peḷesan Baha e u: "Tala Waha! iā tawe mētātiki; iā e kai mēpēpatadū kina ēndai su lantehēku, u mēdeau kai taku kinaseng; bēdī kai sen napolong ṭaḷoarane." I redua man luḷahowō su wowon batang su moade. Tangú tiki i Waha nasaḷiwuhē kapia, watu kawe niwokāng i Waha.

Kutēu, sēngkēlēndjēwen i Waha pai semben mēpēpaimbon tiki. Angkūng i Waha e u: "E! e! i kau, Waha, kawe sen mētētiki!" Angkūng i Waha u: "Iā tawe mētātiki; iā kai kḷikiling u luā ēndai tawē tau mananuhudē, o kawe luḷunggi." Tangú i redua saḷ narēmmasē, maḥungkaiang su wowon batang. Kutēu sēngkakēlla pai i Waha semben mēpēpatadū. Kinasilon Baha: "E! e! i kau Waha, kai sen mētētiki!" Sinimbangkewen Baha e u: "Tala, Waha, iā kai kḷikiling, u pēnnad' i Waha tawē tau nanguno su same, o kawe mahamu." Nēsaḷ narēmmasē i redua. Kutēu sēngkakēlla pai i Waha semben mēpēpaimbo. Kinasilon Baha e: "Kate,

kate kai, Waha! i kau kai sen katikije?" Angkûngkewen Baha: "Tala Waho; iā kai kûkiling u lehē i Waho: tawē tau namoleng, o kamageng manemo kina kawe mǎēndadē manandu." Saṽ narēm-masē i rēdua. Kaiso hēbi e karaṽlung e, aramanung semben pukulē ēpa. Sēngkakēllan Baha pai i Waho semben mēpēpatadū u tiki, dokeewen bawēllo i rēdua mang māhiang tanēmpētiki sarang kadodo.

Kuteṽ angkûng i Waha: "Kate, kate, Waho! i kau semben mētikiē, ute i kau sen ēllangu." Sinimbang u Waho: "E Baha! kapapiako wue araṽ! iā tawē nētiki, u iā e kai mēpēpatadū e u kai mādaṽlungun kēmpughang, tawē tau nanina, o kawe mitung." Tangú, ēllo e sen mātualagē, sen namukulē ēnnung u mālukadē.

Ene, saṽ narēm-masē kere, i rēdua tangú sēngkakēllan Bahoā pai i Waha semben saṽ mēpēpaimbo. Kinasilon Bahoā: "Heute, ēng, Baha! i kau kanini sen mānēllid'u iā 'anuang ēllang-u, watu iā kai mādaṽlungun kēmpughang, tawē tau nanina, o kawe mitung, ute i kau kawe ēllangu." Angkûng i Waha e u: "Kate kai! i kau kai sen mēbēbera kerene si siā e! lahāu iā kawe nētiki! Iā kawe kûkiling u ṽarang, tawē tau nangēhabē, mase kai mahoro, kû mēnsang kai sanggidang bōu kaihi, araṽ wōu koaneng." Tangú i rēdua mēngkate mēdēdarendehe. Angkûng i Waha, i Waho kai anuang ēllang-e. Angkûngkewen Bahoā i Waha kai ēllang-e. Tangú sarang i rēdua mēngkate mēdēdarendehe, kû i Waho tate makarendehe si Waha, tangú i Waho mēngkate sēngkianu timēlla, batu sen ēllo. Utē sagurang i Waha mēngkate kûkakēlla su ṽangi māṽlang, mēnsang Bahoā e kai saṽ dumoro suapa. Kai Waho e semben tawē rimoro, kaiso sasā timēlla soṽong pûng u ṽangi.

IVa. VERTALING.

Verhaal van den Aap en den Reiger.

Er was eens een Aap en een Reiger, die het tegen elkaar uithielden om niet te slapen. Te middernacht begon de Reiger te knikkebollen van slaap. Aldus weddende, zaten zij tegenover elkaar. Toen zeide de Aap: "Zoo Reiger, slaap je al? maar de slimme

Reiger antwoordde: „Neen Aap, ik slaap niet, ik knikte tegen dien visch, daar vóór mij, want ik wilde hem opeten, het was mij alsof ik hem al middendoor gebroken had.“ Zij beiden zaten gehurkt op een omgevallen boomstam, op een zandbank. En de slaap van den Reiger was overgegaan, omdat hij door den Aap was toege-roepen.

En plotseling knikkebolde de Aap weer van den slaap. Toen zeide de Reiger: „Zoo, zoo Aap, gij slaapt al!“ De Aap zeide: „Ik slaap niet, ik schudde er mijn hoofd over, dat deze golven door geen mensch worden voortgestuwd, en toch voortwentelen.“

Toen werden zij beiden weder stil en zaten op den omgevallen boomstam. En zie, daar knikkebolde de Reiger alweer. Toen de Aap dat zag zeide hij: „Zoo zoo, Reiger, gij slaapt reeds!“ De Reiger antwoordde: „Neen Aap, ik heb er mijn hoofd over geschud, dat de billen van den Aap door geen mensch zijn ingedoopt in same, en toch rood zijn!“ En wederom werden zij stil. Plotseling knikkebolde weder de Aap. Toen de Reiger dat zag, zeide hij: „Wel zoo Aap, slaapt ge al?“ De Aap zeide: „Neen, Reiger, ik schudde mijn hoofd over den hals van den Reiger, niemand heeft hem uitgerekt, en toch als gij visschen pikt, kan hij zoo lang uitgerekt worden.“ En weder waren zij beide stil. Het was in 't holst van den nacht, misschien was het reeds 4 uur, toen plotseling de Aap zag dat de Reiger weder knikkebolde van den slaap, want van des avonds af zaten zij bij elkaar, en sliepen in het minst niet.

Toen zeide de Aap: „Ziet ge wel, Reiger, gij gaat alweer slapen, dus zijt gij mijn slaaf.“ De Reiger antwoordde: „Hoe, Aap, wacht er eens, ik heb niet geslapen, maar ik schudde mijn hoofd, want ik verwonderde mij over de Gumutu, niemand heeft ze zwart ge-verfd en toch is ze zwart!“ Toen was het klaarlichte dag geworden het sloeg reeds 6 uur in den morgen.

En terwijl zij aldus weder stil waren, zag de Reiger weder den Aap knikkebollen en zeide: „Zie zoo, Aap, gij hebt zoo straks al de hand op mij gelegd, om mij tot uw slaaf te maken, omdat ik mij verwonderde over de Gumutu, die door niemand is zwart ge-verfd en toch zoo zwart is, maar gij zijt mijn slaaf.“ De Aap zeide: „Wacht eens even, spreekt gij reeds zóó tot mij, alsof ik geslapen had! Ik schudde mijn hoofd over den priem, dien geen mensch heeft gescherpt en die toch scherp is, en dacht er over hoe men hem naderen moet, van links of van rechts.“

En zoo spraken zij elkander tegen. De Aap zeide, dat de Reiger

zijn slaaf was geworden, maar de Reiger zeide, dat de Aap zijn slaaf was. En toen zij beide zoo redetwistten, kon de Reiger het niet volhouden om tegen den Aap te redetwisten, en toen vloog de Reiger plotseling op, omdat het reeds dag was. Die goede ziel van een Aap keek in de lucht, verlangend te weten waar of de Reiger zou gaan nederzitten. Doch de Reiger ging niet zitten, maar vloog op naar den horizon.

IVa. AANTEKENINGEN.

Van humotong geldt 't zelfde, als boven (bl. 394) van tētā-e gezegd is. — dēdua is een gereduplicateerde vorm van dua, die als tweevoud van i sie gebruikt wordt, zie bl. 236. Men gebruikt dezen vorm gewoonlijk als verbindend voegwoord, van twee personen sprekende, die zich in elkaars gezelschap bevinden; de verbindende n komt dan na dēdua, bv. i Andreas dēduan Jakobus „A. en J.“ Komt er nog iemand bij, dan voegt men diens naam gewoonlijk aan met 't drievoud i sire tēllu, gevolgd door de n en den naam, bv. i Andreas dēduan Jakobus, i sire tēllun Petrus „A. J. en P.“ woordelijk: „zij drie, door P.“ Dit gebruik om bij een klein aantal personen het getal er bij aan te geven, door 't gebruik van 't twee- en drievoud der pers. voornaamwoorden, wordt soms nog uitgebreid tot het voegen van de telwoorden, tot 10 toe, bij het meervoud. Zie bl. 239. — De grondvorm van mētataedě, taedě, bet. „strak, gerekt“, bv. tumingang mataedě „strak kijken“. Vandaar de bet. van mētataedě „om het langst“, bv. mět. murung „om het langst duiken, het duiken tegen elkaar rekken.“ — peleşa bet. „handigheid, slimheid“, er staat dus: „en de slimheid van den Reiger antwoordde,“ of: „en verbeeld U de slimheid van den Reiger.“ In 't Jav. is deze constructie een vaste syntactische regel.

Same is de verfstof, die van den bast der rhizophoren (lolaro) wordt gemaakt en die ook als looiwater wordt gebruikt. — Naast ēndadě, maēndadě „lang uitgerekt worden“, komt voor in de zelfde bet. bēndadě, mawēndadě. — kēmpughang zijn de vezels van den aren-boom, waaruit gumutu-touw gedraaid wordt.

Hier maakt de Reiger een toespeling op de haren van den Aap. — *anu* ang is een passieve vorm van *manganu*, in plaats van *ianu*, van den stam *anu*. Over dit woord, zie bl. 252. Men kan het w. w. *manganu* voor ieder ander gebruiken, daar het beteekent: „dinges doen“, hier „maken tot“, zooals uit 't verband blijkt. *Maanu* heeft den zin van „bedoelen“. — *larang* is juist zulk eene aardigheid als *kěmpughang* boven. Hier wordt er schertsend de bek van den Reiger mee bedoeld. — *sagurang* van den stam *gurang* „oud“ met het voorvoegsel *sa* (bl. 138), wordt vriendelijk of medelijdend gebruikt, in den zin van ons: „die goede ziel, die arme stakkerd“, ook wel in zijne eigenlijke bet. van „oudje“. — *pûng* bet. „stam“, zooals ook in de verwante M. P. talen, en overdrachtelijk „begin“. Zie ook 't boven, op bl. 346 gezegde. Met *pûng u ļangi* of *pûng u ļaudě* wordt bedoeld de gezichteinder, waar zee en hemel elkaar schijnbaar raken en die dus zoowel „begin van de zee“, als „begin van den hemel“ kan genoemd worden.

IV.

BIO, PLA I WAHA R. I SETANG.

Humotong pia i Waha r. Setang nempədarendehē kū tawe nēmpētiki arēgan sēhēbi. Tangú i rēdua mēngkate māhungkaiang doke-ewen pukuļē ěnnung bawēllo sarang pukuļē mapuļo hēbi. Kū i rēdua ene mēmpahiang su kēhu. Tangú orase mapuļo, kate sēngkakēllan Setang e, i Waha kai kūkakurung, u kai sen mētētiki. Tangú i Waha e nītatēlliden Setang e su poļoh'-e, r. i Setang nēbera u: "Ĕllangku, i kau, watu i kau kai sen mētētiki!" Tangú i Waha e nēbera u: "Kē! hēdoko, Setang! kapiako manēllid' u iā; d. iā tawe mētātiki, iā kūkakurung kere ini, kai kūkakurung māngēna: "Kēmpughang tawē tau nanina o kawē maitung." Tangú Setang e saŋewe simohō naiang.

Sarəng mēngkate māiang, ěndju kai sen pukuļē mapuļo-ěsa, Waha e mēngkate sēngkianu saŋ kimakurung, u nētiki e wue. Tangú Setang e saŋewe timēmbō si Waha, r. nēbera u: "E! ěllang-ku, i kau, Waha! kuhāe i kau mēkonti, u sen mētētiki!" Tangú i Waha saŋewe nēbera u: "Kē! Setang! kapiako i kau manēllid' u iā, u iā baļinewe kūkakurung mētētiki, iā kai kūkakurung māngēna u: tain kambing tawē tau nēnduļi o kawē maļimbolong." Tangú Setang e nahimangke wue, r. nēbera u: "Ore ěng! tēngadē lai." Bōue' Setang e simohōe wue, kū naiangke. Kutēu i rēdua e mēngkate māiang, ěndju pukuļewe mapuļo-dua, Waha e saŋewe kūkakurung. Tangú Setang e saŋewe timēmbō, r. nēbera u: "Ĕllangku, i kau; u i kau sen mētētiki. Kutēu Waha e saŋewe limendā matane, ěndaĭ nēpēti bōu kūkakurung, d. nēbera u: "Kē, Setang! kapiako manēllid' u iā; baļinewe kūkakurung mētētiki, dokeng kanini kai kūkakurung māngēna." Bōue' Setang simohōewe naiang d. nakiwaļo u: "Apāete wue, pangangēnanu?" Angkūng u Waha, u: "Luā tawē tau mēlaļunggi, o kawē luļunggi." Tangú Setang e saŋewe simohō naiang su 'kēkaianeng-e.

Marēngu, ěndju kai sen masanggidē mamukuļē sēmbau, o i

Waha e mēngkate mēginggen tiki e. Tangú i Setang e saŭewe timēbo r. nanēllidē poloh' i Waha r. nēbera u: „Eute, i kau mamben sen ēllangu, Waha! sen tamakapēdēndilē.” Tangú i Waha e saŭewe limigo, u himēkosē, d. nēbera u: „Kapapiako, Setang!” Tangú Setang e simohəwe naiang d. nēbera u; „Apae wue, Waha! 'pangangēnanu?” Sinimbang i Waha u: „Akū, makāingge sia doken kanini e u, mēngkai mēgingge māngēna, mēnsang haungang bəu kaihi, arau haungang bəu koaneng.” Tangú Setang e nakiwaŭe wue, ute Waha e simimbangke: „Akū, angkūng-e, „larang tawə tau nangēhabē, o kawe mahoro.” Simohə kəpia Setang e r. nēbera u: „Ei! tēngadē lai, o!” I rēdua mēngkate māiang; tangú Waha e semben napia, iha-e, arawe Setang e sen lotahē masaria ene, u Setang e tawə nētētiki, doken bawēllo. Baha e semben tawə pēndang-e mētiki u sen naun bəu māngapidē mētētiki tēntalang i rēdua ēndai māhiang. Tangú i rēdua mēngkate marēngu māiang, kutəu sarəng pukulē lima man bēdang māiang, o Setang e kinahuntikilangke; tangú Setang e tinēmbōngken Baha r. nitēllid-e su ēntana, apid'u niasa su ēntana, r. nēbera u: „Ellangu i kau!” Tangú Setang e tawə nakareə hingid-e apa, kə kai kinauntungang i Waha. Tangú Setang e nariadi ēllang i Waha, sarəwen ini; kai uade Setang e mamben su aŭung i Kə Baha, mēngkai nawoida, i rēdua wəu nēmpədarendehē arəgan sēhēbi tawəu nēmpētiki.

Nahēpusē.

IVb. VERTALING.

De Aap en de Setan.

Er waren eens een Aap en een Setan, die het tegen elkaar uithielden om niet te slapen gedurende een nacht. En zij beiden zaten van 6 uur af in den avond tot 10 uur in den nacht en zij zaten in het woud. En om 10 uur zag de Setan dat de Aap gebukt zat, want hij sliep reeds. En de Setan legde zijne hand op den nek van den Aap en de Setan sprak: „Gij zijt mijn slaaf, omdat gij reeds slaapt.” Maar de Aap zeide: „Ho, wacht eens even met de

hand op mij te leggen; en ik sliep ook niet; aldus voorover zittende, zit ik in overpeinzing hierover: "de gumutu heeft niemand zwart geverfd en is toch zwart!" Toen ging de Setan weder achteruit en zette zich neer.

Terwijl zij voortdurend zaten, het was misschien ongeveer 11 uur, boog zich de Aap plotseling weder, want hij sliep weer in. Toen viel de Setan weder op den Aap aan en zeide: "Gij zijt mijn slaaf, Aap, houd op met liegen, want gij slaapt reeds." Toen hernam de Aap: "Hei Setan, wacht eens even met de hand op mij te leggen, want ik heb mij niet gebogen om te slapen, terwijl ik gebogen zat dacht ik: "geitenkeutels heeft geen mensch gedraaid en toch zijn ze rond!" De Setan geloofde het weer en zeide: "Ja, dat is waar ook!" Daarna ging de Setan weer achteruit en zette zich neer. En zoo zaten zij weder tot ongeveer 12 uur, toen de Aap wederom gebogen zat. De Setan vloog weder op hem aan en zeide: "Mijn slaaf zijt gij, want gij slaapt reeds." En de oogen van den Aap glansden om zoo te zeggen, toen hij zich uit zijn gebogen houding oprichtte en hij zeide: "Ho, Setan, wacht eens even met de hand op mij te leggen; ik heb mij al dien tijd niet gebogen om te slapen, maar ik zat gebogen in overpeinzing." Toen trad de Setan terug, ging zitten en vroeg: "Wat was dan weer uwe gedachte?" De Aap zeide: "De golven rolt niemand voort en toch wentelen ze!" Toen ging de Setan weer terug en zette zich op zijn zetel neder.

Na geruimen tijd, ongeveer bij één uur, waggelde de Aap van slaap; toen vloog de Setan weder op hem aan en greep den Aap bij den nek en zeide: "Zie zoo, nu zijt gij bepaald reeds mijn slaaf, Aap, gij kunt het niet meer ontkennen." Toen keek de Aap wederom met groote oogen rond, want hij schrok, en hij zeide: "Wacht eens even Setan!" En de Setan trok zich terug, ging zitten en zeide: "Wat was dat Aap, waar gij aan dacht?" De Aap antwoordde: "Dat ik van straks af het bovenlijf heen en weer schudde, was omdat ik schuddende dacht of ik zou moeten naderen van de linkerzijde of wel van de rechterzijde." En de Setan vroeg nog verder en de Aap antwoordde: "Omdat de dorens door niemand gepunt zijn en toch scherp zijn!" Wederom ging de Setan achteruit en zeide: "Ja, dat is waar ook!" Zij zaten voortdurend en de Aap was reeds weer opgefrischt, maar de Setan was reeds zeer slaperig, want hij had niet geslapen van des avonds af. De Aap had geen gevoel van slaap meer, want hij had al tusschen de bedrijven door geslapen, terwijl zij daar zoo bij elkander zaten. Langen tijd nu

zaten zij daar, en toen zij om 5 uur er nog steeds zaten, viel de Setan in slaap. Toen vloog de Aap op hem aan en drukte hem met de hand ter aarde, hem tevens over den grond wrijvende en zeide: „Gij zijt mijn slaaf.“ De Setan nu kon geen bedenksel vinden en werd door den Aap overwonnen. Zoo werd dan de Setan de slaaf van den Aap, tot op dezen dag, en men zegt dat de Setan wel zeer onder den Aap zat: hij was tot zijn schade bedrogen, nadat zij het gedurende één nacht met niet slapen tegen elkaar hadden willen uithouden.

IV. AANTEKENINGEN.

Měnsang 'haungang bou kaihi, enz. Hier is de verhaler een weinig in de war en hij tracht dit eenige regels verder te herstellen. Voor de juiste lezing zie men boven, bl. 397. — mangapidě „in 't voorbijgaan doen, en passant meenemen.“ Mangapidě mětiki „tusschen 't andere werk door slapen, onder de bedrijven een dutje doen.“ — kinahuntikilang is van 't infix in ontdaan, een n. w. lijke vorm van mahuntiki „slaperig“, dus kinah. „ingeslapen“ is letterlijk „door slaperigheid overvallen“. Vgl. bl. 129. — Van mawoida is de beteekenis: „door bedrog schade lijden, bedrogen uitkomen.“

V.

BIO PIA I WAHA R. WUALA.

I Waha sasae nangěmpuhe. Kutęu kńg u Wuala e: "Mapia sasae i kadua!" Kńg u Waha e: "Mědea kina i kadua kima." "Ho!" kńg u Wuala e "sasae wue!"

Sarang i řdua su saghe, kutęu i řdua nakaěbae kima. Kńg u Wuala e: "Koatengke kereapa ene, kai nahepes' u watu?" Kńg u Waha e: "Kokokon ľmanu." Ené Waha e sen kăkontine su Wuala e. Ho, Wuala e męngkatewe nangokŋ. Sarang nangokŋ, su pėlahapes' u kima e. Kńg u Wuala e: "I kau kai nangakaľę si si! Pahędo! i kau taku kinaseng." "Ore", kńg u Waha e: "i kau sen mėlewa", ku Baha e męngkatewe timaľang, nariadi liman Buala e, taľimędone e, nasue napentehę. Ho, Wuala e męngkatewe ligha nanahusu Waha e, suapan Baha e sen nakataľang marau. Buala e sen tanakaěba Baha e.

Sarang nararęnae kadodo, kutęu Waha e kai saı nangěmpuhe, rimariş su hamu u pahępa. Sarang kinasilon Buala e, Wuala e męngkatewe timęmbo, nikikine su ľaed-e. Kareau kapelęesan Baha e i sie nębera: "Be, Wuala! i kau waľinewe timęmbo si, kai timęmbo wakŋ." Uté Wuala e namėllŋe. Ené Waha e męngkatewe kimęse su koto u pahępa. Kńg u Waha e: "Buala e kinakontiangke wue!" Ho, taraj dimaki su sęngkalu, natępas' u waľene. Sarang kerenęe, i sie męngkatewe nataraj soľong sasuang-e, nangala busa sęngkalu, wŋ ene i sie męngkatewe sasae nębaľi soľong baľene. Kai naung u Waha e man tawe matarima, batı u mataku u Wuala e. Bŋ mataku saube matarima, batı makatahęndung baľene. Ho, i sie męngkatewe nasasae. Kńg u Waha e: "Baľeku e sŋsimbahę, maeng ia męgėlli u tabea. Maeng tasumimbang, kai Wuala ene." Ho, Waha e męngkatewe nęgėlli u tabea, kńg-e: "Tabea, baľe!" Sęngkėľęndi simimbang. Kńg u Waha e: "Tawe pulu, waľe sumimbang; ene kai Wuala e, sen nęhapa waľeku. Ho!" kńg u Waha e "koae waľenu! Ia mangalıng su waľine." Sęngapan dęngŋ-e Wuala e sen tanakaěba Baha e.

V. VERTALING.

De Aap en de Krokodil.

De Aap ging eens schelpdieren zoeken. Toen zeide de Krokodil: „Laat ons te samen gaan.“ De Aap zeide: „Wij zullen eene reuzenschelp voor voedsel zoeken.“ „Goed“ zeide de Krokodil „laat ons dan naar 't strand gaan.“

Toen zij op de riffen waren, vonden zij eene reuzenschelp. De Krokodil zeide: „Hoe zullen wij doen, het dier is tussehen de steenen geklemd!“ De Aap zeide: „Pak het met uwe handen aan!“ Hier bedroog de Aap den Krokodil. De Krokodil pakte het daarop met zijne handen aan. Zoodra hij dit gedaan had, werd hij door de reuzenschelp gekneld. De Krokodil zeide: „Gij hebt mij bedrogen! wacht! ik zal u opeten.“ „Ja“, zeide de Aap, „gij gaat mij al likken“, en de Aap vluchtte daarop heen, waardoor de hand van den Krokodil, al zijne vingers, werden afgekneld. Daarop zette de Krokodil vlug den Aap na, maar de Aap was reeds ver weg gevlucht. De Krokodil kon den Aap niet meer vinden.

Na verloop van eenigen tijd ging de Aap weder visschen, en ging op de wortels der rhizophoren staan. Toen de Krokodil dit zag, viel hij hem terstond aan en beet hem in zijn poot. Dank zij de slimheid van den Aap, zeide deze: „Nu, Krokodil, gij valt mij niet aan, gij valt een rhizophoorwortel aan.“ Toen liet de Krokodil los en de Aap sprong daarop in den top van een rhizophoor. De Aap zeide: „De Krokodil is weer door een leugen beet genomen.“ Daarop sprong hij van den eenen boom op den anderen en ging recht op zijn huis aan. Hierop ging hij naar zijn tuin en haalde de vrucht van een pisangboom, daarna ging hij naar zijn huis terug. Doch het hart van den Aap was maar niet gerust, omdat hij bang was voor den Krokodil. Na bevreesd geweest te zijn, werd hij weder rustig, als hij zich zijn huis herinnerde. Nu, hij ging er maar heen. De Aap zeide: „Mijn huis antwoordt, wanneer ik het groet. Wanneer het niet antwoordt, is het de Krokodil.“ Daarop groette de Aap en zeide: „Dag huis!“ Plotseling kwam er antwoord. De Aap zeide: „'t Is niet zoo gek (zoo iets gek gebeurt er niet), dat een huis antwoordt; dat is de Krokodil, die is mijn huis reeds komen bewaken. Welnu“, zeide de Aap „maak het tot uw huis, ik zal verhuizen naar een ander.“

Eenigen tijd lang kon de Krokodil den Aap niet meer vinden.

V. AANTEEKENINGEN.

Dit verhaal is voor 't eerst uitgegeven door Dr. Riedel en te vinden op bl. 10 van de boven (bl. 322) aangehaalde verzameling.

— De bet. van ěmpuhe is „schelpdieren en kleine visschen vangen, met een stokje en een kleine fuik (sakuhĕ) op de koraalriffen (saghĕ), vandaar wordt 't ook mangĕnsaghĕ genoemd. Dit geschiedt in de plassen, die bij eb in de riffen achterblijven.

— De kima is de bekende reuzenschelp, (*tridacna gigas*), waarvan de grootste soort op Sangir als varkenstrog wordt gebruikt.

— Over de uitdrukking sarang — su, zie boven bl. 360. — suapa, zie boven bl. 353. — sĕngapa „een wat, een iets, een weinig.“ Sĕngapan dĕngĕ is hier „langen tijd.“

VI.

BIO PIA BAHA R. WUALA.

Kuteu kûng u Wuala e: "Mahi, i kite m̄sasulung u kakēpaŋ' u taune!" Kûng u Waha e u: "Ho! riq̄ello i kite m̄sombang su apeng." Manu e wuh̄ye s̄ngkakuku, Baha e simēbangke su apeng, m̄ngkatewe n̄lita apeng e w̄ou pondole s̄mpot̄o sarang pondole s̄mpot̄o, b̄oue' naiang t̄a k̄endi-e. Maŋukade o, rim̄ent̄ae wuala e, m̄ngkatewe nah̄eping, laud̄e e. Kûng u Wuala e: "Kate! suapa, ringang-u e?" Kûng u Waha e u: "Kai sen tanakak̄edang nah̄edo; k̄el̄awe laed-e; tamai apeng napene u ėnna u ŋaed̄e!" Kûng u Wuala e: "Kai suapa, waŋenu e?" Kûng u Waha e: "Wawa apeng s̄mbau e."

S̄ngkariq̄elone Waha e nanḡempuhe. D̄udaŋengke su moad̄e e, s̄ngk̄el̄end̄ie nit̄emb̄ong u Wuala. Kûng u Waha e: "O, n̄esaŋa! i kau tawe nan̄embo wiŋku, kawe tim̄embo pah̄ēpa." Nam̄elloe wue, Wuala e. Baha e m̄ngkatewe tim̄aŋang, d. n̄ēbera: "Sua-pawu'? kinaakaŋ! i Wuala e." Kuteu u Waha e nakoŋ solong ŋantang. Nawaŋe waw̄ello. Kuteu sar̄ang masanggid̄en baŋe, Waha e m̄ngkatewe kimui; kute taw̄eu simimbah̄e. Baha e n̄ekoŋewe kontine: "Baŋeku e sidutu s̄simbah̄e bue; arawe ĩni ut̄e kawe tasimimbah̄e: piŋ Buala ėnd̄iu." Ho, n̄esaŋewe kimui, tanḡu simimbah̄e. Kûng u Waha e: "T̄a b̄eke pinintu, waŋe m̄b̄ēbera; Wualae w̄ue, ene!"

Baha e m̄ngkatewe tim̄aŋang su ŋiang. Kuteu kai n̄sombang u Setang. Kûng u Setang e u: "Mahi, i kadua m̄bataru!" Kûng u Waha e u: "Ho! m̄bataru kerea?" Kûng u Setang e: "M̄bataru i kadua tam̄etik̄i, t̄ellu h̄ēbi. Isain m̄etik̄i, māellang." Kûng u Waha e: "Ho!" Tanḡu i r̄ēdua n̄batar̄ue. Kuteu masanggid̄e kāel̄onge, nap̄ep̄ae, Waha e. Kûng u Setang e: "I kau ėllangu!" Kûng u Waha e: "Kapia! Iŋ kai nawatang u kai m̄anḡenna." Kûng u Setang e: "Kai m̄anḡenna kerea'?" "Kai m̄anḡenna u: Kumpughang e apawe t̄a tau nanina, o kawe mitung." Kûng u Setang e: "T̄engad̄e, ėng!"

Su karua hëbine Waha e kinahuntikilangke wúe. Kûng u Setang e: "Ene, i kau ëllangku!" Kûng u Waha e: "Ia baġinewe mëtëtiki; ia kai mąngënną." Kûng u Setang e: "Kai mąngënną a'?" "Ia kai mëtëtimbang, u ġarang u humberia e tawę tau nangëhabę, o kawę mahoro." Kûng u Setang e: "Tęngadę lai!" Su katëllu hëbine Setang e nawatangke. Kûng u Waha e: "I kau ëllangku!" Setang e nakawerawen a'! — I sie nakoą ëllang u Waha e.

Nahëpusę.

VI. VERTALING.

De Aap en de Krokodil.

De Krokodil zeide eens: "Kom, laat ons de hoeveelheid onzer onderdanen met elkaar vergelijken." De Aap zeide: "Goed, morgen vroeg zullen wij eene ontmoeting hebben op het strand." Bij het eerste hanengekraai ging de Aap naar het strand en betrad het strand van het eene eind tot het andere; daarop ging hij stil zitten. Des morgens vroeg kwamen de Krokodillen; de zee was er door afgesloten. De Krokodil zeide: "Wel, waar zijn uwe gezellen?" De Aap zeide: "Die konden het wachten niet meer volhouden; zie maar hier hunne pooten, het strand hier is vol van hunne voetsporen!" De Krokodil zeide: "Waar is uw huis?" De Aap zeide: "Daar ginds, op het andere strand."

Des anderen daags ging de Aap schelpdieren visschen. Op de landtong loopende, werd hij plotseling aangevallen door den Krokodil. De Aap zeide: "Wel, gij zijt mis!" gij valt mijn been niet aan, gij valt een rhizophoor aan." Toen liet de Krokodil los. De Aap ging terstond op de vlucht en zeide: "Wat zou het wel? de Krokodil is beetgenomen." De Aap begaf zich daarop naar den tuin. Hij kwam terug toen 't avond was. En toen hij zijn huis naderde, riep de Aap, doch niemand antwoordde. Daarop verzond de Aap een leugen: "Mijn huis antwoordt altijd, maar nu antwoordt het niet; waarschijnlijk is er een Krokodil." En daarop riep weer en er kwam antwoord. De Aap zeide: "Er is geen verhaal

of gelijkenis van, dat een huis spreekt; 't is zeker weer de Krokodil!"

De Aap vluchtte daarop naar een hol en ontmoette een Setan. De Setan zeide: "Kom, laat ons wedden!" De Aap zeide: "Goed, hoe zullen wij wedden?" De Setan zeide: "Wij zullen wedden om drie nachten lang niet te slapen. Wie slaapt wordt slaaf." "Goed" zeide de Aap. Daarop gingen zij beiden wedden. En, toen het bijna dag was, viel de Aap er bij neer.

De Setan zeide: "Gij zijt mijn slaaf!" De Aap zeide: "Wacht eens, ik viel om van het nadenken." De Setan zeide: "Waarover dacht gij dan na?" "Ik dacht: de gumutu is iets dat niemand zwart geveerd heeft, en toch is zij zwart!" "Het is waar ook", zeide de Setan.

Den tweeden nacht werd de Aap weder door slaap overvallen. De Setan zeide: "Nu zijt gij mijn slaaf!" "Ik slaap niet", zeide de Aap, "ik denk na." "Waarover denkt ge na?" zeide de Setan. "Ik peins er over, dat niemand de dorens van den sago-palm heeft gescherpt, en toch zijn ze scherp." "Dat is waar ook," zeide de Setan. Den derden nacht viel de Setan er bij neer. De Aap zeide: "Gij zijt mijn slaaf!" Wat kon de Setan daartegen zeggen! Hij werd de slaaf van den Aap.

E i n d e.

VI. AANTEKENINGEN.

Dit verhaal is eene kleine verzameling van streken door den Aap uitgehaald, waarvan er twee in de vorige verhalen (IV en V) voorkomen. Ik heb het daarom hier laten volgen.

I kite mēsasuḷung, enz., woordelijk: "Wij zullen ons met elkaar vergelijken in menigte des volks." — manu sēngkakuku is eene aanduiding van den tijd van ongeveer 3 uur 'snachts. — mēlita is zeker een bijvorm van mēlinda "treden", terwijl lita bepaald voor "leem treden" wordt gebruikt. — laudë e nahëping is een gewone uitdrukking om eene groote menigte schepen, visschen en derg. aan te duiden. De bedoeling is: niemand

kan er meer tusschen door varen, zoo vol is de zee er van. — sēmbau e, voor de vertaling, zie Sang. Spr. bl. 233.

Lantang is een tuin dien men in 't binnenland heeft en dus niet bij 't huis, dat bij de kust staat. Vandaar dat de Aap eerst 'savonds thuis komt. — simbahë is „antwoorden op geroep“, simbang op eene vraag. Zie bl. 29.

Mëbataru heeft tot stam het Mal. bërtaroh „inzetten, wedden“, naar de Moluksche uitspraak. — mawatang is worden als een batang (omgevallen boomstam). — larang u hambia tegenover kumpughang, zie boven, bl. 400.

VII.

BIOPI A I WAHA RĒDUAN UBĀ.

Tangú kai piā i Waha rēduan Ubā; kŭ i rēdua e mētētātaniwe wałene. Kutēu sēnsuļe i rēdua e kai nēsombang. Ené kai lai piā dehan busā. Tangú sarētāu i Waha e nakasilōe rehan busā ene, ute i Waha e ghimighile si Ubā, bawerane: "Mahi, anu! i kadua ren mēsuang u rehan busā i kaduda." I Ubā simimbang u: "Endai man sēngkalu uté, anú?" Angkûng i Waha u: "Ēbŭe anu!" Tangú i Ubā e mēngkatewe namangkan kakuda. Angkûng i Waha u: "Si siā, anú, koto-e atŭ ěndai e sen piā daung-e, kŭ kate manguntang kadidi, sen mēbua." Ho angkûng i Ubā e "Anŭe si kau; si siā e wawae pungene, manjen marēngŭ mēbua. Ené i Waha e mēngkate nikahēluaseng, batŭ u si sie ěndai sen piā daung-e kŭ i sie nēberae: "Si siā e isuang su sēlêng, ipakisilo su sumasēllo e." Angkûng i Ubā u: "Si siā e isuang su rēllahēku, mēdeā u iā matatanabe makasilo apan kałasēllo."

Kutēu i Ubā e sēngkakarumaheng-e natamaie mētētiwo si Waha e, apidēbe kŭkakēlla busā i Waha e. Tangú i Ubā e nēsēmman Baha e su raralengang e sen mētiwo wusa-e. Angkûng i Ubā u: "I kadudako anu! mētiwo wusa-u e." Kutēu wusa i Waha e, kai nahēgu, sēngkakēlla. I Waha e nēberae u: "Iro e anu, Ubā! busaku ěndai kai nirotiang u sumasēlle, watŭ u kai rimuļon apa raung-e keren kahēbunge." Marēngŭ-dēngŭ mēngkai 'pēpahēdông, uté si Ubā e nēbuae." Kutēu i Waha e sēngkaļēndjiewen nasongo suanun Ubā d. nēberae: "Iā e, si kau ěndai semben ikapēndotong." Kutēu i Waha e napuļewe soļong bałene, arawe su sēngkariļelone i Ubā e sen mēnēnaung mangala buan busā-e, kutēu i Waha e sen makaēnna u i Ubā sen mēndotong, ute roken maļukadē i Waha e sen dimēnta, kutēu man nēsēmman u Ubā mangala busā-e. I Waha e nēberae: "I kadudako, anu!" Mēdēdarendehē u i rēdua. Angkûng i Ubā u: "Iā kawē, mawī e, batŭ kawē sasuangku. Tanakarendehē si Waha e, i Waha e nawīe su koto-e, hēdo rimēllusē u nasuen kânge, wusa e; uté kinaakaļengke, i Ubā.

Nahēpusē.

VII. VERTALING.

Verhaal van de Twee Apen.

Er waren eens twee Apen en die beiden bewoonden ieder hun huis. Eens op een keer ontmoetten zij elkaar. En daar was ook een pisang-stek. En met dat de eene Aap dat pisang-stek gezien had, sprak hij af met den anderen Aap, aldus: "Komaan, vriend, laat ons elk een pisang-stek poten." De andere Aap antwoordde: En daar is er maar één, vriend!" De eene Aap zeide: "Trek het maar uit, vriend!" De andere Aap groef het toen met een wiedmes uit. De eene Aap zeide: "Voor mij is de top, omdat daar al bladeren aan zijn, en het na slechts weinig wachters al vruchten geven zal. "Goed", zeide de andere Aap "neem dat voor u, voor mij zij dan maar het benedeneind van den stam, al duurt het dan ook lang eer hij vruchten krijgt." De eene Aap was daarop in zijn schik, omdat het zijne al bladeren had en hij zeide: "Mijn stuk zal ik planten aan den weg, om het te laten zien de voorbijgangers." De andere Aap zeide: "Het mijne zal ik planten op mijn erf, opdat ik het steeds iederen dag kan zien."

Twee dagen daarna ging de andere Aap een bezoek brengen aan den eenen Aap, tevens willende diens pisang bezien. En de andere Aap ontmoette op den weg den eenen Aap, die reeds op weg was om naar zijn pisang te gaan zien. De andere Aap zeide: "Vriend, laat ons beiden naar uwen pisang gaan kijken." En ziet, de pisang van den eenen Aap was verdord.

De eene Aap zeide: "Ach, vriend Aap, mijn pisang is betooverd door de voorbijgangers, omdat zij begeerig waren naar iets waarvan de bladeren zoo dicht waren." Na een geruimen tijd wachters, kreeg het gedeelte van den anderen Aap vruchten. En daar kwam de eene Aap op eens weer aan huis bij den anderen Aap en zeide: "Ach, van de uwe kunt gij reeds genieten." Toen ging de eene Aap naar zijn huis terug, maar den volgenden morgen, toen de andere Aap van plan was de vruchten van zijn pisang af te halen, toen begreep de eene Aap, dat de andere Aap er van zou genieten, en vroeg in den morgen kwam de eene Aap reeds aan, en kwam den anderen Aap tegen, die zijne pisangs ging plukken. De eene Aap zeide:

„Laat ons beiden 't doen, vriend!“ Nu gingen zij twisten. De andere Aap zeide: „Ik ben het, die er in zal klimmen, omdat 't mijne planting is.“ Hij kon het niet winnen van den eenen Aap; deze klom in den top en kwam er pas af, toen hij alle pisangs had opgegeten, zoodat de andere Aap bedrogen was.

E i n d e.

VII. AANTEKENINGEN.

De baha is de ongestaarte aap van Celebes, de uba is de langgestaarte aap. Beide woorden zijn waarschijnlijk van éénen stam: *uba*. *Uba* wordt ook gebruikt als eigennaam van iederen aap, om hem er bij te roepen en te noemen, zooals *bokə* voor varkens, *mingkə* voor katten, enz. Dit verhaal herinnert weder aan het onderwerp der boven (bl. 348) aangehaalde verhandeling van Prof. Kern: *The Tale of the Tortoise and the Monkey*. Toch is het mij niet gelukt het verhaal, zooals het daar is gegeven, volledig in 't Sangireesch terug te vinden. Vgl. ook „*the Rat and the Rail*“ in Codrington's *Melanesians*, N° 3. — *deha* of *anə u wusə* worden de loten genoemd, die naast den pisang-boom uitspruiten en de soort voortplanten. — *sarəṭə* is het Skr. *śṛta*. — *kaduda* is juist zulk een verfraaide vorm van *kaḍua*, als *badu* en *buda*, zie bl. 234. — *manguntang* „wachten“ is meer Tabukansch; het Mang. zegt *mahədo*. — *si siə e*, *si kau e* zijn de uitdrukkingen voor „de, het mijne, uwe“ enz.

Nahəgu. De eene Aap had niets dan het bovenste stuk met den bladkroon, van het pisang-spruitje, en dit kon natuurlijk geen wortel schieten. — *rimuḷo*, Praet. Perf. van *duḷo* „speeksel“, waarvan *du muḷo* „watertanden, begeerig zijn naar“. Deze begeerte zou de voorbijgangers er toe gebracht hebben, tooverspreuken of booze blikken tegen het begeerde voorwerp te richten, waardoor het verderven moest. — *su anu*, zie bl. 278.

VIII.

BION DATU R. WOKI I SIRE TELLU TALAHUSE D. WAHA R. SOAHA.

Tangú piä Datu r. Woki piä ahus' i rëdua esë. Tangú angkûng u Woki e: "I kite-ëllu ren taraj mëndenö." Ho, nataraje. Saraeng sen su ake, tangú rariö e nipëllöe su wowon batu. Saraeng i rëdua sen mëdëndeno, kutëu kai piä Baha nangaļa dariö e, kai Ratu r. Woki e wëga wue. Tangú rariö e nipatëen Baha e, woue' nikiņa-e.

Saraeng sen böu nëndeno, tangú nakasilöe rariö e sen tadje, taraje rimaļingara soļong koto u kalu, kutëu nakasilöe u rariö e kai 'këkinaseng u Waha e. Tangú nasusäe, i rëdua. Tangú i rëdua mëngkate süsangı. Kutëu kai piä Soaha. Kûng u Soaha u: "I rua kai süsangı u apa?" Kûng u Ratu e: "Kai süsangı u anaku, kai nikiņa u Waha, ku ia man tamakahëngang, mënsang taku baļisang kerea'." Kûng u Soaha e: "Iako mangakaļë; i kau abe kasusa." "Ku kai akaļë kerea'?" Kûng u Soaha e: "Datu e pëkonti pëtum-pate." Tangú angkûng u Woki e: "Kai mëkoā kerea'?" Kûng u Soaha e, u Ratu e pëpakeang, mase raļoka, arawe Woki e sangı pakaiļa.

Saraeng süsangı, kutëu Waha e rimëntäe r. nakiwaļöe: "I kau kai süsangı u a', Wawu?" Kûng u Woki e u: "Kawingku kai nate. Kamagengu wotonge, pauliko su Ratun kamene e!" Ho, Waha Ratu e mëngkate nakikomol'u kaļawou waha e. Kûng u waha e u: "Kai nëtëmpugë kereapa, Tuang?" Kûng u Ratu e: "I kite kai sasae soļong soa e, mëļëbing u Ratu e." Kutëu piä baha sëmbau daļaki nëbera: "E, kapia-kai mangakaļë!" Kûng u Ratun baha e: "Pateko, apa ëndaı daļaki e!" Mëngkatewe timaļang, pirua!

Ho, nasasaee, i sire këbj. Arawe Soaha e nëhëpingke waļe e, apan ļohang-e, r. nëbera su Ratu ëndaı dıdaļoka e: "Mageng ia sen nëkumbaedë, ute pakariahë, Tuang! u sen natëmpugë, ku pakaiļgha mëbangung." Ho, nasuee narangeng, Boki e mëngkate

ghimunggui, wawerane: „Ia kai itëntang si sai!“ Kûng u Ratun baha e: „Itëtëntang si sia, Bawu!“ O, sarəng patiku baha e nasue narangeng, kuteu Waha ralaki e tawe rimangeng, kaiso mēngkai mēbēbera: „I kamene kai 'lëakaleng!“ Kai Ratun baha e tawe nahimang. Kûng u Soaha e u: „Tukadë e pakasueko hëping, lukadë! madirin pia makasilo si kite.“ Ho, nasueen hëpinge, patiku lohang-e. Kûng u Soaha e: „I kite den mēnalang mēkumbaedë!“ Kûng u Ratun baha e: „Ho!“ Kûng u Soaha e u: „Ia kai tingihëku kadodo; mapia ia mawu su paha.“ Ho, nawie. Baha e wëgawen i sie kai sen mangakalë. Tangü Soaha e nangumbaede, wawerane: „Pakarariahie, Tuang! sen nasue nahëping! Pëbangungke, sēmbëka peda, sēmbëka pafo-pafo, Tuang!“ Ho, Ratu e mēngkatewe nëbangung, boe' namëbasë, ku tawë lëmbene sarang sēmbau, man nasue nate, waha e; lëmbene man tuljewen sēmbau tarimangeng e. Sarəng nasuen potoe apan su wale e, utë i sie nēbera: „Ene! ia sen manau, u kai mangakalë; kaiho tawe nahi-mang, kû!“

VIII. VERTALING.

Verhaal van den Koning, de Koningin, hun kind,
den Aap en de Hagedis.

Er waren eens een Koning en eene Koningin, die een zoon hadden. Eens zeide de Koningin: „Laat ons met ons drieën gaan baden.“ Toen gingen zij heen. Terwijl zij in 't water waren, zetten zij het kind op een steen. Toen zij beiden aan 't baden waren, haalde ineens een Aap het kind weg, doch de Koning en de Koningin wisten het niet. De Aap nu doodde het kind en at het daarna op.

Nadat zij gebed hadden, zagen zij, dat het kind er niet meer was; zij keken naar den top van een boom, en daar zagen zij, dat het kind door den Aap werd opgegeten. Toen waren zij beide bedroefd. En zij beiden weenden zeer. Toen was daar eene Hagedis. De Hagedis zeide: „Waarom weent gij beiden?“ De Koning zeide:

"Wij weenen om mijn kind, 't is opgegeten door een Aap, en ik begrijp niet hoe ik daarover wraak zal nemen." De Hagedis zeide: "Laat mij eene list verzinnen, wees gij niet bedroefd." "En wat voor eene list?" De Hagedis zeide: "Laat de Koning zich houden, alsof hij zich zelven gedood heeft." De Koningin zeide: "Hoe zal hij dat doen?" De Hagedis zeide, dat de Koning zich moest aankleeden, en daarna gaan liggen, en dat de Koningin hevig moest weenen.

Terwijl zij weende, kwam ineens de Aap daar aan en vroeg: "Waarover weent gij, Mevrouw?" De Vorstin zeide: "Mijn gemaal is overleden. Wanneer gij kunt, zoo boodschap het uwen Koning." Daarop liet de Apenkoning alle Apen komen. De Apen zeiden: "Waarom hebt gij ons verzameld, Heer?" De Vorst zeide: "Wij zullen naar beneden gaan, naar de stad, den Koning begraven." Toen was daar een ellendig er uitziende Aap, die zeide: "Past maar op, 't kon zijn, dat zij u beet nemen." De Koning der Apen zeide: "Doodt dien ellendigen." Toen vluchtte het arme dier.

Daarop gingen zij allen naar beneden. De Hagedis echter had alle openingen van het huis gesloten en zeide tot den Koning, die daar lag: "Wanneer ik ga zingen, zoo maak u gereed, Heer, want dan zijn ze al verzameld, en sta dan spoedig op." Toen zij allen naar boven waren gegaan, hief de Koningin een weeklacht aan, zeggende: "Aan wien zal ik worden achtergelaten!" De Koning der Apen zeide: "Aan mij wordt gij achtergelaten, Mevrouw!"

Toen alle Apen naar boven gingen, ging de ellendige Aap niet naar boven, maar zeide: "Gijlieden wordt bedrogen!" Doch de Koning der Apen geloofde het niet. De Hagedis zeide: "Sluit al de deuren, wachters, opdat niemand ons zien kunne." Daarop werden alle openingen gesloten. De Hagedis zeide: "Laat ons spelen en zingen!" "Goed", zeide de Koning der Apen. De Hagedis zeide: "Ik heb eene zwakke stem; 't zou goed zijn, dat ik op de rookvlivering klom." Zij klom er op. De Aap wist niet, dat zij eene list gebruikte. Daarop zong de Hagedis een lied, zeggende: "Maak u gereed, Heer, alles is gesloten! Sta op, in de eene hand een houwer, in de andere een werpstok, Heer!" Daarop stond de Koning op en sloeg in de rondte, en er bleef geen enkele aap over, zij allen, de apen, stierven; die overbleef was slechts de eene die niet naar boven was gegaan. Toen allen die in 't huis waren, geslacht waren, zeide hij: "Zie, ik zeide het al, dat men bedroog, maar, ze hebben mij niet geloofd."

VIII. AANTEKENINGEN.

Tal₁ahusë is samengesteld uit taha (bl. 77) en ahusë. Over de afwisseling van l met h, waar twee opeenvolgende lettergrepen met h zouden beginnen, zie bl. 51. Ahusë is het hooge woord voor ana; het bet. eigenlijk „opvolger“, vgl. mangahusë. Bent mengahus „verwisselen“. — i kitë ëllu, zie bl. 238.

Masusa is een Sang. vorming van 't uit 't Mal. overgenomen susah. — Soaha is de leguaan, een groote hagedis, die in 't Mol. Mal. soa-soa heet. — mëkonti dient hier als hulpw.w. „liegen, valschelijk voorgeven te, doen alsof“. Daarom heeft het hoofdw. ook den Imperatief-vorm. — Botonge is, zooals bl. 187 is gezegd, het woord dat den concessief omschrijft, doch 't heeft ook wel eens de bet. van „kunnen, mogelijk zijn“ die daaraan grenst. — tëmpugë is een bijvorm van tampung, met een andere eindlettergreep. Andere voorbeelden, zie bl. 28. — mëkumbaedë (ook mangumb.) bet. „een kakumbaedë zingen.“ Dit is een soort van lofzang of heldenzang, bij doodenfeesten of offerplechtigheden in gebruik en slechts door mannen gezongen. — bëbasë (mam.) is gewoonlijk „het hooge gras of de kleine struiken in een tuin afslaan, om hem van dat onkruid te zuiveren.“ De grondbeteekenis is „geheel en al, tot het laatste toe vernietigen.“, vgl. Jav. bebas.

IX.

BIO PIA KAMBING D. WAHA.

Ené i Waha e kai səsəlle. Kuteu kai pia Kambing səntahanakeng su liang; ku Kambing e kai manəpa. Kuteu Waha e kai nəbera, u Kambing e kai mēdədohang. Kūng-e: "I kau mahunə kai mēdədohang siə e!" Kūng u Kambing e: "Iə mangampung, Baha! i kami tahana tawe mēdarohang." Kūng u Waha e: "I kamene tawe makapədəndilə! man mēdədohang, əndaiəbe tutaɭimoadə." Kūng u Kambing e, "Məngkatewe wahasan kami." Kūng u Waha e: "Pa-hədo, i kau taku ikaləkə su Ratu e." Kūng u Kambing e: "Məngkate pangaləkə!"

Ho, məgəgəgutəe, Waha e namokəe: "Əndaung su tənɡon kamene, kaɭawou Mawu Wəbato, ɭəmbone i Tuang Datu, su wowone kate Hukumang! iə kai nəbawa si Kambing sire tahana: kai nədohang!" Kūng u Wəbato e: "Ene, Kambing! uade i kau kai nədohang si Waha e!" Kūng u Kambing e: "Tala, məngkatewe modon kami!" Tangú naputusə, u i Waha nasala; salane məkasitirə dua əllo, mēhəntud'u himang. Sarəng i Waha e nahurung, kuteu kai nakaəbu kima səmbau, kuteu i sie məngkatewe nəndau, enə nikətungken kima e; sarang ɭimanabə, saghe e, limane e məngkai makakətung. Sarang naraɭung, nadeho nate, i Waha e; ho, nahəpusə!

IX. VERTALING.

Verhaal van de Geit en den Aap.

De Aap ging eens langs het strand. En daar was een Geit met hare jongen in eene grot, en de Geiten waren aan 't kauwen. Toen

zeide de Aap, dat de Geit hem uitschold. „Gij scheldt mij dus uit!” zeide hij. De Geit zeide: „Ik vraag vergeving, Aap! ik en mijne jongen, wij schelden niet.” De Aap zeide: „Gijlieden kunt het niet ontkennen! gij scheldt werkelijk, daar gij zoo mommelt.” De Geit zeide: „Dat is maar eene gewoonte van ons.” De Aap zeide: „Wacht, ik zal u aanklagen bij den Koning.” „Klaag maar!” zeide de Geit.

Terwijl zij aan 't procedeeën waren, riep de Aap uit: „Hier voor ulieder aangezicht, Heeren Rijksgrooten, bovenal Mijnheer de Koning, boven wien nog slechts het Oordeel staat! heb ik gebracht de Geit en hare jongen: zij hebben gescholden!” De Rijksgrooten zeiden: „Gij hoort het, Geit, men zegt dat gij den Aap uitgescholden hebt.” De Geit zeide: „Nee, dat is zoo onze manier.” En de beslissing was, dat de Aap ongelijk had; zijne straf was, om twee dagen kwartier-arbeider te zijn, en koraalsteen aan te dragen. Toen de Aap dook, vond hij eene reuzenschelp; hij greep met de hand er in, en werd daarop geknepen door de reuzenschelp; totdat de koraalriffen door den vloed bedekt werden bleven zijne handen vastgeklemd. Toen het water hoog kwam, stierf de Aap ten slotte, en nu is het uit.

IX. AANTEKENINGEN.

Sëlle (sum.) is „langs de kust of het strand te voet van de eene plaats naar de andere gaan”. Sëlécng of sëlácng of sasëlêng is de weg langs de kust. — sěntahanakeng, van anə met 't voorvoegsel taha, 't achtervoegsel eng en daarvoor nog 't voorvoegsel sě*. — dëndilě (měd.) „ontkennen” is waarsch. een geredupliceerde vorm van den stam dilě, het algemeen gebruikelijke ontkenningwoord in de Filippijnsche talen. Zie verder bl. 181. — ikalákě is eene passief-vorming van kalákě, 't Holl. „klacht”, dat in 't Sang. alleen „aanklacht” beteekent. Het heeft het Holl. accent behouden. — Ēndaung su těngon, enz. is de gewone aanhef

eener aanklacht. Met *hukumang* wordt waarschijnlijk wel een gods-oordeel bedoeld, zooals bv. ook in N^o. XIa vermeld wordt en dat vroeger werd aangewend, als de beslissing niet te geven was. — *modo* is 't Holl. „mode“ uit het Mol. Mal. overgenomen; men gebruikt gewoonlijk 't Skr. Mal. *bahasa*.

X.

BIO PIA I WALAWO, I URANG, I LIPANG, I MELLE. I KASILI, I RARAHUNG, I RANSILANG.

Tangú i sire ene kai nĕgaghighilĕ simenggō, kŭ nanaha sakaeng i sire tuwu-wĕse. Sarang nasuen tahane, nĭbawoĭeng soĭong baĭe, nĭkakoā i sire; woue' saraeng nasuen koāe, tangú i sire nĕpaparentan sinasā d. ĭurang i sire, r. nĕmpanondo apidĕ nĕlurang. Tangú saraeng boeten nĕlurang, i sire nĕmpĕsake r. nĕhĕngkase waĭango, napatiraĭang namundaĭĕ. Ené manganguĭing-e i Waĭawo. Tangú saraeng i sire napĕllo su ĭoange, i Waĭawo kai narou; tangú i sie mĕngkatewe nĕlikosĕ nanuwu, kŭ i sire waĭine e wĕga wue. Bōu ene angkŭng i Waĭawo: "Sakaeng i kite e kai nahĕpi (nabĕka)!" Tangú i sire nangambangke sakaeng e, kaiho mau tanikaambangeng u sĕga e man kaĭaĭawo-e. Sarang tanikaambangeng i sire, ené niwonohe su ĭoange. Bōue' i Waĭawo e taraĭe kimalang soĭong duĭunge, arawe i Mĕlle nakatĕlla, i Lipang nakakalang, i Kasili nakakalang, i Urang nakakalang, arawe i Rarahung niwonohĕ, i Ransilang niwonohĕ. Tangú saraeng i sire narĕnta su ruĭung-e, i sire mĕngkate maiang su wowon batang; tangú angkŭng i Waĭawo u: "Dingang i kite dadĕ niwonohĕ e, rakoko sasae urungen duan-katau!" Tangú sasae e kai i Lipang, d. i Kasili. Bōu ene ĕndaĭe nawawa soĭong duĭunge, kŭ bodanben biahĕ, pirua!

Tangú i sire kĕbi e mĕngkate maiang. Ené angkŭng u sĕng-katau: "Dakoko pĕdorong putung, Urang!" Ho, i Urang e nataĭe rala baĭen Tau Maghurang e. Sarang narĕnta, i sie tawe makarangeng batu kai tĕmbaĭatung mararau. Tangú Tau Maghurang e nakiwaĭoe: "I sai, kai, wawa su rĕllahĕ e?" Angkŭngben Urang u: "Kai iā, Bawu!" Nakiwaĭoe Tau Maghurang e: "I kau kai soĭong apa, Urang?"

"Kai nĭdaroloh' i sire radĕ e iapĕdĕdorong putung."

Angkŭngben Tau Maghurang u: "ĕndaĭe rangeng!"

Tangú taraĭewe rumangeng, tawe makarangeng. Tau Maghurang

e nĕberae: "Katanae sene; ia mangonggo." Saraeng nangonggo, tawe nĭlaonggo su ĩman Urang e, kai nĭtatĕtuhĕ su wadang-e; tangú mĕngkatewe nahamu, pirua! r. naten loso. Arawe i sire rade su apeng e mĕngkai mahĕdo, kai tate rumĕntan putung e, i Urang e. Tangú sĕngkatau e nĭdarolohe niapĕniata si Urang e. Kutĕu sĕngkarumating-e i Urang e kai sen ta singongone. Tangú wou ene i sie mĕngkatewe sasae nĕhabarĕ u: "Dala ringang i kite e kai nipaten, Tau Maghurang e." Tangú i Waławo e nĕberae: "Bai, i kite tarai mangalo Tau rala Maghurang e." I Waławo nĕbera u: "Ia su kuĭ u ĕmme." Angkŭngben Lipang: "Ia su kelen aĕe." Angkŭngben Mĕlle: "Ia su awun dapuhang." Angkŭng i Ransilang: "Ia su tĕmbalatung." "Arawe ia" angkŭngben Kasili e "su rĕllahĕ." Tangú i sire nĕkoā kerene.

Boue' saraeng nahĕbi, nĕndikŕen soło, Tau Maghurang e. Sarang boeten nĕndiko u soło e, i sie kimāng; sarang nasuen kĕng e, nipate soło e, ku i sire mĕngkai marĕmmasĕ: darahung e su saĭipi (darĕndung). Tangú saraeng lawŕe hĕbi ('kĕkałoarane), Waławo e nĕberae angkŭng: "Dĭ, dĭ, dĭ!" Tau Maghurang e manontong saĭipi e, masusu u Rarahung e; tangú surang nasusu, nĕdeae putung pangutu Baławo e. Sarang mangala, i Mĕlle mĕngkatewe nangaesĕ; i sie napuĭng; tangú nĕdeae aĕe; sarang i sie mĕndĕmmuse, nikikin Lipang e su mohong-e, wou ene tanae limintu sołong dĕllahĕ mĕdeae undang, nakatahida Kasili maĭiewehĕ; tangú nĕliondohĕ. Sarang nĕliondohĕ, niĕntungang u Ransilang e su tĕmbo-e, wŕe' i sie nate. Sarang nate, nĭdarĕmme i sire su kĕhu.

Nahĕpusĕ.

X. VERTALING.

Verhaal van de Muis, de Garnaal, den Duizendpoot, het Loophoen, den Paling, de Naald en het Aanbeeld.

Dezen kwamen overeen om te gaan varen, en kaptten tot prauw voor zich een stuk suikerriet. Toen het bekap was, werd het naar

huis gesleept en door hen bewerkt; daarna, toen het afgemaakt was, droegen zij elkander op, om te zorgen voor gekookt eten en lading voor zich en schoven zij de prauw af, en laadden haar meteen. En toen zij geladen hadden, gingen zij aan boord, lichtten het anker en gingen terstond onder zeil. De Muis nu was de stuurman. Toen zij in 't ruime sop waren, kreeg de Muis dorst en ging heimelijk aan 't suikerriet knabbelen, en de anderen wisten het niet. Daarna zeide de Muis: „Onze schuit is gebroken“. Toen trachtten zij de schuit te redden, maar zij kon niet meer gered worden, want het binnendringende water nam steeds toe. Toen zij haar niet meer konden redden, zonk zij in volle zee. De Muis zwom daarop naar land, doch het Loophoen kon vliegen, de Duizendpoot kon zwemmen, de Paling kon zwemmen, de Garnaal kon zwemmen, maar de Naald zonk en het Aanbeeld zonk. Toen zij aan land gekomen waren, zaten zij een heele poos op een boomstam; en de Muis zeide: „Gaaf twee van U naar onze makkers, die daar gezonken zijn, duiken!“ Toen gingen de Duizendpoot en de Paling naar beneden. Daarop brachten zij hen naar land en de stakkerds leefden nog.

En zij allen zaten er maar voortdurend. Toen zeide een van hen: „Komaan, ga eens vuur vragen, Garnaal!“ De Garnaal nu ging heen, naar het huis van het Oude Mensch. Toen hij aankwam, kon hij de trap niet opkomen, omdat de treden te ver van elkander stonden. Daarop vroeg het Oude Mensch: „Wie is daar beneden op het erf?“ De Garnaal zeide: „Ik ben het, Mevrouw!“ De Oude Vrouw vroeg: „Waar gaat ge heen, Garnaal?“

„Ik ben gezonden door hen daar ginds, om vuur te vragen.“

„Kom dan maar boven!“ zeide de Oude Vrouw.

En toen, naar boven willende gaan, kon hij niet. De Oude Vrouw zeide: „Blijf daar maar, ik zal 't u geven.“ Toen zij het zou geven, gaf zij het niet in de hand van de Garnaal, maar legde de kolen op zijn lichaam, en toen werd het arme dier rood en schroeide dood. De anderen echter op het strand wachtten aldoor, maar de Garnaal kwam niet met vuur. Daarop werd een van hen uitgezonden, om naar de Garnaal te gaan zien. En toen hij aankwam, had de Garnaal reeds den adem uitgeblazen. En daarop ging hij spoedig terug, de tijding brengen: „Onze makker daar-ginds is door de Oude Vrouw gedood“. Daarop zeide de Muis: „Komt, laat ons die Oude Vrouw gaan aanvallen.“ De Muis zeide, „Ik ga in het rijstvat.“ De Duizendpoot zeide: „Ik ga in de water-

bamboe." Het Loophoen zeide: "Ik op de asch van de stookplaats." Het Aanbeeld zeide: "Ik ga op de trap." "Maar ik", zeide de Paling, "ga op het erf." En alzoo deden zij.

Toen het vervolgens nacht was geworden, stak de Oude Vrouw een lamp aan. Nadat zij de lamp had aangestoken, ging zij eten; toen zij gegeten had, doofde zij de lamp uit, en zij bleven maar steeds rustig: de Naald stak in den wand. Toen het reeds ver in den nacht was (middernacht), zeide de Muis "piep, piep, piep!". Wanneer de Oude Vrouw nu tegen den wand sloeg, werd zij telkens door de Naald gestoken, en toen zij gestoken was, zocht zij vuur om naar de Muis te zien. Toen zij dit wilde nemen, stoof het Loophoen met asch, en kreeg zij de oogen vol; daarop zocht zij water; toen zij zich 't gezicht wilde wasschen, beet haar de Duizendpoot aan den mond; daarop ging zij de trap af naar het erf, om heekruid te zoeken, en trapte op den gladden Paling; toen gleed zij uit. Toen zij uitgleed, viel haar het Aanbeeld op het hoofd, waarop zij stierf. Toen zij gestorven was, wierpen zij haar in het bosch.

Einde.

X. AANTEKENINGEN.

Dit verhaal is ook te vinden bij de fabels in het Sea-dialekt, uitgegeven door Dr. Riedel, Tijdschr. v. I. T. L. V. dl. XVII, 1869. Eenige onbeduidende verschillen kunnen daargelaten worden. Eene veel kortere redactie van dit verhaal, waarbij nog de Hamer (i Rarupa) een der personen is, verschilt te weinig van deze lezing om afzonderlijke uitgaaf te verdienen. Daar zoekt de Hamer een plaats tusschen de katoe-bladen boven de trap, terwijl de Paling op den drempel boven aan de trap, en het Aanbeeld beneden vóór de trap zich plaatst. De Oude Vrouw glijdt op de Paling uit, valt op het Aanbeeld, en wordt gedood door den Hamer, die door het schudden op haar valt. De Hamer behoort er bij, en dit slot van 't verhaal is het juiste.

Tuwu-wëse is eene soort van suikerriet, aldus genoemd, omdat

er zoovele barsten (bëse) in zijn. — mëlle is de naam van den Moleo (*Mehacephalon moleo*) of het loophoen, een aan Celebes eigenaardig dier, dat ook op de Sangir-eilanden voorkomt. — nakatëllā en nakakalang wil zeggen: „kon zich redden, redde zich, door te vliegen, te zwemmen.” — tětuhë is een kool, behalve de smeedkolen van sago-baru-bast (baļa) gebrand, die boheng heeten. De ww.lijke vorm manětuhë beteekent „kolen afschudden of afslaan op”. — mapëniatā is met 't voorv. mapë (bl. 118) gevormd van 't Mal. njata en is dus syn. met Mal. mënjatakan. De halfgesloten uitspraak der laatste lettergreep dient om de a voor verzwakking te bewaren. Zie bl. 39. — kuļi u ëmme is een van boombast gemaakt vat, waarin men de rijst bewaart. — kele is een korte water-bamboe, met een haakje, om op te hangen. — saļipi is een wand van aan elkaar genaaide sësa-bladeren.

XI.

Van dit verhaal zijn hier twee lezingen gegeven, daar het verschil groot genoeg is om dit te motiveeren. De Duizendpoot, die in a de eenige manspersoon is, ontbreekt in b. Het verhaal is een niet onaardige schets van een kring waarin wordt kwaadgesproken van de afwezigen, totdat dezen binnenkomen.

XI.

BIO PIA I TUMPEPA, I LEKA, I WALAWO, I LIPANG.

Tangú i Tumpepa e wawine, i Leka wawine, i Walawo wawine, arawe esë mang i Lipang sësane! Kutëu i Tumpepa e natamai sojong anun Leka, r. nëbera: "Awui! mohong i Walawo e mëngkai masahio u pëtatako kâng u manga rario su walong e." Tangú i Leka e natamaie sojong anun Balawo e, nauļi angkûng: "Awui! uade i kau e mëngkai mëtëtako kâng u manga rario e!" Tangú angkûng i Walawo u: "Këdike, Awui! tawe kere i sie, u kawawëlônge "Ka!" kamaļukareng e "Ka!" kere kumakui esë e." Boue' pinauļi-ewen Tumpepa si Leka, angkûng: "Awui! pënnad'i Awuiku Leka e mëngkai manipi u sasëlle-e su hangubë e." Tangú wou ene i sire nëtatabaewe nëbaheau si Lipang, angkûng: "Awui! talëtug'i ungkeku Lipang e mëngkai maitung u pëtatumbatine su pëdisë e." Tangú nipauliewen sëngkatau, angkûng: "Ungke! uade talëtug-u e mëngkai maitung u pëtatumbatinu su pëdisë e!" Tangú i Lipang e nakireæn Tumpepa e rëduan Balawo e; tangú i sire tëllun Leka e nëtatuntue su tēngon Lipang e, ku (i Lipang e) nëbera si Walawo e: "Uade i kau kai nëbera, u talëtugëku e mëngkai maitung u pëtatumbatiku su pëdisë e!" Tangú i Walawo e nëdëndilë, ang-

kûng: "Kakëdike, ungkë! iä e tawe nëbera kerene; iä kawë nëbera u: "Iroë, talëtug'i ungkëku Lipang e mëngkai nalenda u pëndarurü-e." Tangú i Lipang e nëberäe u: "Uade pënnad'i Leka mëngkai manipi u sasü-e su hangubë e." Tangú i Waławo e nędëndile wue, r. nëbera, angkûng: "Kakëdike! iä tawe nëbera kerene; kawë nëbera angkûng: "Iroë! pënnad'i Awuiku Leka e mëngkai manipi u puhaneng e." Tangú i Waławo e nëberäe wue: "Uade i Awuiku i Tumpepa e mageng kamaľukarengë "Ka!" kawawëlöngë "Ka!" Tangú i Leka e nędëndile wue, r. nëbera, angkûng: "Kakëdike, Awui! iä e tawe nëbera kerene; iä kawë nëbera u: "Iroë! tingih' i Awuiku Tumpepa e kerëë tingih' u rëdateng e."

Tangú wou ene i sire nahurung këbj. Sarang nahurung, tangú i sire tëllu e kinasëpu i Tumpepa; i Waławo kinasëpu kaľimona, masé woue' i Lipang; kasamuriang-e i Leka, arawe i Tumpepa e mëngkai wiahë.

XIa. VERTALING.

Verhaal van de Kikvorsch, de Kakkerlak, de Muis en den Duizendpoot.

De Kikvorsch nu was eene vrouw, de Kakkerlak ook, de Muis insgelijks, maar een man was slechts de Duizendpoot alleen. De Kikvorsch nu ging naar de Kakkerlak aan huis en zeide: "Vriendin, de snuit van de Muis is heel spits geworden van het stelen van 't eten der kinderen in de provisie-mand." Toen kwam de Kakkerlak bij de Muis aan huis en sprak: "Vriendin, zij zeggen dat gij steeds 't eten van de kinderen steelt." De Muis zeide: "'t Is niet waar! Vriendin, 't is niet zooals bij haar, des avonds "ka!" en des morgens "ka!" alsof zij de mannen riep." Daarop zeide de Kikvorsch tot de Kakkerlak: "Vriendin, de billen mijner vriendin de Kakkerlak zijn heel plat geworden door het gedurig kruipen in de manden." Daarop gingen zij samen spotten over den Duizendpoot, zeggende: "Vriendin, de rug van mijn broer den Duizendpoot is heel zwart van het zich blootstellen aan den heeten zonneschijn."

En toen ging een van hun hem vertellen: „Men zegt, broeder, dat uw rug heel zwart is van uw gedurig zitten in de zon.”

Daarop ontbood de Duizendpoot de Kikvorsch en de Muis, en toen maakten die twee met de Kakkerlak de zaak uit in de tegenwoordigheid van den Duizendpoot, en (deze) zeide tot de Muis: „Men zegt dat gij gezegd hebt, dat mijn rug heel zwart is door mijn zitten in de zon.” Doch de Muis ontkende het en zeide: „’t Is niet waar, broer, zoo heb ik niet gesproken; ik heb integendeel gezegd: „Ach, de rug van mijn broer den Duizendpoot is geheel glanzig geworden van het land ontginnen.” Toen zeide de Duizendpoot: „Men zegt, dat de billen van de Kakkerlak plat geworden zijn van haar binnendringen in de manden.” Doch de Muis ontkende op hare beurt dit gezegd te hebben en zeide: „’t Is niet waar, ik heb zoo niet gesproken; ik heb integendeel gezegd: „Ach, de billen van mijne vriendin de Kakkerlak zijn heel plat gedrukt door de weefplank.” Daarop zeide de Muis weder: „Men zegt dat mijne vriendin de Kikvorsch ’s morgens „K a!” roept en ’s avonds „K a!” Doch de Kakkerlak ontkende óók, dit gezegd te hebben en zeide: „’t Is niet waar, Vriendin, ik heb zoo iets niet gezegd, maar ik heb gezegd: „Ach, de stem mijner Vriendin de Kikvorsch is als het geluid van de hoogste bamboe aan het weefgetouw.”

Daarop gingen zij gezamenlijk duiken. Toen zij doken, stikten de drie anderen tegen de Kikvorsch; de Muis stikte het eerst, daarop de Duizendpoot, ten laatste de Kakkerlak, maar de Kikvorsch bleef levend tegen allen.

XIa. AANTEKENINGEN.

Dat ka van de Kikvorsch is ons „kwak”; ’t is het geluid, dat de kikvorsch naar ’t gehoor van den Sangirees maakt. De beschuldiging vindt haar aanleiding in ’t voortdurende roepen. Men lette op het woord kere. — awui is een sasənggahi-term, beteekenende „goed vriend”. Ma k i a w u i is „de familie van een meisje om hare hand vragen voor een jonkman”. Beneden zal nog worden

gezegd, door wie dit geschiedt. — *naḷenda u pëndaruru*, nl. glanzig van het gebogen staan in de zon, bij het verbranden van het hout op een ontgonnen land. *Pëndaruru*, dat volgens bl. 93 zou moeten beteekenen „tijd, wijze van ontginnen” is hier in geheel abstracten zin gebruikt. — *puhaneng* is het uitgeholde plankje, dat de vrouwen tusschen hun rug en het touw, waarmee zij zich 't weefgetouw hebben omgebonden, zetten, om te voorkomen dat het touw doorschuurt. — *dëdateng* is de bamboe waaraan in lussen bevestigd is de *dëdalë* of de lichte bamboe, waarom heen het weefgetouw van boven is geslagen en die een gleuf van 't eene eind tot het andere heeft, opdat zij een geluid make bij 't slaan met de weefpen.

Mahurung is „met zijn velen duiken”. Over deze meervoudige beteekenis van *mah* is reeds boven op bl. 341 gesproken. „Duiken” is anders *murung*. Het doel is hier, door een gods-oordeel uit te maken wie gelijk heeft.

In de vertaling zijn *Kikvorsch* en *Kakkerlak* opzettelijk als vrouwelijke woorden behandeld, hoewel dit in strijd is met ons taaleigen.

XI.

Tangú kai piá binatang areng-e i Tumpepa, i Waławo, i Leka. I sire ene kai mětětatamba wałe sěmbaŋ, kŋ sasěnggahŋ i sire kai i Kia. Tangú i sire kěbi e mětětatambáe kerene, ené i Waławo kai sołong ake, kuteu i Tumpepa e kai nēsampuhě, bawerane: „Iroē, Anu! Kia Leka! i Kiaku Waławo mohong-e mēngkai nasahio u pětatako winen sěngkawanuâng.” Kuteu i Waławo e kai mēpěpahimang su ałung u wałen sire. Ené, saraeng i sie nakaringihě u i sie kai ipěšěsampuhě, uté i sie mēngkatewe simangŋ d. nēpědu, woue' rimangengke r. nakiwałoe, ungkŋng: „Dědua! iā mohongku kai nasahio u pětatako winen sěngkawanuâng, ěng?” I rědua simimbang: „Tala, Kia Waławo! wałinewe mēsěsampuh' i kau, pakaenna wue! i kandua e kawe małumbisara u, mohong i Kiaku Waławo e kai nasahio u pananoē pile.” Bōu ene i Tumpepa e mēngkatewe nakoā sołong ake, kuteu i Waławo e kai nēsampuh' i, Tumpepa e, wawerane: „Iroē! Kia Leka! i Kiaku Tumpepa e palang-e mēngkai naninta u kakěse su watu, arawe pěnnad-e mēngkai nanipi u kakaiang su watu.” I Tumpepa e uté tawe sołong ake, kaiso mēpěpahimang su ałung. I sie rimangengke r. nēberae „Uade iā kai kakěseku nakaninta palangku e?” Simimbang i rědua e: „Tala wue, Kia! i kandua małumbisara u, pěnnad-u nanipi u puhaneng.” I Leka e sołqewen dēllahě. Nēsampuhe wue i rědua: „I Kiaku Leka e mēngkai nałenda u sasúě su petin sěngkawanuâng.” Leka e mēpěpahimang, dimangengke r. nēberae: „Uade iā nałenda u sasúě petin sěngkawanuâng.” Nēberae i rědua: „Tala wue; i kandua małumbisara, u kai nałenda u pēlahákě; manin su pēdisě mēngkai mēlēhákě.

XI. VERTALING.

Er waren eens dieren, genaamd de Kikvorsch, de Muis en de Kakkerlak. Zij bewoonden gezamenlijk één huis en noemden elkander

bij den naam Kia. En terwijl zij aldus bijeen waren, ging de Muis zich even verwijderen en toen ging de Kikvorsch kwaadspreken, zeggende: „Ach, Vriendin Kakkerlak, mijne Vriendin de Muis heeft een heel spitsen snuit van het stelen van 't zaaikoren van de heele bevolking.“ Maar de Muis luisterde af, in de ruimte onder hun huis. En toen zij hoorde dat er kwaad van haar werd gesproken, weende zij en werd boos, en ging daarop naar boven en vroeg: „Zeg eens, gij beiden, ik heb een spitsen snuit van het stelen van allemans zaaikoren, niet waar?“ Zij antwoordden: „Neen, Vriendin Muis, wij spraken geen kwaad van u, begrijp het wel, wij spraken er integendeel over, dat de snuit van Vriendin Muis spits is geworden van het brengen van patronen in weefgetouwen.“ Daarop ging de Kikvorsch zich verwijderen en toen sprak de Muis kwaad van de Kikvorsch, aldus: „Ach, Vriendin Kakkerlak, de dijen van Vriendin Kikvorsch zijn smal geworden van het springen op steenen, en hare billen zijn plat geworden door het zitten op steenen.“ De Kikvorsch echter was niet naar 't water gegaan, maar had afgeluisterd onder het huis. Zij kwam naar boven en zeide: „Gij zegt dat ik met al dat springen mijne dijen heb smal gemaakt?“ Zij zeiden: „Wel neen, Vriendin, wij spraken er over, dat uwe billen plat zijn geworden door de weef-plank.“ Daarop ging de Kakkerlak naar 't erf. Toen spraken de beide anderen weer kwaad: „Vriendin Kakkerlak is glad geworden van 't kruipen in de kisten van de heele wereld.“ De Kakkerlak had afgeluisterd, kwam boven en zeide: „Gij zegt, dat ik glad geworden ben van het kruipen in de kisten van de geheele wereld.“ „Wel neen,“ zeiden zij „wij spreken er over dat gij glad geworden zijt van het haken; gij zit zelfs in de heete zon te haken.“

XIV. AANTEKENINGEN.

Makoꝝ solong ake „naar 't water gaan“, is eene verbloemde uitdrukking voor „zijne behoeften gaan doen“, daar hiervoor meestal het zee-strand of de rivier-oever wordt gekozen. Een verouderende uitdrukking hiervoor is mame u lio „naar den vloer gaan.“ Blijkbaar waren vroeger de gaten van den vloer de afvoerwegen. —

soe (manoe) bet. „met een sasoe (een keukengereedschap, dat op een vouwbeen gelijk) een sago-koek en derg. losmaken en omkeeren.“ Hier is het gebruikt van 't opnemen — met den langen nagel van de pink — der draden van een weefgetouw, waardoor het patroon (pile) wordt gevormd. De Muis zou dit dan met haren snuit moeten gedaan hebben. — naninta en nanipi u kakëse en kakaiang su watu, nl. de steenen, waarvan de rivieren en beeken op Sangir vol zijn. — mēhákë is van het Ned. „haken“. De namen van dergelijke handwerken zijn alle uit 't Nederlandsch, bv. manitërikë, manitópë, van de gr. w. w. sitërikë „strijken“, sitópë „stoppen“. De oorspr. klemtoon is behouden gebleven.

XII.

BIO PIA BAWI R. ASU.

Kuteu Asu e kai nësəlimbang. Sarang nësəlimbang, kuteu nënóte Bawi e. Ho, Wawi e nitue wue. Sarəng sen bəu kiməng, kung u Wawi e u: "Karumaheng dəntako wue". Ho, səngkakarumahenge riməntəe wue. Tangú sarəng narənta, Asu e mēngkai lupa. Ang-kung u Wawi e: "Punəng ninotə kuməng, lupa e mēngkate tumanje natumpaļu; lungung lila e kai məkakiki." Kuteu Asu e kai limangehə. Tanəberan apa, mēngkatewe timəbo; ené i rədua nəkakikje. Bəue' i rədua nəkakata, u məeng pakel' u Asu r. Wawi ren tanədənta su əntana, i sire tawe mədame, hakju sarang ini i sire tawe nədədame.

Nahəpusə.

XII. VERTALING.

Verhaal van het Varken en den Hond.

De Hond vierde eens feest. Op zijn feest noodigde hij het Varken. Nu, het Varken gaf daaraan gehoor. Nadat zij gegeten hadden, zeide het Varken: "Kom overmogen eens bij mij!" Den derden dag kwam hij dan ook. Bij zijne aankomst was de Hond buiten adem. Toen zeide het Varken: "Omdat hij ten eten genoodigd is, hijgt hij zoo buitenmate; hij bijt er van op zijn tong". Toen werd de Hond boos. Hij zeide niets maar viel terstond aan, en toen beten

zij elkander. Daarna spraken zij met elkander af, dat zoolang als de hielen der honden en varkens nog niet op den grond kwamen, zij geen vrede zouden sluiten, zoodat zij tot nu toe nog niet in vrede met elkander leven.

Einde.

XII. AANTEKENINGEN.

Měnótě is van 't Holl. „nooden” gevormd en thans het gewone woord onder de Sangireezen voor „uitnoodigen”, in plaats van mamoghe of mamogheng. — puneng is in de N.lijke tongvallen, puhineng in 't Mang. gebruikelijk. — Kata is uit 't Mal. overgenomen. Měkata bet. in 't Sang. „afscheid nemen”, „měkakata elkaar bestellen, met elkaar tijd en plaats van samenkomst afspreken”.

XIII.

BION PIA I ULIDĚ DĚDUAN SALAMISI.

Tangú i rědua e kai mĕpĕpapangĕnsil'u tako, uade makasue towō u saroļo e arau wurā-e kai i Sałamisi. Kutĕu i Sałamisi e nĕberae "Kamageng i kau mąngĕnsilĕ kerene, utĕ i kadua e kĕnnangko mĕtatahang!" dingangu nĕbera u: "Karumaheng i kadua rumĕnta su saļoļo e!" Tangú wōu ene Sałamisi e sarang su kĕdon dĕdua e i sie notongke su rĕndehong, d. nanemōe wuan dĕndehong e; hĕdōewe nangĕdo u napenĕ, bōue' nĕbawa ļai wuan dĕndehong e, niapid'i tataghuang, nisĕlle su panid-e. Bōue' i sie rimorō su kalu waļine, maļĕdōewe Uļidĕ e. Tangú wōu ene Uļidĕ mĕngkatĕwe kimāng sarangkewen naļaedĕ, haki tiang-e naļiwatu. Tangú Sałamisi e narĕntae, kaķuine Uļidĕ e: "Uļidĕ! Uļidĕ!" bōue' Uļidĕ e simimbahe: "Sałamisi! Sałamisi!" Bōue' i rĕdua e nĕsombangke su kalun saroļo e, r. nĕkakatae: "Lima ĕllo, ļima hĕbi i kadua mĕtatahang." Tangú i Sałamisi e nangĕnnae: kaļiman ĕlone sen kasasuen kāng i Uļidĕ e. Tangú nariadiĕ kerene: su kaĕnnung u ĕlone Uļidĕ e nĕlome. Tangú Sałamisi e nĕberae: "Kamageng i kau taku ikaren-dehĕ, i kau taku kinaseng." Tangú sarang nahĕbi, Uļidĕ kimuje: "Sałamisi! Sałamisi!" kai Sałamisi e kĕlla wue; tangú Uļidĕ e kai nĕtako kimāng. Sarang naĕllo, i Sałamisi e nĕniatae, ara kutĕu raung u saroļo e nikāng i Uļidĕ. Bōue' i sie natĕtogĕ dingangu nate, wōue' Sałamisi e kiminae si sie.

XIII. VERTALING.

Verhaal van de Rups en de Kolibri.

Deze beiden beschuldigden elkaar van diefstal: er werd gezegd, dat degeen die de jonge bladeren of de bloesems van de Saroļo opmaakte, de Kolibri was. Toen zeide de Kolibri: "Wanneer gij aldus beschuldigt, laat ons dan tegen elkaar vasten" — en hij

zeide verder: „Overmorgen zullen wij bij de Sarol̄o komen.“ Daarna van toen af tot op den door hen afgesproken tijd ging de Kolibri aan bij een Dëndehong-boom, en pikte van de vruchten van dien boom, en hield eerst op toen hij vol was, daarna nam hij nog van die vruchten mede, die hij onder zijn vleugels stak. Daarop ging hij op een anderen boom zitten en wachtte op de Rups. Daarna at de Rups, totdat hij geheel verzadigd was, zoodat zijn buik stijf rond was. Toen kwam de Kolibri aan, de Rups roepende: „Rups! Rups!“ waarop de Rups antwoordde: „Kolibri! Kolibri!“ Daarna ontmoetten zij elkaar op den Sarol̄o-boom en spraken met elkaar af: „Vijf dagen en vijf nachten zullen wij tegen elkaar vasten.“ Inmiddels dacht de Kolibri: den vijfden dag is het voedsel van de Rups al verteerd. En zoo geschiede het ook: op den zesden dag was de Rups uitgeput. De Kolibri nu had gezegd: „Indien ik het van u win, eet ik u op.“ Toen het nacht was geworden, riep de Rups: „Kolibri! Kolibri!“ maar de Kolibri was wakker (hoewel hij slapende scheen); en toen ging de Rups in 't geheim eten. Toen het dag was geworden, ging de Kolibri kijken en zie, de Sarol̄o-bladeren waren opgegeten door de Rups. Daarop werd hij stijf en stierf en de Kolibri at hem op.

XIII. AANTEKENINGEN.

Bio kan met de volgende uitdrukking pia i Uḷidē enz. door de n verbonden worden, zoodat er dan staat: „Verhaal dat er eens was“, enz. Meestal blijft zij achterwege. — mangēnsil' u tako zie bl. 217 — mētatahang is van 't Mal. tahan gevormd en wordt ook in den zin van „uithouden, verdragen“, Sang. kēdang (mēkak.) gebruikt. Hier is 't speciaal van „vasten“ gebruikt — De sarol̄o heet in 't Mal. sajur gedi, de dëndehong is een djurame-boom. — maḷaedē bet. „verzadigd, volgegeten.“ De stam laedē bet. „voet“, indien van dit woord maḷaedē is afgeleid, zou het „staande“ en dus „stevig, vast, op pooten“ moeten beteekenen en aldus het gevoel weergeven van iemand die verzadigd is. — maḷiwatu, zie bl. 131. — dendehē (dum.) bet. „tegenspreken“, maar wordt hier gebruikt als „overwinnen, het winnen van.“

XIV.

BIO PIA MANU D. TĚMPU.

Kuteu Manu e kai pia ana-e, kuteu kai nikina i Těmpu e, ku man nasuen kinae, ana u Manu e. Kuteu nangindoree makipaten Těmpu e. Tangú nėsombangken Asu e. Kung u Asu e: "Unje i kau kakělång kawe masusa?" Kung u Manu e: "Těngadě ia masusa, u kai pia Těmpu kimina anaku, ku ia kai mětětimbang u ia mama-lisě." Kung u Manu e: "Ia kai mąngěnna u ruměnta matarang Těmpu e mětětiki, ku taku lěsakeng su matane ruanběka." Kung u Asu e: "O, i kau kai taumata kaļongong; sěngkapia tanapuko! mageng kai napuko, ute i kau lai kinina-e." Kung u Manu u: "Kai koateng kerea?" "I kau rakoko pětako sinsing buļang su pasarě; kaiho abe pěkumbuni, r. abe tělļa pakarange; kamageng i kau sahusuang, abe tělļa mahawesě; mageng pia taumata, ute měngkai taghalě pělangehě; mąeng maļantehě su waes' u Těmpu e, ute sinsing buhye ondoļě su ļohang u Těmpu e."

Ho, nakoae kere'. Sěngkarumating u pasarě, měngkatewe nětako; sarāeng taghuang-e nakasilo sinsing kai niaļa u Manu e, ute měngkatewe nėsasahusu; sarang naļantehě su waes' u Těmpu e, tangú taumata nakasiloe Těmpu, ute i sire namatee Těmpu e r. nangaļae sinsing. Boue' Manu e naulje su Asu e, u Těmpu e sen nate. Kung u Manu e u: "Ia kai mamaeh' u apa si kau?" Kung u Asu e: "Patiku darotong ia madiri." Tangú Manu e nakaěnnae r. něbera: "Ia maķitarimakasě si kau." Kung u Asu e: "Eně taku dědeakeng si kau."

XIV.

Verhaal van de Kip en de Slang.

De Kip had kuikens en die werden door de Slang opgegeten, en de kuikens werden alle opgegeten. Toen dreigde zij de Slang te zullen doen dooden. En zij ontmoette den Hond. De Hond zeide: „Waarom ziet gij er zoo bekommerd uit?“ De Kip antwoordde: „Waarlijk ben ik bekommerd, want er heeft een Slang mijne kuikens opgegeten en ik overweeg hoe ik wraak op haar zal nemen.“ De Hond zeide: „Hoe zult gij u wreken?“ De Kip zeide: „Ik denk er over om te komen terwijl de Slang juist slaapt en haar hare beide oogen uit te pikken.“ De Hond zeide: „Nu, gij zijt een domoor; 't zou gelukkig zijn, als zij niet wakker werd; wanneer zij wakker werd, zoudt gij ook nog door haar opgegeten worden.“ De Kip zeide: „Hoe moet ik dan doen?“ „Ga een gouden ring stelen op de markt, maar verberg u niet en vlieg niet hoog; wanneer gij achtervolgd wordt, vlieg dan niet vlug; wanneer er menschen zijn, plaag ze dan telkens; wanneer gij gekomen zijt boven het hol der Slang, werp dan den ring in het hol der Slang.“

En zoo geschiedde het. Zoodra zij op de markt kwam, stal zij er een; toen de eigenaar zag, dat de ring door de Kip was weggehaald, jaagde hij haar terstond na; toen zij recht boven het hol der Slang gekomen was, zagen de menschen de Slang en doodden de Slang en namen den ring. Daarop zeide de Kip tot den Hond, dat de Slang al dood was. „Waarmeê zal ik u betalen?“ zeide de Kip. „Ik weiger alle goederen,“ zeide de Hond. Toen begreep de Kip het, en zeide: „Ik breng u mijn dank.“ „Dat was het, 't welk ik van u vroeg,“ zeide de Hond.

XIV. AANTEKENINGEN.

Těmpu is de naam der kleinere soort van slangen; de grootere soort heeten katoang. — matarang, van 't g. w. tarang, beteekent „in rechte lijn komen met, vallen op, samentreffen met“, bv. ěllon taunbaru ene natarang su ěllo misa „die Nieuwjaarsdag viel op een Zondag.“ — Sěngkapia behoort tot de vormen, op bl. 82 genoemd. De eigenlijke beteekenis is „een goedheid, een gelukkige omstandigheid“, vandaar dat 't gebruikt wordt in den zin van: „het zou goed, gelukkig, enz., zijn dat“. — mahawesě, zie bl. 256. — lantehě is de richting recht tegenover. Su lantehěku „tegenover mij“, dasi, bawa su l.ku „recht boven, beneden mij.“ — měsasahusu is een frequentatieve vorm, zie bl. 197. De op bl. 198 genoemde vorm mananahusu is in overdrachtelijke bet. gebruikelijk ¹, měsasahusu bet. „elkander najagen“. — makitarimakasě is Maleisch in 't Sang. bestaat voor „bedanken“ geene uitdrukking. De laatste zinnen zijn eene soort van moraal, blijkbaar later bijgevoegd en slecht passend bij het gehalte van het geheele verhaal.

Dit verhaal komt zoozeer overeen met Pañcatantra I, 6 (ed. Kosegarten), dat het Sang. stuk de omwerking moet wezen van een vreemden, vermoedelijk Maleischen tekst.

¹ Men gelieve op bl. 198, r. 4 mahahusu in manahusu te verbeteren.

(Wordt vervolgd)